

Іван Семенович Сміян

*На все ти, Боже, дав пораду,
На щуку дав гака,
На лиса хитрого принаду
І кріса на вовка.*

*Ти не забув і українця,
На шию садячи чужинця,
Але пошли йому, молю,
Ще сьому заповідь свою.*

Олександр Олесь

НА ВСЕ ТИ, БОЖЕ, ДАВ ПОРАДУ (книга дев'ята)

*Все люди по Христу суть братія moi,
А братья быть должны друзьями меж собою,
И так, коль я дышу ко ближнему враждою,
То я чудовище, лютейшее змеи.*

(Памятник веры)

Тернопіль
Видавництво «Підручники і посібники»
2007

УДК 82-94
С 50

В авторській редакції

Обкладинка *Світлани Демчак*

Сміян Іван Семенович

С 50 На все Ти, Боже, дав пораду (книга дев'ята). — Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. — 208 с.

ISBN 978-966-07-0876-1

УДК 82-94

ISBN 978-966-07-0876-1

© Сміян І. С., 2007

*Я спав і мені снилося, що життя — це радість.
Я проснувся і зрозумів, що життя — це обов'язок.
Я почав трудитися і зрозумів, що обов'язок — це радість.*

Рабіндранат Тагор

Не просте короткочасове перебування в цьому світі людини. А тому їй необхідно пам'ятати, що вона є Homo sapiens (людина як розумна істота), пам'ятати про свої родинні витоки, про близьких та майбутнє людства. І з цим пов'язувати свій вибір у багатогранній та багатоповерхневій скелі особистого і професійного життя. Кожна людина, на кожному етапі свого життя є неповторною особистістю зі своїми індивідуальними рисами, які оцінюються близькими і оточуючими по-різному (то позитивно, то негативно). Виходить, від особистості, насамперед, залежить, які вона випромінює промені в оточуючий простір: світлі, сірі, темні...

І неможливо погодитися з екс-президентом Л. М. Кравчуком, який на презентації «Людини року» за 1997 рік (березень 1998 р.) заявив, що гроші і талант є чимось рівноцінним.

З ним не може погодитись і А. Шопенгауер, який пише: «Существует три мировые силы, говорит, очень удачно, один древний автор: ум, сила и счастье... Характерная и в обыденной жизни очень часто дающая себя знать разница между дюжинными и способными головами заключается в том, что первые при обсуждении и оценке возможных опасностей всегда желают знать и принимают во внимание лишь прежние случаи подобного рода, последние же сами соображают, какие случаи в будущем возможны, — при этом они помнят, как говорит испанская пословица, «что не случается в течение года, случается за немногие минуты». Помянутая разница, конечно, естественна: ибо обозреть то, что может случиться, — для этого нужен ум, а для обзора того, что уже случилось, требуются только внешние чувства...».

Моє переконання, з яким не всі погодяться, зводиться до того, що кожна здорова людина від народження і до кінця життя проявляє елементи талановитості, що дає їй право на повагу, реалізацію своїх можливостей, гідне функціонування в суспільстві. У зв'язку з цим концепція талановитості людини обґрунтовує необхідність передумов, які забезпечує суспільство для реалізації особистісних проявів. На жаль, таких ідеальних передумов немає в жодному суспільстві, жодній країні. Тому кожна індивідуальність змушена багато часу й енергії витратити на подолання перепон на своєму шляху. Не всім це вдається, оскільки це залежить і від характеру

перепон, і від сили волі, і від енергії кожної окремої людини. Таким чином, можна думати, що повна реалізація генетичних можливостей, у багатьох випадках, не відбувається. Дійсно, в багатьох випадках. І якщо хто-небудь думає, що перепони створюють люди з недостатньо високим інтелектом, то він помиляється. І кожен з вас, читаю, аналізуючи своє власне життя і життя близьких та оточуючих, може навести численні приклади.

Хіба докторанту Марії Флейчук та аспіранткам Уляні Ткачук і Наталії Черкас могли прийти на початку їх наукового дослідження думки про їхню «кримінальну відповідальність»? Безумовно, ні. Їх устремління були благородними, і вони чекали, я так думаю, не тільки вдячності, а й похвали за проведене дослідження. А вийшло? А вийшло ось що (газета «Свобода», 30 січня — 5 лютого 2007 року, Володимир Руденко):

ЧЕСТЬ МУНДИРА НА ТЛІ ДЕМОКРАТІЇ

Це було справді небуденне засідання ради ректорів, котру у Львові віддавна очолює керманич Франкового університету добродій Іван Вакарчук (6 березня йому виповнилося 60 років, і Президент України Віктор Ющенко оголосив на вченій раді університету указ про присвоєння Івану Вакарчуку звання Героя України — І. С.). «Я мушу так різко говорити, — розпочав він розмову, — бо це не просто зачіпає честь і гідність кожного навчального закладу, це межує з кримінальною відповідальністю, якщо це є недобросовісні виміри, опубліковані у газеті «Високий замок».

Що ж такого неординарного уткнула цього разу популярна газета, що її звинувачують у замаху аж на таку глобальну «честь і гідність»? Виявляється, опубліковані дані соціологічного опитування, яке провели серед студентів і викладачів львівські науковці — докторант Марія Флейчук та аспірантки Уляна Ткачук і Наталія Черкас. Висновок не вельми оптимістичний: у вищих навчальних закладах процвітає хабарництво. Зокрема, 60% опитаних (а всього таких було 737) заявили, що давали хабарі своїм викладачам, переважна більшість опитаних (78%) — у грошовій формі. Вказані були в газеті розміри «винагород»: найменший виявлений під час опитування хабар при вступі на навчання становив 2 тис. грн., найбільший — 100 тис. При здаванні заліку платили найменше 50 грн., найбільше — 250. Так само навала газета встановлені науковцями під час опитування «хабарні» суми за курсову роботу, захист диплома, складання іспиту тощо.

Здавалося б, що тут такого дивного? Десятки подібних опитувань проводилося у нас неодноразово і ще не раз, певно, проводитимуться. Наведені цифри теж мало кого дивують: відомо ж бо, що після оголошеної

помаранчевою владою тотальної війни хабарництву це ганебне явище, на жаль, не зникло з нашого життя, а стало лише краще маскуватися. Та й хабарі зросли — нині більше беруть за ризик. Отож виступ газети не став сенсацією, бо, як мовиться, журналісти пишуть, а життя йде своїм робом. Але... на публікацію звернув увагу міністр освіти і науки пан Ніколасенко і запросив на розмову пана Вакарчука.

Так, власне, й розпочався (думаю, не з ініціативи міністра) цей «шкандаль провінційного розливу». Треба ж реагувати на вказівки начальства! І ось у полоні адміністративного захвату місцеві сіячі розумного, доброго, вічного, вихователі нових поколінь сучасної української еліти не знайшли нічого ліпшого, як хутенько скликати згадану вже раду і заманити на її засідання автора газетної публікації журналістку Галину Миць. Чому «заманити»? Бо спочатку її улесливо запросили на «обговорення публікації», начебто у присутності людей, котрі проводили дослідження (кого з акул пера не потішить така оперативна реакція на виступ?), а потім влаштували справжнє ректорське судилище, коли кілька десятків осіб зусібіч обстрілювали кореспондентку гнівними запитаннями.

Її, наприклад, питали, «яка була мета опублікування такої статті», звинувачували у брехні на тій підставі, що вона написала «60 відсотків студентів давали викладачам хабарі», а треба було: «60 відсотків опитаних давали хабарі», а кому вони давали, — про це не треба було згадувати. Мовляв, авторка неправильно зрозуміла результати анкети, бо серед опитаних були й викладачі, отож тих студентів, які давали хабарі, взагалі мізер, якихось 20%, не більше. А проректор Львівського медуніверситету Анатолій Магльований просто вибухнув обуренням: «Де ви були, коли мої студенти два тижні стояли на Майдані і мерзли? Чом ви тоді не приходили до нас писати?».

З цього приводу Галина Миць пише в газеті «Високий замок»: «Мусила пояснити, що в той час, коли студенти стояли на Майдані, наші журналісти, і я в тому числі, так само були на Майдані. Мені було зовсім не зрозуміло — до чого тут Майдан, коли йдеться про проблему корупції».

Хоча зв'язок, звичайно, є, і то — безпосередній. Саме під час Помаранчевої революції було заявлено про необхідність рішучої боротьби з корупцією в усіх царинах нашого життя. За ці ж ідеали, певне, стояв на Майдані й особисто ректор Вакарчук. І він, безперечно, мусить розуміти, що боротися з цим злом — означає, перш за все, не замовчувати його. А на практиці виходить дещо інше, щось близьке до пресловутого затискування критики, а це теж, скажу я вам, «межує з кримінальною відповідальністю».

От до чого приводить схиблено зятямлене уявлення про честь мундиру — аякже, за всі внз, бачте, образливо.

Свого часу, коли львівські студенти, а серед них і з очолюваного Вакарчуком університету, масово брали участь у протестних вуличних акціях, Іван Олександрович виступив із смілою заявою, що він не буде вживати до протестувальників жодних каральних заходів, мовляв, студенти теж мають право на висловлювання своїх громадянських поглядів. А нині він чомусь відмовляє у такому праві молодим науковцям, підкреслюючи, що «це люди, які не мають освіти соціолога», а заодно й журналістам, сутність самої професії яких — публічність. Галині Миць тим часом ректори наполегливо пояснювали, що в жодному разі неможливо було (?) публікувати розміри найбільших і найменших хабарів і «співчутливо» запитували: «Ви хоч відчуваєте свою моральну відповідальність за те, що зробили?».

Розпалювання пристрастей, як пише Галина Миць, наважилася вгамувати лише одна людина — ректор інституту фізкультури Мирослав Герцик. Звертаючись до колег, він сказав: «Мені, може, теж не подобається те, як подана стаття, але ж давайте схаменемося і зупинимо розмову на таких тонах. Адже наші викладачі таки беруть хабарі». Проте це був голос волаючого у пустелі ректорської ради.

Якщо ця рада ректорів щира в захисті свого «мундира», то назвав би її членів великими оптимістами і зовсім не зрячими. Невже в країні, де все продається і купується, вищі навчальні заклади можуть бути в повній ізоляції? А де ж тоді «ринкові відносини»? Тільки-но Юля на «Свободі слова» в Савіка Шустера заявила, що перехід депутата з однієї фракції в іншу коштує 5 мільйонів доларів. Так що таке десятки гривень за іспит, залік? Ніщо.

Про те, що це «ніщо», наводжу статтю Олександра Темного з «Української газети» (8.03.07):

КОРУПЦІЯ В ОСВІТІ: КУДИ ЙДУТЬ СОТНІ МІЛЬЙОНІВ ГРИВЕНЬ?

За фінансуванням вітчизняна освіта вибилася в лідери. Освітній статті бюджету, що передбачає витрату на рівні 39 млрд грн. (приблизно 6% ВВП) у 2007 році може заздрити будь-яка сфера. «Відпочиває» медицина зі своїми 20 млрд грн., «відпочиває» пенсійний фонд (розмір дотації з держбюджету на рівні 20 млрд грн.), армія взагалі повинна заздрити «чорною заздрістю» зі своїми сімома мільярдами гривень. Відрахування в освіту зростали з року в рік — з 2004 року (26 млрд) сума, що виділяється,

майже подвоїлася. А ось наскільки коректно розпоряджаються цими сумами чиновники від освіти — питання риторичне.

Якщо враховувати небюджетні фінансові потоки в сфері — різноманітні «подарунки» батьків, «відступні» за вступи до ВНЗ, легальні гранти, які виділяються різноманітними міжнародними організаціями, — вийде що сфера освіти може цілком змагатися з вітчизняним паливно-енергетичним комплексом (автор статті чомусь ще не врахував мільярдні доходи від «контрактників» — І. С.).

Що ж, за сферу освіти можна тільки порадіти і сказати собі: нарешті Україна може дозволити собі не лише бюджет «проїдання», а й бюджет розвитку. На жаль, в українських реаліях збільшення фінансування галузі, як правило, не є синонімом її поліпшення. Але майже завжди є синонім збільшення зловживань.

Міністр Станіслав Ніколаєнко і його міністерство, може скільки завгодно розповідати про зарплати, що зросли, викладачів, але основні дивіденди від грошового буму в освіті останніх років дістаються зовсім не їм. Ні для кого не секрет, що декан або ректор середнього ВНЗ — це вже забезпечена людина. Що стосується управлінців відомих ВНЗ — ці вже давно — вищий світ.

Про розміри капіталів скоробагатків від системи освіти ми можемо судити з останніх перевірок КРУ і Рахункової палати, під час яких виявлено зловживання, які можна порівняти з недавніми скандальними фактами «івченківської» корупції в «Нафтогазі». При цьому безкарність «ділків» від освіти не має наміру давати «фору» безкарності «діячам» вітчизняної енергетики.

Згідно з інформацією Рахункової палати, під час аудиту ефективності використання бюджетних коштів ВНЗ було виявлено зловживання на суму 708 млн грн. Цілий клондайк зловживань виявила і перевірка Головного контрольно-ревізійного управління. КРУ проаналізувало виконання низки бюджетних програм на суму 4,9 млрд грн., які були витрачені впродовж 2004–2005 років.

Ревізори виявили наступні порушення: неефективність використання фінансових і матеріальних ресурсів керівниками ВНЗ, необґрунтоване зниження вартості активів, що перебувають в управлінні, факти багатомільйонних «помилочок» фінансово-економічного персоналу ВНЗ і так далі. Не обминула перевіряюча інстанція і саме міністерство, яке, серед іншого, звинувачується в необґрунтованих багатомільйонних витратах і таких же необґрунтованих вилученнях грошей у підконтрольних структур.

Так, у звіті наводяться факти переказу міністерством коштів у рамках програми «Фундаментальні дослідження у вищих навчальних закладах» 15 млн грн. установам без статусу вищих навчальних закладів. Ревізорами КРУ виявлені і факти зворотного фінансування — незаконного залучення міністерством засобів з підпорядкованих йому установ, підприємств, навчальних закладів (у тому числі й приватних) і навіть фізичних осіб на суму понад два мільйони гривень. У звіті фігурує 876 тис. грн., зароблених Київським національним економічним і Київським лінгвістичним університетами і використаних на оплату спожитих Міносвіти комунальних послуг.

Загалом, за висновком аналітиків з КРУ, втрати при реалізації програм на вказану вище суму складають не менше 5%, або 244,8 мільйонів гривень. Сума цілком достатня, щоб забезпечити гідну старість не одного міністерського чиновника.

Зрозуміло, що виявлені порушення — це лише вершина айсберга. Адже якщо ми екстраполюємо отриманий ревізорами «адміністративний» податок на бюджетне фінансування за два бюджетні роки (близько 600 млрд грн.), то вийдемо на суму декілька мільярдів. Це знову-таки без урахування незаконних доходів від хабарів за вступ і інші нелегальні послуги від представників вітчизняної освіти.

Навіть озвучених фактів досить, щоб розпочати розслідування. Але такі плани у міністерстві відсутні. Навпаки, міністр Ніколаєнко настільки впевнений в ефективності освоєння своїм відомством бюджетних грошей, що планує, згідно з його недавніми публічними заявами, на збільшення найближчими роками відрахувань на освіту на 10%. Погодьтеся, реакція на інформацію про зловживання більш ніж дивна. У будь-якій іншій європейській країні вона призвела б до відставки не тільки профільного міністра, а й усього уряду. Показове і цинічне ігнорування керівництвом Міносвіти зловживань може означати тільки дві речі: або вони покривають зловмисників, або вони з ними заодно. Виникає запитання: навіщо такі чиновники?

Останнє запитання автора, я так думаю, риторичне. Немає сумніву, що основна задача чиновництва — ділити податки з населення. А як вони діляться, дуже добре продемонстрував Попандопало у «Весіллі в Малинівці»: це моє, і це моє, а оце наше, і знову — це моє... Чим більше буде чиновників, тим менше залишиться тобі.

Всі засоби інформації щодня, щогодини сповіщають нас про силу і панування серед нас «золотого тільця», про непомірні амбіції кожного з нас (в більшій чи меншій мірі), про високу людську ціну цих амбіцій.

НАЙВИЩЕ

Ти гору скорив
і себе возгородив,
Забувши, що ти ж її сам спорудив
З амбіцій дрібних
і дешевих марнот,
А хвалився,
гейби з альпійських висот.
Ти чуєш,
як води підземні гудять,
Ти в генах
життя дошуковуєш суть.
І світ звістувати
тобі невтерпець,
Що вже клонувати
навчився овець,
(Дивись, щоб знічев'я, Господь борони,
До наших
своїх не додав баранів.)
Ти смерть поселив
у скарлущини бомб,
І втішив гординю:
— Пощо мені Бог,
Коли я осяг без небесних повчань
Закони фіналу і витік начал?!

Та хтось мимовіль тобі ногу притис —
І ти завертівсь, як у зашморгу лис.
І став ти гірчичного зерна маліш,
Коли тобі в груди
націлили ніж
Якісь непомірки,
набравшись наркот,
Що їх би й не взглянів
з амбітних висот.
І став ти безсилішим,
аніж молюск,

І втративши сон,
у безоких ночах,
Життя передумав своє від начал.

Побачив себе у колисці малим
І схилену жінку над ліжком твоїм.
Ім'я її вкрила непам'ять німа,
Аж поки в розпуці не вирвалось:
«Ма-а-а!».

І ти спогадав,
як із цвинтаря брів.
І тільки сьогодні, нарешті, прозрів,
Що вся твоя влада, познаки і чин —
Ніщо перед іменем «Мати і син».
Що все проминає
і ти одлетиш,
Як хмарка у вічному русі узвиш.

І з жахом подумав,
стираючи піт,
А що як настане
рокована мить,
Коли відпливе у колисці труни
Солдат в гімнастерці ще з тої Війни,
І ти не відвернеш страшного кінця,
Хоча й упізнаєш в Солдаті...
Отця?!

В ту мить спогадаєш усе, що забув,
Уперше осягнувши од Ворскли по Буг,
З таврійських степів по карпатській укіс
Не просто якусь територію «ікс»,
А землю, в якій опочили батьки,
Імення їй давши вовік на віки,
Де в літері кожній — метал і граніт, —
Тобі передавши некуплений чин,
Найвищий з усіх —
Україна і син!

Борис Олійник

І мимоволі цей вірш своєю переконливістю та, особливо, зворушливою суттю повертає кожного з нас в роки дитинства, у наші дитячі відчуття родинних зв'язків, відносин з найближчими людьми, до того невеличкого

шматочка української землі, яка тебе (мене) тримала на собі, яка наповнювала своєю силою, коли ти (я) народився. Пишуть та говорять, що дитинство буває важким, лихим... і щасливим, квітучим... У мене інше відчуття свого дитинства. Тільки відчуття пізнання нового, тільки відчуття чудових миттєвостей, тільки відчуття сходу СОНЦЯ, пахучих квітів на лузі, захвату всього організму, всіх його клітин, коли на тріскучому, осліплюючому срібними відблисками снігові з незвичною швидкістю летиш на санках з гори в долину... А що для мене (тебе) річка, водойм у дитинстві? Це зовсім інша вода, аніж у дорослому стані. Вона частинка твого життя, вона визиває сміх, радість, неймовірно піднесений настрій. Впірнаєш, впірнаєш і не маєш бажання залишити чарівний вплив води на твій організм, на Моє (твоє) оновлене сприйняття оточуючого світу. Бадьорість не залишає мене (тебе) багато годин. А впіймана своїми руками рибина, рак..., коли отримуєш особливо незвичне за своїм піднесенням задоволення, і пов'язане воно не з майбутньою їдою, а зі спілкуванням із різнобарвними істотами. А скільки чудових трав, квітів, щебетання птахів... навколо тебе! І в тебе немає сумніву в тому, що все це — тільки для тебе (мене), для твоєї (моєї) розважливості й наповнення життя. Писати навіть негарно, що навіть часи голодомору приходять на пам'ять смачними-пресмачними листками вишень (я й сьогодні кожної весни куштую листя з них) та «маторжениками» з листків різних бур'янів навесні; а взимку — щасливими миттєвостями, коли знаходив у полові на горищі якесь зернятко.

Людина народжується для добра і з добром. Перший крок, перше слово, перша дія, перше впізнання того чи іншого предмету, людини, відкриття «мами», відкриття... Можна стверджувати, що немає більш піднесеної, більш щасливої людини, ніж та, яка в процесі творчої роботи досягає вершин світових наукових досягнень. Але ж дитя з дня народження кожного дня, кожної години, кожної хвилини відкриває для себе дедалі нові невідомі їй, її світогляду таїни світу сього. Ось чому в душі маленької істоти, яка зветься людиною, в її організмі під час першого пізнання предмету, дії, особи відбуваються надзвичайно високої емоційності позитивні процеси радості, задоволення, насолоди. Вони не йдуть ні в яке порівняння з тим, що почуває доросла людина у свої години щастя. Маленька дитина, здорова дитина завжди щаслива. Чому? Тому, що дорослі «люди вважають необхідними тисячу, власно кажучи, непотрібних речей, які спричиняють їм тисячу неприємностей, змушують втрачати час, роблять життя важким, набридливішим. Проте, щоб бути щасливим, необхідні лише три речі:

здорове тіло, вільний дух і чисте серце» (автор невідомий). Все це може мати тільки маля.

Крім того: «Якби людина бажала бути тільки щасливою, то це було б легко, але кожний бажає бути щасливішим за інших, а це майже завжди дуже важко, оскільки ми зазвичай вважаємо інших щасливішими, ніж вони є насправді» (М. Монтель). Почуття ж заздрості у малят відсутнє. Вони, діти, завжди «ідуть назустріч сонцю золотому», що видно й із «Іділії» Івана Франка.

Давно було. Дітей маленьких двох,
Побравшись за руки, по квітчастих
Лугах підгірських, стежкою вузькою
Поперек нив, в жарку літнюю днину
Ішли з села.

Старшенький хлопчук був —
Біловолосий, з синіми очима.
З конем вербовим у руці. У нього
За пазухою добрий кусень хліба
І квітка на кайстровім капелюсі.
А дівчинка вела його за руку,
Хоч менша. Наче терен, оченята,
Мов вуглики, жарілися і живо
Все бігали кругом. Мов миший хвіст.
Косичка ззаду висіла, а в ній
Червона стрічка вплетена була.
В маленькій запасчині підп'ятій
Знаць кілька бульб печених, а стручки
Зеленого гороху визирали
З-за пазухи.

Нерадо якось хлопчик
Ішов і боязливо озирався,
А дівчинка невпинно щебетала,
Додаючи товаришу відваги.

Встидайся, фе! Такий великий виріс,
А плакати хоче! Хлопець, а боїться!
Чого бояться тут? Сли я ти кажу,
То мусить бути правда. Вже мої
Бабуня не такі, щоби брехали!
А ти диви, хіба то так далеко?
На сей горбик, а відтам Діл близенько,

А там Ділом угору та все вгору,
Аж на сам верх! Тай годі! Там спочинем —
А може, ні, чого ще спочивати,
Коли вже відтам близько!.. Крикнем: У! —
Та й просто враз побіжимо до тих
Стовпів залізних, що підперли небо.
А там сховаємось за стовпи і тихо-
Тихесенько аж до вечора пробудем.
А ти щоби не смів мені і писнуть,
Не то що плакати! Чуєш? А то я
Тобі задам! А як настане вечір
І сонечко прийде додому на ніч,
Застукає до брами — то ми тихо-
Тихесенько прокрадимось за ним.
А знаєш, що бабуса говорили?
У нього є така донька хороша,
Що просто страх. Воно-то відчиняє
Щовечір браму батькові й щорана.
А вже дітей вона так дуже любить,
Що просто страх. А сонце не пускає
Дітей до неї, щоб із ними разом
У світ не втікла. Але ми тихенько
Підкрадемося, та й шусть! І вхопимось
Її за руки, то вже сонце нам
Ніщо не зробить. Тільки ти не бійсь
І плакати не смій! Таж то так близько,
І на дорогу маємо досить,
А та нам панна надає багато.
Всього, о що лиш будемо просити.
Ану, що би ти просив?

Поглянув

На неї хлопець, палець впхав до уст
Та й каже: — Мозе б ліпшого коня?
Ха-ха-ха-ха! — дівча зареготалось.
Ну, сцо з, то, мозе капелюх новий?
Проси, що хочеш, а я знаю,знаю,

Що я просити буду!

— Сцо таке?

Ага, не скажу!

— Ну скажи, а то

Заплацу!

— Овва, плач, то я сама
Піду і не візьму тебе з собою.
Ну, а чому не скажеш?

— Знаєш ти,
Дурний! Мені бабуся говорили
Що в неї яблочка є золоті.
Кому вона те яблочко дарує,
То той весь вік щасливий, і здоров,
І гарний-гарний буде всім на диво,
Але ті яблочка лиш для дівчат.
Я хочу яблущка! — заплакав хлопець.
Не плач, дурний, лиш не забудь просити, —
Я вставляюсь вже, щоб і тобі дала.
А як по яблущку таким дістанем,
То вернемо додому і нікому
Не скажемо. Не скажеш?
Ні, не кажу.
Ну, пам'ятай! А скажеш — відберуть.
— А так, — рік хлопець. І пішли.
Пройшло чимало літ від того дня.
Далеко над сподівання дітей
Тяжкою вийшла й довгою дорога
До сонячних палат. І трави й ниви,
І небо, й сонце — все, усе змінилось
У хлопчика в очах. Лиш не змінилась
Подруга та, провідниця його.
Щебетання її, веселе, любе,
І усміх, і надія негасима —
Се та жива струя, що в'яже в серці
День нинішній з вчорашній і грядущим.
І ціль їх не змінилась за той час,
Лиш виросла, розвилась, роз'яснилась.
І ось великим шляхом багатолюдним
Посеред тиску, свару, товквітні
Ідуть вони, ховаючи у грудях
Дитячі серця, як найкращий скарб.
Минає їх гордий, надутий дурень —
І розсмієсь; минає пишний вельможа —
То і не гляне; зустрине мужик —
То в спрагу дасть погожої води
Напитися, і стежечку покаже,

І підночує, в сльоту захистить.
Вони ж побравшись за руки, тихо
І радісно, без огляду й тривоги,
Ідуть навстрічу сонцю золотому.

Придивіться до усміхненого обличчя маленької дитини, до її безпосереднього сміху, до її рухів, до світла, яке випромінюють очі, до... І ви переконаєтесь: справжнє щасливе життя ми залишаємо в дитинстві. Залишаємо... І водночас своїм відношенням, своєю безмірною любов'ю до своїх дітей, особливо внуків, компенсуємо залишене назавжди минуле.

На прогулянці в парку імені Шевченка, коло Тернопільського озера, мій онук на санках, поруч Джим (собака), дещо позаду — мама і тато мого внука. Іділія. Молодята любуються чудовими проявами зими, дід «вертиться» навколо свого онука. Джим розважливо бігає навколо онука та діда. Дід — це я. Я піклуюсь про всі дрібнички, які пов'язані з онуком, розпочинаючи ще з «виходу». Ми вдягаємося, ми беремо санки, ми постійно в розмові, ми залучаємо до своєї «компанії» Джима. Ми в постійному русі, ми в пізнанні зими, ми вигадуємо все нові й нові розваги. Але всього цього нам замало. Ми впрягаємо в санки Джима, який без бажання і зі значними викрутасами тягне «воза». Санки перевертаються, онук вилітає в сніг, гам, сміх і знову — вперед, Джиме! Джиму все це надокучає і він з усіх сил виринається вперед. Назріває дорожньо-транспортна пригода (ДТП). Дід кидається вперед за санками і Джимом. Він устигає схопити за ошийник улюбленця, а сам летить під укіс. Результат: усі в доброму здоров'ї, крім діда. У нього перелом променевої кістки (передпліччя). І в цей час у мене виникло почуття великого жалю. Ви думаєте жалю у зв'язку з травмою? Ні. Жалю з приводу того, що змушений залишити онука, перервати чудове, неперевершене спілкування з ним... Лікарня, рентгенограма, гіпсування і — знову з онуком. І сьогодні можу стверджувати, що моє життя, мої видимі й непомітні прояви радості — це мої діти, мої внуки. Якраз вони є джерелом моїх добрих вчинків, мого оптимістичного сприйняття навколишнього, моєї активної праці, мого «довголіття»...

Ты спишь, мой маленький дружок
Невинно сердце ангелочка.
К кровати тихо подойду,
И поцелую тебя в щеку.
Я осторожно, чуть дыша,
Тебя покрою одеялом.
В тебе живет моя душа,

В ребенке маленьком, усталом.
Ты повернешься на бочок,
Во сне беспечно улыбнувшись.
Спи сладко, мой родной сынок, —
Шепну, волос твоих коснувшись.
Твой сон безропотно хранить
Я буду темными ночами.
Ах, Господи, не дай постичь
Ему тревоги и печали.
В ручонку утром положу
Подарок зайчика лесного.
Нет ничего милее мне
Твоего взгляда озорного.
А как проснешься, подойду
Увижу радость в милых глазках.
Как хорошо, что малыши
С такой охотой верят в сказки.
Ах, мамочка, шепнешь ти мне,—
Кто был сегодня, угадай-ка?
Ко мне из леса приходил
Мой добрый друг, пушистый зайка!
И радость, и восторг в глазах,
И смех разливистый и звонкий,
И расцелую я твои
Подарок сжавшиеся ручонки!

(На жаль, автор мені не відомий)

У мене таке враження, що особливо глибокі почуття причетності до таїни становлення нового життя охоплюють, насамперед, маму. Маму! Яка виношує свою дитину у своєму тілі, яка відчуває всім своїм єством кожний рух, кожне бажання, кожний подих своєї кровинки.

Ось чому:

ДЕТИ, ЦЕНИТЕ СЛЕЗЫ МАТЕРЕЙ СВОИХ!

В наше время не мало видим печальных примеров, когда на слезы матери дурные дети отвечают в духе современного настроения: «слезы так обыкновенны у женщин; женщина плачет обо всем... от слабодушия, от излишней чувствительности и нерассудительности!» Но остерегайтесь, дети, так думать о слезах матерей ваших, которых великую цену вы не понимаете.

Сердце матери так нежно по отношению к детям, что, радостныя ли, печальныя ли перемены происходят в жизни их, во всяком случае любящая мать проливает слезы. От чего это? От того, что жизнь детей зарождается и образуется под сердцем матери, и прежде, чем младенец явится на свет Божій, он долго живет одною жизнью с своею матерью. Не естественно ли же после сего материнскому сердцу отвечать на все движенія сердец, столь ему близких, столь с ним сродных? И оно отвечает в большей части случаев слезами. В слезах матери все: и благодарность к Богу, и благожеланіе, и радость, и горе.

Когда сына или дочь постигает какое либо горе, мать первая спешить к ним со слезами. Как важны эти слезы, знают те из детей, которыя успели испытать превратности жизни, которыя довольно переживали горя. Если сердце человеческое таково, что в скорбные дни ищет себе участие других, то в ком же оно может найти это участие более живым и более искренным, как не в матери? Но если слезы матери-христіянки в этом случае растворяются еще молитвою, то они могут быть даже врачевством против бедствія. Мы знаем мать, которая плакала по поводу порочной жизни своего сына и с воплем умоляла Господа спасти от временной и вечной гибели сына. И Господь услышал ее молитву, и сын, оставил порочную жизнь, повел жизнь благочестивую и был потом славным учителем западной церкви. То был блаж. Августин и мать его благочестивая Моника; молитвенныя слезы ея преклонили на милосердіе Виновника жизни.

Мать проливает слезы не при печальных только, но и при счастливых событіях в жизни детей своих. На этот раз слезы ея суть слезы сердечной радости и живейшей благодарности к Богу. Дети, восторженные счастіем, часто забывают о Деснице Божіей, которая наделяет их благами, и спешать только скорее воспользоваться своим счастіем. Но мать исполняет за них то, что надлежало сделать самим детям; она возводит благодарный взор к небу, и взор ея, проникнутый материнским чувством, наполняется слезами. О, как должны быть драгоценны для детей эти, Богу приносимыя за них, слезы матери! Оне служат живой связью между всеблагим и премудрым Промыслом Божіим и детьми благодетельствованными. За сына и дочь, за осчастливленных детей своих мать первая возносит к Богу полное благодарных слез сердце свое.

Нежное, любящее сердце матери проливает слезы и тогда, когда дети готовятся вступить на новое поприще деятельности. В этом случае слезы матери суть слезы молитвенного и благожеланія и благословенія, и должны быть для детей особенно важны. Ибо такое благословеніе

утверждает дома чад (Сир. 3, 9), то-есть, служит как бы некоторым основанием земного их благосостояния. Посему стократно счастливы дети, когда, при вступлении их на новое поприще жизни орошает голову их молитвенная слеза матери! Это как бы тот спасительный елей, которым намащались древние единоборцы, чтоб удобнее избежать руки противника, это — безценный залог благоуспешности, с которым не только безбоязненно, но и верно можно идти к цели своего призвания. Только не пренебрегайте, дети, материнскою слезою, только примите сердцем благожелания матери, обратите христианские советы ея в дело, и Господь не оставит вас на стезях жизни вашей. Помните, что на главе вашей почивает молитвенная слеза матери; в этой слезе, обращенной к небу, без сомнения, небо и отражается. Научитесь же достойно ценить это сокровище.

Сердце матери особенно тревожится поведением детей. Ничего нет прискорбнее для матери-христианки, как если сын или дочь ея ведут себя худо. Сын безумен печаль матери, замечает Премудрый (Притч. 10, 1). Тогда как одни смотрят на безумие с равнодушием, а другие для незаконных видов стараются даже поддерживать его слабости и пороки, мать обливается грюкими слезами, смотря на погибель его. Думаете ли, дети, что и в этом случае слезы матери ничтожны? Возможно ли? Мать по отношению к детям своим есть в некотором смысле образ существа неземного. Она оплакивает не одну смерть их телесную, но и духовную. Если радость бывает пред ангелы Божиими о едином грешнике кающемся (Лук. 15, 10), то, без сомнения, бывает и скорбь о вском грешнике нераскаянном. Дети, блуждающие в чаду своеволия и порока, этой скорби св. Неба не разумеют, так как они и не возводят туда мысленных взоров своих. Но отражение этой скорби они всегда могут видеть в слезах матери своей. Посему горе заблудшему сыну, если слезы матери текут для него напрасно: погибель ему, если он слезам матери посмеивается. Проклят Господем раздражая мать свою (Сир. 3, 19). Грешник, ослепленный на пути нечестия, не видит опасности для души своей; Бог посылает ему видимого ангела — наставника в лице матери его. И если слезы этого ангела остаются для него тщетными, то что еще может смягчить огрубелое сердце сына?.. (Сост. Прот. Г. Д-ко по брош. «Слезы матери», изд. Общ. люб. духов просвещения в Москве).

Я багато приділив уваги мамі. На жаль, того ж я не можу сказати про тата. На превеликий жаль. Не є винятком таке ганебне явище, яке майже не засуджується суспільством, коли батько не лише не приділяє уваги своїй «кровинці», а й навіть не визнає своє дитя і зрікається його.

Ми сьогодні переживаємо такий час, такий період, такий етап розвитку нашого суспільства, коли в наших діях (твоїх, моїх) переважає вплив диявола. І на це необхідно дивитися не як на осуд за нашу гріховність, а як на те, що Господь послав нам значні випробування. Випробування на нашу гідність, повагу і самоповагу, спроможність поцінування минулого, сьогодення і майбутнього. І від наших теперішніх і майбутніх кроків залежить, що буде розквітати: троянди (квіти) чи будяк (бур'ян).

Коли уважніше поглянемо в минуле, то переконаємося, що воно за багатьма параметрам близьке до сьогодення (це я пишу для власного врівноваженого сприйняття сьогодення). Ось вдумайтесь у слова Фрідріха Ніцше, які він писав ще в XIX столітті: «Відносно «розумної совісті». Пом'ямо, найбільша рідкість у наші дні — непідроблена лицемірність. Дуже підозрюю, що м'який клімат нашої культури не йде на користь цій рослині. Лицемірство властиве епохам сильної віри: в такі часи люди, навіть якщо їм не доводилося виказувати якусь іншу віру, не відступалися від своєї віри. Тепер від своєї віри відступаються. Або, що ще більш звично, засновують собі другу віру, але і в одному, і в другому випадку обов'язково зберігають добре ім'я. Безумовно, порівняно з минулим, у наш час можна мати значно більше переконань; «можна» — це означає вони дозволені, нешкідливі. Звідси й учиняється терпимість у ставленні до самого себе. Терпимість відносно себе дозволяє мати декілька переконань: вони чудово уживаються друг з другом, вони, як увесь світ сьогодні, бояться себе скомпрометувати. А чим в наш час можна себе скомпрометувати? Послідовністю у своїх переконаннях. Прямотою спрямувань. Висловлюваннями, у яких менше п'яти змістів (значень). Правдивістю... Боюсь, сучасна людина занадто лінива, щоб віддаватися деяким із вад, — дивись, так і вимруть деякі вади. Все зло, породжене сильною волею, а вірогідно, не буває зла без сили волі, — у нашому теплому повітрі вироджується в добродетельність... Мені знайомі лише деякі лицеміри, і всі вони були нещирими у своєму лицемірстві, вони, як мало не кожний десятий сьогодні, були тільки акторами...».

У зв'язку з наведеним не варто себе тішити ілюзією, що ми стали розумнішими. Як і колись: «Дайте мені 10 млн доларів — і я провалю прийняття будь-якої поправки до конституції...» (Франклін Делано Рузвельт), так і сьогодні..., але за меншу кількість доларів. Як колись, ми, розумні створіння, перебігали від одних сильних до інших, ще сильніших, так і сьогодні. Як колись, наші колінні суглоби мали переважну функцію згинання, так і сьогодні вони нас не підводять. Як колись, наші верхні кінцівки (руки)

кивали до себе, так і сьогодні ця функція (загрібання) анітрохи не зменшилася. Як колись (протягом історії людства), влада зручно сиділа «на шії» свого народу, так і тепер продовжує грітися на тому ж місці за рахунок «електорату». Хоча Л. Толстой переконує нас у тому, що «И богатство, и власть, и жизнь — все то, что с таким старанием устраивают и берегут люди, все это, если и стоит чего-нибудь, то только по тому наслаждению, с которым все это можно бросить».

Як і колись, «Приклад чистоти натури Олександра Великого (Єльцина, Кучми... — І. С.) значно рідше схиляє людей до стриманості, ніж приклад його пияцтва — до розбещеності. Зовсім не соромно бути менш добродішним, ніж він, і простимо бути настільки ж розбещеним. Нам дувається, що не такі вже ми звичні розпусники, якщо ті ж вади були притаманні і великим людям» (Блез Паскаль). Так і тепер. А рівнятися є на кого. Рівнятися... Думаю, що краще не рівнятися, а виправлятися, випрямлятися зі стану згорбленості. Якби вибудувати всіх дорослих людей у положенні, в якому вони перебувають усе своє життя, то ми б побачили тільки одинокі стрункі постаті. У когось були б видні тільки потилиці, в інших — спини, у великої кількості людей — сідниці, зовсім немало — плазунів. Вчора і сьогодні багато говорять про демократію, свободу слова, людську гідність... І ніяк ми не можемо домовитися: що все це значить? З моєї точки зору, критерієм демократичності, свободи, ступеня поваги до себе й оточуючих у країні, суспільстві, в колективі, сім'ї є один вимір — анатомо-фізіологічна здатність людини утримувати своє фізичне і духовне тіло в природному положенні. Втрата людських надбань може вимірюватися в градусах: людина завжди поважає себе — 0 градусів (вертикальний стан); людина не знає, що таке повага до себе — 90 градусів (горизонтальний стан).

Щоб ви, читачу, погодилися з моєю гіпотезою, наведу короткий уривок з оповідання Володимира Тендрякова (1923–1984 рр.) «Люди или нелюди»:

«В Кремлевском зале шел III съезд советский писателей. Выступал сам Хрущев, учил писателей, как надо писать и о чем писать.

Рядом со мной сидел сотрудник отдела культуры ЦК Игорь Черноуцан и растеряно крутил головой.

— Ни одного слова. Ну, ни одного...

Как и положено, выступление было заранее запланировано и подготовлено. Сейчас Черноуцан слушал своего высокого хозяина, изумленно крутил головой и тихо сетовал — ни слова из написанного Хрущев не

произносит, вдохновенно импровизирует. И куда только его не заносит, даже в поэзию. Вспомнил неожиданно некоего Махотько, шахтера, писавшего стихи в отдаленные времена хрущевской юности. Перед избранными писателями страны с энтузиазмом были прочитаны махотькинские шедевры. Кто-то стыдливо клонил голову долу, кто-то пожимал плечами, кто-то ухмылялся про себя, ну а кто-то ликующе взрывался аплодисментами, вскакивая с места, чтоб его ликование не осталось незамеченным.

Впоследствии газеты устроили облаву на этого Махотько, хотели напечатать, прославить, прочесали всю страну во всех направлениях и... не нашли. Подпочвенный поэт, шахтер Махотько оказался странным мифом. Многие заподозрили — уж не сам ли Хрущев легкомысленно грешил в молодости стихосочинительством, застенчиво прикрывшись сейчас псевдонимом?

Хрущев наконец иссяк и сошел с трибуны. Казалось би, после Юпитера и Боги и смертные должны молчать, следует объявить долгожданный перерыв. Ан нет, слово предоставляется Корнейчуку. И тот, захлебываясь от восторга, в течение двадцати минут с упоенным усердием, по-лакейски грубо поет аллилуйную Юпитеру:

— Историческая речь Никиты Сергеевича... Мудрое слово Никиты Сергеевича... Мы все потрясены... Мы прозрели...

Тут уж стыдно было, кажется, всем без исключения, и тем кто сидел в президиуме рядом с Хрущевым, и тем — кто в зале. Клонились ниц, прятали глаза, не вскакивали с мест в ликовании. Не испытывали стыда только двое — вдохновенный Корнейчук и сам Юпитер. Хрущев сидел с горделивой осаночкою, высоко держал голову, величаво взирал — очень, очень ему нравилось!

С должным запалом, с приличествующим — до мокроты в голосе — проникновением Корнейчук произнес здравницу и с чувством исполненного долга ретировался. Перерыв! Расходитесь! Э-э нет, погоди — еще один ритуал.

Хрущев занимает место на выходе, и каждый из членов президиума съезда, проходя, обязан с изъяснением чувств пожать ему руку. Тут уж — кто во что горазд, со всей изобретательностью.

Почтенный глава Союза писателей Константин Федин с картинной благоговейностью берется за руку Хрущева и сгибается — раз, другой раз, причем поразительно низко, к самым хрущевским коленам. Рука в рукопожатии оказывается намного выше седого затылка. Какая, однако, гибкая спина у этого старейшего писателя, воистину резиновая.

Леонид Соболев, напротив, жадно хватает руку Хрущева обеими руками и трясет, трясет, столь судорожно, что сам весь жидко трясется. Трясется и приседает в изнеможении, набирается усилий, разгибает ноги и снова трясется, снова обессилено оседает... Уф! Наконец-то кончил, испарился.

Не столь приметные члены президиума — из союзных республик — подкатываются бочком, коснувшись руки, обмирали и ускользали.

Александр Твардовский с подчеркнутым достоинством подошел, с подчеркнутой вежливостью пожал руку — не задержался.

И вот сцена опустела, на ней остались только двое — Хрущев, дежуривший у входа, и в самом дальнем углу Валентин Овечкин, с прядью, уроненной на лоб, с поднятыми плечами. Он что-то не торопился подыматься. А Хрущев ждал, не уходил.

Делегаты съезда, дружно освобождавшие зал, замешкались, кто застыл в охотничьей стойке, кто опускался на первое же попавшееся место, выжидательно тянул шею.

Овечкин в углу, недвижимый Хрущев у выхода — руки по швам, спина деревянно пряма, живот подобран, лоб бодливо склонен. Томительная минутка...

Но вот Овечкин решительно встает, напористо идет к выходу. Выход загорожен, и Овечкин останавливается.

Склоненный лоб против склоненного лба, коренасто подобранный Овечкин и тяжеловесно плотный, взведенный Хрущев, у обоих руки по швам. В двух шагах, глядят исподлобья, не шевелятся.

Овечкин дернулся, плечом вперед, с явным намерением прорвать осаду. И Хрущев не выдержал, поспешно, даже с некоторой несолидной суетливостью вскинув руку. Овечкин походя тряхнул ее и исчез...».

Ви побачили зустріч представників найвищої еліти: письменників, не просто письменників, а кращих із них, і керівника великої, на той час держави, з необмеженими повноваженнями. В. Тендряков талановито відобразив наші відносини на вищому рівні. Якщо говорити про нижчі ешелони суспільства, то у взаєминах між керівником і підлеглим стосовно підлезування останнє збільшується зворотно пропорційно: чим менший начальник, тим більш принизливого підлабузництва він вимагає.

Ідуть перевибори ректора в нашому медичному університеті. І першим на цьому зібранні виступає ветеран вузу, професор Микола Петрович Скакун, який переконаний, що він найбільш порядна людина. Він дякує

ректорів за його героїчні зусилля і запевняє колектив, що Леонід Якимович зробив за своє п'ятирічне ректорство більше, ніж три ректора разом узяті за 40 років. Враховуючи, що досягнення ректора складаються із зусиль усіх членів колективу, можна говорити про бездіяльність колективу, в тому числі і М. П. Скакуна протягом 40 років. Бачите, до чого можна договоритися і при цьому робити вигляд, що ніс твій мимоволі не тягнеться до порога. Головне, що такого приниження ніхто не вимагає, все робиться добровільно з розрахунку на невизначені власні дивіденди та самовдоволення від авто(само)приниження. Можна вважати, що це один з варіантів мазохізму (мазохізм — статеве спотворення, при якому для досягнення оргазму потрібно відчувати фізичний біль або моральне приниження, заподіяні партнером). (Сов. енцикл. словарь, 1987).

Кожний із вас бачить такі приклади щодня, кожний із нас (а може, про нас) може щось подібне знайти й у своїх діях. Ну, якщо не кожний, то майже кожний. Що ж, якщо на це здатні такі видатні люди, як Корнейчук, Федін..., то...

Завітав до мене (ректора) професор Ярослав Іванович Гонський з Івано-Франківська з проханням зарахувати його на вакантну посаду завідувача кафедрою біохімії. Обговорили деталі. В тому числі і квартирне питання. Я обіцяв йому сприяти отримати кооперативне житло. Почав працювати. Відвідував мене не рідше одного разу на тиждень (кафедра розміщувалася в адміністративному корпусі) з різними питаннями, часто надуманими. Періодично просив дозволу в робочий час поїхати до свого сина, до... Дружину і доньку (лікарів) не міг працевлаштувати, про що він мене інформував. Я допоміг у вирішенні цього питання. Через короткий час, дивлячись на його «метання», домігся виділення йому державної квартири. Мабуть, з метою вдячності він декілька разів виступав і говорив, що він багато ректорів (велике перебільшення) бачив, але такого здібного, як Іван Семенович (це я) він не зустрічав. Одного разу, в період революційних подій 1989–1991 років він повідомив мені, що дружина назвала його дурнем за невизначеність щодо подій сьогодення. Я сказав: «Ярослав Іванович, яка мудра у вас дружина». І не помилився. Коли навколо мене з'явилися хмарки і я перебував у лікарні з серцевим нападом, він організував (разом з професором М. П. Скакуном) на своїй кафедрі (його кабінет — над кабінетом ректора) ініціативну групу з опитування і підписання заяви в міністерство охорони здоров'я щодо майбутньої кандидатури ректора, оскільки в І. С. закінчився контракт. Після цих подій Ярослав Іванович використовував найменшу можливість, щоб розповісти «нерозумним хазарам»

(колективу) про неабиякі здібності новопризначеного ректора Л. Я. Ковальчука, про його реформи світового рівня, про... І це ми. І це необхідно сприймати, як один з численних варіантів життєвих проявів. І не більше.

А тому: «Для того чтобы вообще составить столь нужное ясное и основательное представление об истинной и очень печальной натуре человеческой, как она проявляется в большинстве случаев, чрезвычайно поучительно пользоваться стремлениями и поступками людей в литературе как комментариями их стремлений и поступков в практической жизни, и наоборот. Но при этом никакое проявление особенной низости или глупости, на которые мы наталкиваемся в жизни или в литературе, не должно быть для нас поводом к унынию и досаде: мы должны получать в нем просто материал для познания, видя в нем новый вклад в характеристику человеческого рода и потому закрепляя его в памяти. Тогда мы будем рассматривать его приблизительно так же, как минералог попавшийся ему очень характерный образец какого-нибудь минерала. Исключения есть, даже необъятно большие, и разница между индивидуальностями огромна: но в общем, как давно уже замечено, мир лежит во зле — дикие пожирают друг друга, а культурные друг друга обманывают, и это называется порядком вещей...» (Артур Шопенгауэр).

Ось чому різного рівня за своєю емоційністю події, пов'язаних з нами, не мусять виводити нас з рівноваги. Вони або відразу відкидаються і забуваються, або приймаються до уваги на можливість роздумів над ними. І не більше. А тому пам'ятаймо:

CONTRA SPEM SPERO! **(Без надії сподіваюсь!)**

Гетьте, думи, ви хмари осінні!
То ж тепера весна золота!
Чи то так у жалю, в голосінні
Проминуть молодії літа?

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Жити хочу! Геть думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі
Буду сіять барвисті квітки,
Буду сіять квітки на морозі,
Буду лить на них сльози гіркі.

І від сліз тих гарячих розтане
Та кора льодовая, міцна,
Може, квіти зійдуть — і настане
Ще й для мене весела весна.

Я на гору круту крем'яную
Буду камінь важкий підіймать
І, несучи вагу ту страшную,
Буду пісню веселу співать.

В довгу, темную нічку невидну
Не стулю ні на хвильку очей,
Все шукатиму зірку провідну,
Ясну владарку темних ночей.

Так! я буду крізь сльози сміятись,
Серед лиха співати пісні,
Без надії таки сподіватись,
Буду жити! Геть думи сумні!

Леся Українка

Надія! Надія завжди з людиною! І не тільки надія.

Хто не жив посеред бурі,
той ціни не знає силі,
той не знає, як людині
боротьба і праця милі.

Леся Українка

А тому: «Лишь тот достоин жизни и свободы, кто каждый день за них идет у бой» (Й. В. Гете).

Ой, яке людське життя багатогранне. І все ж таки, де ж краса людська? Тварин ми бачимо завжди в їх фізіологічному стані. Мабуть, тому в мене така незвична любов до мого Ярика (наступник Лорда). Він завжди сам по собі, він завжди бадьорий, життєрадісний, енергійний, готовий до спілкування. Радо зустрічає мене, з сумом проводить. Завжди веселий, завжди життєрадісний та бадьорий, завжди надихає мене на світле сприйняття навколишнього світу. У мене ніколи не виникає навіть думки запідозрити його в нещирості. Іноді погоджуєшся з І. Льфом: «Собака такий відданий, що навіть не віриш у те, що людина заслуговує на таку любов». Правда, У. Черчилль любить інших тварин: «Я люблю свиней. Собаки дивляться на нас знизу вверх. Коти дивляться на нас зверху вниз. Свині дивляться на нас як на рівних». Експериментатори на тваринах також вважають, що

свині ближче до людини, аніж інші тварини, крім мавп. А може, в цьому є частка істини?

Он як далеко я «відкотився» від ради ректорів у Львові. Від «ради». Це тільки один з епізодів діяльності ректора. Ректора, який є визнаним фахівцем у якійсь галузі наукової діяльності. Що є спільного з фахом ректора й обговорюваним питанням на раді? Нічого. Цим я хочу підкреслити, що більшість питань (понад 90%), якими опікується ректор, не є виявом його спеціальної освіти і спеціальних знань. Ось чому я нерідко повторяв, перебуваючи на посаді ректора, що це не моя спеціальність, це моє тимчасове «хобі». Таким чином, я виправдувався сам перед собою за деякий відхід від своєї любимої справи.

І знову приходять на пам'ять слова професора Алферова, в той час ректора Ленінградського педіатричного медичного інституту, з яким я мешкав у готелі м. Москви в одному номері: «Мені завтра виповнюється 60 років, і я подаю заяву про звільнення з цієї посади. Прорвані труби, неполагоджені туалети, двері, вікна... — чим доводиться займатися кожний день, настільки в мене викликають відразу й огиду до себе за зраду педіатрії, що життя моє втрачає сенс». І в той час моє співчуття йому було щирим. Все це є підставою перефразувати вираз Івана Драча: «Я п'ять років займався політикою і став дурнішим у п'ять разів» у таке: «Я сімнадцять років був ректором, і мої потенційні можливості педіатра були втрачені в сімнадцять разів». Й тому:

Горить моє серце, його запалила
Гаряча іскра палкого жалю.
Чому ж я не плачу? Рясними сльозами
Чому я страшного вогню не заллю?

Душа моя плаче, душа моя рветься,
Та сльози не ринуть потоком буйним,
Мені до очей не доходять ті сльози,
Бо сушить їх туга вогнем запальним.

Хотіла я б вийти у чистеє поле,
Припасти лицем до сиріє землі
І так заридати, щоб зорі почули,
Щоб люди вжахнулись на сльози мої.

Леся Українка

Цю тугу і жаль необхідно відчувати «до того», а «не після того». Але амбіції людські і самолюбство, гріхи наші, часто перемагають нас.

Кто может знать себя и сил своих предел?
И дерзкий путь заказан разве смелым?
Лишь время выявит, что совершить сумел,
Что было злым, что — добрым делом.

Й. В. Гете

Погоджуватися на посаду ректора до певної міри означає — жертвувати своїми уподобаннями, жертвувати сімейним комфортом, жертвувати рівнем культурної самоосвіти. Я сказав би так: згода лікаря на адміністративну посаду втамовує амбіції і пригнічує творчий потяг до професійного самовдосконалення. Пишу це, не дивлячись на те, що за час свого «адміністрування» я жодного разу не «пропустив» клінічного розбору хворих, обходу професора, клініко-анатомічної конференції, переривчастих курсів педіатрів області... Незважаючи на те, що постійно приділяв увагу науковим розробкам у царині педіатрії, навчальному процесу... Але неможливо досягнути неосяжне. Для ректора годин у добі завжди не вистачає. У ректора багато спокус..., як правило, гріховних. У ректора великий вплив і влада щодо підлеглих. У ректора, як у будь-якої «першої людини на селі» розвивається, в тій чи іншій мірі, хвороба самовпевненості, переоцінки власних універсальних знань... Всім нам, а ректору особливо, слід пам'ятати багато чого, в тому числі і слова із псалма 7: «2. Господи, Боже мій, — я до тебе вдаюся: спаси ти мене від усіх моїх напасників, і визволь мене, 3. щоб ворог моєї душі не розшарпав, як лев, що кості ламає, й ніхто не рятує! 4. Господи, Боже мій, коли я таке учинив, коли є беззаконня в долонях моїх, 5. коли я добродійцеві злом відплатив, і без причини ограбував свого противника, — 6. ворог нехай переслідує душу мою, і нехай дожене, і нехай до землі він потопче моє життя, — і хай мою славу оберне на порох!...».

Я вже казав, що головний лікар, начальник управління охорони здоров'я... вважають себе всебічними знавцями всіх галузей медицини. Така ж «хвороба» притаманна і ректору. Він не є виключенням. І ця «хвороба» впливає на прийняття рішень, іноді поверхневих, не на користь справі. Але це вже потім. А спочатку — «бути чи не бути». Сьогодні на посаду ректора претендентів не бракує, більше того, із них хоч греблю гати, не менше, ніж кандидатів у депутати. (Колись такого не було. Непоодинокі випадки свідчили і про категоричне відмежування від цієї посади.) Життя засвідчує, що: «...Перед тем как мечте осуществиться, Душа Мира решает проверить, все ли ее уроки усвоены. И делает она это для того, чтобы мы смогли получить вместе с нашей мечтой и все преподанные нам в пути знания. Вот тут-то

большинству людей изменяет мужество. На языке пустыни это называется «умереть от жажды, когда оазис уже на горизонте». Поиски всегда начинаются с Благоприятного Начала. А заканчиваются вот этим испытанием...» (Коельо Пауло).

Згадаю коротко долі ректорів нашого медичного вузу. Помічника міністра охорони здоров'я України, кандидата медичних наук, хірурга за фахом, Петра Омеляновича Огія призначають наказом міністерства на посаду щойно організованого медичного інституту в Тернополі. Разом із керівництвом області внз комплектується висококваліфікованими кадрами, розширяється лікувальна база, поступово вдосконалюються наукові розробки. Разом з вузом «зростає» і Петро Омелянович. Він стає доктором медичних наук, професором, делегатом з'їзду КПРС у Москві..., поважною людиною в області й Україні. Через 15 років ректорства переїжджає в Київ на посаду директора НДІ гематології та переливання крові. Ще через рік його заарештовують і проводять показовий суд у м. Чорткові Тернопільської області, звинувачуючи у хабарництві (рушниця... за вступ до вузу). Якщо порівняти рушницю П. О. з численними рушницями виправданого Щербаня, то події давніх літ можна назвати дитячими забавами. Як різко змінюється наше розуміння різних явищ з роками!

Засуджують П. О. Огія до смертної кари. Враховуючи його заслуги перед Батьківщиною, насамперед, його активну участь у Великій Вітчизняній війні, смертну кару замінюють на тривале тюремне ув'язнення. Такому суворому вирoku сприяли свідчення окремих, найбільш наближених до Петра Омеляновича представників нашого професорсько-викладацького складу. Вони старалися. Старалися, «вислужувалися», залишаючи на собі тіні чорних хмар на все життя. В дужках помічу, що життя їхнє після цих трагічних подій з їх участю не було «рожевим», особливо в останні роки.

І П. О. нічого не залишалося, як:

Чи ти мене Божий милий,
Навік забуваєш,
Одвертаєш лице своє,
Мене покидаєш?
Доки буду мучить душу
І серцем боліти?
Доки буде ворог лютий
На мене дивитись
І сміятись! Спаси мене,

Спаси мою душу,
Да не скаже хитрий ворог:
«Я його подужав».
І всі злії посміються,
Як упаду в руки,
В руки вражі. Спаси мене
Од лютої муки,
Спаси мене, — помолюся
І воспою знову
Твої блага чистим серцем,
Псалмом тихим, новим.

Тарас Шевченко

«Кримінал» П. О. непорівнянний з «героями нашого часу», які успішно тішаються владою, «золотим тільцем» та «канарами».

Призначений термін Петро Омелянович Огій відбув у засланні від «А» до «Я». Повернувся у своє рідне село в Дніпропетровській області, де й помер. У Тернопіль, де він прожив найбільш активну частку свого життя, де він вклав усього себе в розвиток медичного інституту, він не повертався. Спогади про покійного П. Є., про багатьох своїх колег, які залишили нас, навіяли мені рядки проникливого вірша Дмитра Стуса:

Як добре те, що смерті не боюся я
і не питаю, чи тяжкий мій хрест,
що перед вами, судді, не клонюся
в передчутті недовідомих верст,
що жив, любив і ненабрався скверни,
ненависті, прокльону, каяття.
Народе мій, до тебе я ще верну,
як в смерті обернуся до життя
своїм стражданням і не злим обличчям.
Як син, тобі доземно уклонюсь
і чесно гляну в чесні твої вічі
і в смерті з рідним краєм поріднюсь.

До 50-річчя Тернопільського державного медичного університету доцент Василь Дмитрович Пришляк в газеті «Медична академія» (23.02.07) написав статтю, яку я в дещо скороченому варіанті й наведу:

ФУНДАТОР МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

«...Зі спогадів рідної сестри Анни Омелянівни та братової Ніни Артемівни Огій. Народився Петро Омелянович 16 липня 1917 року в селі

Боровківка Верхньодніпропетровського району, Дніпропетровської області в селянській родині. Під час колективізації сім'я втратила все нажите. За те, що батько не вступив до колгоспу, а пішов працювати стрілочником на залізницю, в них забрали корову. Не змігши пережити знущань, батько наклав на себе руки. Мати залишилася з п'ятьма дітьми, старшому було 15, а наймолодшому — 6 років. Родина тяжко пережила голодомор 1932–1933 років. Мати працювала в школі прибиральницею, дітей згуртувала навколо себе і всі добре навчалися в школі. Син Петро після закінчення семи класів став робітником металургійного заводу в Дніпродзержинську і одночасно навчався на робітфаку. 1936 року вступив до Дніпропетровського медичного інституту. В перші дні війни студентів старших курсів евакуювали в Ставрополь. Там вони у медінституті склали випускні іспити та отримали розподіл у воєнні шпиталі. В Ставрополі він познайомився і одружився з Лідією Іванівною (в Тернополі вона працювала доцентом кафедри дитячих хвороб). Мали дві доньки — Ельвіру та Ларису. Війну пройшов від початку до кінця, перебуваючи на багатьох фронтах, працюючи військовим хірургом. Після демобілізації (травень 1945 р.) отримав скерування на роботу в м. Ківерці Волинської області на посаду завідуючого районним відділом охорони здоров'я. Відтак навчався в аспірантурі (Київський медінститут), захистив кандидатську дисертацію, працював у Міністерстві охорони здоров'я України. З 1957 до 1972 року був ректором Тернопільського медінституту.

«З особистих спогадів, а також випускників тих далеких років, практичних лікарів-хірургів, які чимало годин стояли поруч з Петром Омеляновичем за операційним столом» (підзаголовок — І. С.).

Він був чуйною та уважною людиною до студентів, принциповим і вимогливим до викладачів, товариським у побуті, лагідно ставився до пацієнтів, поважав тернополян. Чиста українська мова, оксамитовий тембр голосу, зовнішня інтелігентність і поведінка возвеличували його як ректора, педагога, професора. Ректор регулярно брав участь у виробничих нарадах з обговорення успішності, результатів сесій, перегляді художньої самодіяльності, святкових концертах. Популярними тоді були вечори «У великій професорській», студентських талантів, колективно зустрічали Новий рік. Дізнавшись про те, що в старих батьків одного студента загинула корова, він видав йому допомогу в розмірі двох стипендій. Приймаючи на навчання в аспірантуру чи клінічну ординатуру, ставив перед людиною конкретне завдання: якщо після закінчення навчання буде виконана дисертація, то можна сподіватися на роботу, інакше до нього не підходити.

Слово дотримував. Неодноразово виступав з клопотанням перед місцевою владою про поліпшення житлових умов працівникам клініки. Вже працюючи в м. Києві (1972 року згідно з наказом міністра охорони здоров'я його перевели на посаду директора інституту гематології та переливання крові), приїжджав на ювілейну зустріч випускників 1963 року...

Доля Петрові Огію піднесла тяжкий хрест — ув'язнення. Після чотирнадцятирічної неволі у січні 1987 року повернувся в Київ з підірваним фізичним і моральним здоров'ям. Хворів дуже важкою гіпертонічною, ішемічною хворобами. Артеріальний тиск періодично підвищувався до 280... мм рт. ст., дошкуляли часті важкі стенокардичні напади. В жовтні 1987 року поховав Лідію Іванівну. Після цього переїхав жити спочатку до сестри у Верховцеве, пізніше — у Жовті Води і проживав там до кінця свого життя. Помер після повторного інсульту 17 квітня 1991 року. Поховали його на місцевому цвинтарі поруч з братом Іваном.

Життєву долю Петра Омеляновича лагідною аж ніяк не назвеш. Змальована вона чорними і червоними фарбами, з періодами як значного соціального злету, так і падіння.

Випускники інституту 1961–1972 років, численні викладачі з любов'ю та повагою згадують першого ректора Петра Огія».

Це точка зору зовні. Василь Дмитрович вступив до вузу при П. О., учився, влаштувався на роботу в інститут при його ректорстві. Він був терапевтом, не був близьким до П. О. Огія, а тому його спогади я назвав би — здалеку.

«Зблизька» його знав теперішній завідувач кафедрою хірургії, професор Віктор Олександрович Шидловський. А тому нижче я наводжу його спогади про Петра Омеляновича.

СЛОВО ПРО ВЧИТЕЛЯ

Перша зустріч з проф. Огій Петром Омеляновичем і розмова відбулась на шостому курсі, під час якої я сказав що хочу бути хірургом і поїду працювати лише хірургом, а через 2 роки приїду вступати в аспірантуру, бо хочу займатись науковою роботою.

Працював хірургом на Хмельниччині й одного разу по телефону консультувався з Петром Омеляновичем з приводу післяопераційного ускладнення, у лікуванні якого він розробив свій метод. Професор запропонував свою допомогу і приїхав своїм авто на консультацію. Допоміг налагодити свій метод лікування, і хворий одужав. Через 2 роки за конкурсом вступив на навчання в аспірантуру на кафедру до проф. Огій П. О.

Цього ж року його перевели на роботу в м. Київ, і він запропонував мені поїхати з ним, на що я безапеляційно дав згоду.

Навчання в аспірантурі продовжив у Київському інституті гематології та переливання крові, який очолював проф. Огій П. О. Він же був і керівником хірургічної клініки.

З приємністю згадую цей період роботи свого становлення як хірурга і науковця. Петро Омелянович вмів, не навчаючи, навчати власним прикладом, відношенням до хворого, до роботи хірурга. Перед хворими на обході чи при індивідуальному огляді завжди піднімав авторитет лікаря, ніколи у присутності хворого не робив лікарю зауважень стосовно обстежень чи лікування. Все це обговорювалось в кабінеті чи в ординаторській і в надзвичайно коректній формі без «накачок», наганяїв і т. д.

Його коректність, доброзичливість і довірливе відношення до підлеглих (наукових працівників, лікарів, аспірантів) поєднувались із вимогливістю й обов'язковістю. Не пригадую випадку, щоб він пообіцяв і не зробив. Цього ж вимагав і від підлеглих. Дані ним завдання повинні були бути виконані в погоджені обома сторонами терміни.

Лікар-хірург він був від Бога. При огляді хворого для нього не було простого випадку. Завжди він був уважний, зосереджений, спокійний, що викликало довіру хворих і у нас, лікарів, вселяло віру в правильність його думки, діагностичного пошуку. Володів філігранною хірургічною технікою. Кожен рух, кожна маніпуляція були чітко продуманими, аргументованими. Оперував надзвичайно спокійно, здавалось рухи були повільними, але операції закінчувались швидко і обов'язково з обговоренням після операції вже за часом в кабінеті сьогодні чи на другий день особливостей операції, чому він зробив так чи інакше. Для асистентів хірургічної бригади у нього була навчальна фраза: «асистент повинен оперувати моїми руками і

своїм розумом», тобто розуміти, що робить хірург, знати етапи операції, їх особливості, передбачати подальші дії хірурга і створювати умови для їх виконання. А тих, хто споглядав операцію за спиною хірурга, нерідко запитував: «Ну, що, потієш? Не потієш, а треба, щоб потів, бо ти ж дивися і переживаєш».

Плани операцій важких хворих та операцій, які в клініці виконувались вперше завжди обговорювались. Пізніше, вже будучи зрілим хірургом я отримав від сім'ї Петра Омеляновича декілька книжок з хірургії. Мене вразило те, що в них на полях були замальовки тих складних і вперше виконуваних у клініці операцій, на окремих листках паперу були написані свої думки стосовно плану операції, етапів та технології їх виконання.

І ще про професора Петра Омеляновича як про вчителя хірурга. Після складної виконаної ним операції завжди говорив: наступну операцію робиш ти, шукай пацієнта. Як асистент був надзвичайно коректний, спокійний, витриманий. Своїми діями як асистент ніби безсловесно підказував як треба робити і що робити далі. Як керівника його 4 учнів інтересувало буквально все: як іде виконання плану роботи, яку літературу читаєш, які театри відвідуєш, побут і т. д. Взнавши, що я проживаю на квартирі, допоміг вирішити мені питання проживання в гуртожитку, згодом допоміг із працевлаштуванням дружини.

З його приходом в інститут директором оживилась наукова робота, були організовані нові підрозділи. Його дії як директора вселили віру в колектив, в доцільність і необхідність наукових пошуків. Працівники хірургічної клініки відверто говорили, що нарешті в клініку прийшов справжній хірург. А він дійсно був таким. Він цінував життя, він шанував людську гідність, вмів її плекати, він був професіоналом і вмів передавати свої знання. Помер і похований у м. Жовті Води. На могилі стоїть скромний гранітний пам'ятник професору Огій Петру Омеляновичу. Будучи на могилі, від родини я дізнався, що Петро Омелянович виходець з сільської багатодітної сім'ї. Батько рано пішов із життя, а мама, сільська жінка, виховала п'ятеро дітей і всім дала вищу освіту. Там я зрозумів витоки високої людської гідності, щирості, доброзичливості, турботливості, вимогливості, почуття обов'язку в особі вчителя Петра Омеляновича».

У кожного свій шлях. Шлях, який неможливо передбачити.

Вагонные споры — последнее дело,
Когда больше нечего пить,
Но поезд идет, бутылъ опустела,
И тянет поговорить.

И двое сошлись не на страх, а на совесть,
Колеса прогнали сон:
Один говорил: «наша жизнь — это поезд!»
Другой говорил: «Перрон».
Один утверждал: «На пути нашем чистом!»
Другой возражал: «Не до жиру».
Один говорил, мол, мы — машинисты,
Другой говорил — пассажиры.
Один говорил: «Нам свобода — награда,
Мы поезд куда надо ведем!».
Другой говорил: «Задаваться не надо,
Как сядем в него, так и сойдем».
А первый кричал: «Нам открыта дорога
На много, — на много лет!»
Второй отвечал: «Не так уж на много —
Все дело в цене на билет».
А первый кричал: «Куда хотим — туда едем,
А можем, если надо, свернуть!»
Второй отвечал, что поезд проедет
Лишь там, где проложен путь.
И оба сошли где-то под Таганрогом
Среди бескрайних полей,
И каждый пошел своею дорогою,
А поезд пошел своей.

Андрей Макаревич

Понад 8 років був ректором нашого вузу кандидат медичних наук, доцент, стоматолог за фахом, Іван Ілліч Гетьман. Молодий, привабливий, пройшов школу секретаря парткому Тернопільського медичного інституту. Боротьба за крісло ректора була тривалою, але в межах етичного спілкування. За цю посаду, яку бачив уві сні й проректор з навчальної роботи Олександр Наумович Люлька (царство Небесне йому), точилися «бої». Докази того, що Іван Ілліч є стоматологом, що він недостатньо ознайомлений з навчальним процесом, з особливостями наукових досліджень, не мали належного успіху. А Олександр Наумович дійсно добре знав навчальний процес у медичному вузі та й ще був упевнений, що вуз тримається тільки завдяки його організаторському таланту. Якимось він мені казав на початку 80-х років, що більшість здобутків вузу — це його заслуга, а ми в музеї історії Тернопільського медичного інституту недостатньо це відтворили.

Так от, «не витримала душа поета» (душа Олександра Наумовича), і він переїхав у Полтаву, також проректором з навчальної роботи, але з перспективою в найближчий час посісти посаду ректора. Останнє чомусь не судилося.

Можливо, перевагу надали Івану Іллічу тому, що:

1. Він був декілька років «власителем душ людських» (секретар парткому). А це вже передбачало (і до якоїсь міри так воно і було) його обізнаність в усіх процесах вузу.

2. Коли перший секретар обкому Іван Мефодійович Ярковий працював першим секретарем Зборівського райкому партії, там же працював головним лікарем І. І. Гетьман. Таким чином, «вершитель долі людської» (в тому числі і моєї — щодо посади проректора і ректора) в нашій області добре знав цю людину і був упевнений в її здібностях.

Враховуючи, що я був у нього близько п'яти років проректором з навчальної роботи, можу стверджувати про його адекватні дії на цій посаді. Більш того, він був значно толерантнішою людиною, ніж багато ректорів. Наприклад, я неодноразово виступав на ректораті з думками, які були не прийнятні для Івана Ілліча. Іноді я це робив у категоричній формі. Думаю, що більшість ректорів відправили б такого свого першого заступника туди, «де Макар телят пасе».

У нього такої спроби не було. Більш того, він часто зі мною погоджувався. За це я його цінував і ціную.

Іван Ілліч в останні роки хворів на гепатит (важкої форми), потім один за другим — інфаркти міокарда. 20 січня 1981 року ми дуже скромно відзначали його 50-річчя. Приїхав і начальник управління вищими навчальними закладами МОЗ України Петро Григорович Отрощенко. У червоному залі готелю «Тернопіль», крім П. Г., був завідувач відділом обкому партії В. Шкварець, секретар парткому, професор Володимир Ковешніков і я. Побажали Івану Іллічу відзначити ще одне 50-річчя та доброго здоров'я і вдачі. Я ще з ним грав у шахи. О 21.00 розійшлися по домівках. А в 2—3 години ночі мені зателефонував головний лікар швидкої допомоги і сповістив про трагічну подію — смерть Івана Ілліча Гетьмана.

Назад немає вороття.

Усі попалено мости.

У кожного своє життя.

У кожного свої хрести.

Над попелом байдужих фраз

Ще спалахне гіркотний жаль

За тим, що обірвався час
Й блукають душі між проваль.

Юрій Ковалів

Степан Іванович Черкашин, професор, завідувач кафедрою стоматології добре пам'ятає Івана Ілліча, а тому дещо нижче надаю йому слово.

Коли професор М. П. Скакун публічно неодноразово стверджував «про появу перспектив для торжества демократії і призначення на посаду ректора професіонала (мав на увазі Л. Я. Ковальчука, до нього ректора були не професіоналами. М. П. навіть силкувався давати цьому пояснення — І. С.)», то він щонайменше лукавив (газета «Медична академія», 30.09.1997). Іван Ілліч, як ректор, завжди був доступною людиною, поміркованою, нікого і ніколи не образив, завжди прислухався до думок щодо удосконалення навчального, наукового процесу... Мені не доводилося чути його підвищеної інтонації в розмові зі своїми підлеглими. Крім того, І. І. був чудовим фахівцем-стоматологом. Особисто я, при необхідності, завжди звертався зі своїми «зубами» до нього.

До речі, якраз Іван Ілліч приймав на роботу в наш вуз асистентом кафедри хірургії Л. Я. Ковальчука, майбутнього «професіонала». Я добре пам'ятаю, коли напередодні Нового року до І. І. зайшов Л. Я. Ковальчук з проханням зарахувати його асистентом кафедри хірургії. Іван Ілліч сказав йому, щоб заходив після Нового року, коли й буде розглянуте його прохання. Присутній при цій розмові, я запропонував Івану Іллічу зарахувати Л. Я. Ковальчука вже сьогодні і, таким чином, зробити нашому випускнику Л. Я., після поневірянь по Тернопільській і Кіровоградській області, подвійне свято. Іван Ілліч посміхнувся і сказав, щоб Л. Я. писав заяву. Я думаю, маловірогідно, що знайдеться людина, яка могла б сказати щось зле про Івана Ілліча.

Ось кілька слів професора Степана Івановича Черкашина:

«Приємні спогади і вдячність моєму вчителю і наставнику зав. курсом стоматології доц. Івану Іллічу Гетьману. З 1 вересня 1971 року до січня 1981 року я працював асистентом курсу стоматології, яким завідував Гетьман Іван Ілліч.

Іван Ілліч був хірургом від народження і одночасно вимогливою, доброзичливою людиною. Незалежно від посади (ректор медичного інституту, зав. курсом стоматології) він був в першу чергу лікарем. Уважне доброзичливе відношення до хворої людини для нього було найголовнішим. Для нього не було ні вихідних, ні святкових днів, що торкалось пацієнтів,

які перебували в стаціонарному відділенні обласної лікарні. У вихідні і святкові дні він завжди приходив у клініку, проводив огляди пацієнтів, робив перев'язки післяопераційним хворим. Одного разу я спитав його: «А мені приходити в лікарню у вихідні і святкові дні?» Він відповів: «Уяви собі, що тут лікуються твої родичі, ти б приходив?» Я відповів: «Так». Він промовчав, але я все зрозумів. З того часу по сьогодні мої пацієнти — «мої родичі» і це стало для мене правилом приходити на допомогу хворим навіть у вихідні та святкові дні. За що я вдячний моєму вчителю і наставнику, шановному Івану Іллічу Гетьману.

Іван Ілліч не тільки сам був прекрасним хірургом, а й передавав свої знання іншим. З перших днів нашої співпраці він запрошував мене асистувати на всіх операціях, які я з часом почав виконувати сам. Завдяки Івану Іллічу, я навчився не лише правильно тримати пінцет, а й виконувати складні операції з приводу вроджених вад, травматичних пошкоджень і онкологічних захворювань.

Таким чином, за все, що я вмію сьогодні, я зобов'язаний моєму вчителю і наставнику шановному Івану Іллічу Гетьману. Підпис».

Сьогодні з нами немає таких особистостей, як Іван Ілліч і Микола Петрович та й багатьох інших. Завтра наша черга прямувати за ними. І:

То хрест одвічний. Тут
Спадає враз полуда,
Коли праворуч — Брут,
Коли ліворуч — Юда.

Юрій Ковалів

Ось такі мої думи. Думи мої... І вони не покидають мене, і вони живлять мене, і вони є джерелом активного спілкування з оточуючим світом. Найкращим чином свій стан у теперішній час я зміг би висловити віршем Фрідріха Ніцше «Гімн Меланхолії» в перекладі Н. Голя:

Прости, о Меланхолия, певца
За то, что я покой твой нарушаю,
Морщины изможденного лица
В ладони прячу — и хвалы слагаю.
Как часто жаркой утренней порой
Мысль о тебе печаль мою врачует,
А жадный гриф летает надо мной,
Как будто вправду мертвечину чует.

Уймись стервятник, — я пока не труп.
Сегодня пира у тебя не выйдет:
Еще слова с моих слетают губ,
Еще мои глаза глядят и видят;
Я не пронзаю ими небосклон,
Где в облачных волнах ныряют птицы:
Я вглуб смотрю, где вечный мрак и сон, —
И светом зора бездна озарится!

Как варвар перед идолом-божком,
Так я пред Меланхолией склонялся
Не раз, не два, и был ее рабом,
И вспоминал, и каялся, и клялся,
И радовался: вот летает гриф,
И радовался: гром трубит тревогу,
А ты, богиня, тайну тайн открыв,
Меня судила праведно и строго.

Гриф — твой урок, чтоб я полет постиг.
Гром — твой урок, чтоб я постиг пространство.
Мне объяснил безмолвный твой язык
Мою ничтожность и непостоянство.
Жизнь продолжает вечную игру:
Горит цветок, и расцветает пламя,
И бабочки слетаются к костру,
Смертельными прельстившись лепестками.

Есть жажда смерти — вот еще урок,
И в этой правде сомневаться надо ль?
Я — бабочка, я — пламя, я — цветок,
Стервятник в небе и под небом падаль!
Пою тебе — и нету слов нежней
На празднике, на самой светлой тризне
Во имя славы истинной твоей,
Во имя смерти и во имя жизни!

Богиня, не сочти моей виной,
Что этот гимн красотами не блещет:
Весь мир трепещет под твоей рукой,
Весь мир от взгляда твоего трепещет,
И сам я, содрогаясь, бормочу
В невольном страхе строчку за строкою...
Ни силы я, ни воли не хочу —
Пошли мне долю быть самим собою!

Як це непросто — бути самим собою! Особливо відчуваєш свій хвилюючий плін долі при спогадах, спогадах при спокійних обставинах, в сприятливих умовах оточуючого світу. У мене таке враження, що, перебуваючи на заслуженому відпочинку (я навіть не беру ці два останні слова в лапки), я маю можливість відчувати по-справжньому те, що називають СВОБОДОЮ. Я ні під кого не пристосовуюсь у своїх діях, навпаки, я перебуваю в постійній злагодженості сам із собою (так мені здається), з оточуючими мене живими істотами і природою. Більш того, я маю час оцінити багатство кольорів зими і літа, весни і осені, груші і порічок, троянди і ромашки, помідора і кавуна, Ярчика і синички... Мені немає потреби забивати свою голову різним непотребом (то сказали тобі не те, то ти невпевнений, що сказав те, то...). Я розумію це так: Бог мені (тобі) виділяє час на емоційне сприйняття оточуючого, на можливість урівноважити себе з природою, а потім назавжди злитися з нею. Ось чому «заслужений відпочинок» є корисним для кожної людини. Ось чому нарікати на те, що мене (тебе) відправляють на заслужений відпочинок (іноді попри власне бажання), немає потреби. Є час «искупить свое прежнее нечестие». Про це свідчить і

ЧУДЕСНОЕ ВРАЗУМЛЕНИЕ ГРЕШНИКА

Один человек, тяжкий грешник, имел привычку всегда обращаться к Богородице с ангельским приветствием: «радуйся, обрадованная, Господь с Тобой!» — Случилось однажды этому человеку заблудиться в пустыне. Он изнемогал от голода и жажды и наконец совсем отчаялся в свое спасении от голодной смерти. Но вот, он увидел Пречистую Богоматерь с множеством прекрасных дев, несущих различные снеди, — сладкия сытныя — но все на оскверненных и нечистых блюдах. «Ешь», сказала ему Богоматерь. Но он отказался, «Я не могу есть, потому что хоть ества очень хороши, но блюда, на которых они принесены — нечисты и осквернены». — «Так», сказала ему Пресвятая Дева, и Я не могу принять приветствия, которое ты Мне всегда посылаешь, потому что оно, само по себе будучи добро, исходя из скверных уст и нечистого сердца, неприятным становится для Меня. Иди поэтому и очистись сначала от твоей душевной скверны, — тогда насытишься и небесной пищей». Видение кончилось, а раскаявшийся грешник, к своему радостному удивлению, увидел себя возле своего дома. Покаянием и благочестивой жизнью он искупил свое прежнее нечестие» (Из кн. «Руно орошенное»).

Чим триваліше життя, тим більше впевненості в словах Івана Франка:

Бувають хвили — серце мліє
І скорбних мислей рій летить,
Мов чорна хмара небо криє
І грім у хмарі гуркотить.

І поглядом німої злости
Гляджу на небо й світ живий
І жду, що з земної утроби
Ось-ось прорвесь огонь страшний.

І вміє спалить всю землю тую
З всіма неправдами її,
Перелама хаос твердую
Шкарлуцу скріпкої землі...

І, наче золото в горнилі,
Сей світ очиститься зовсім,
І чиста, в невичерній силі,
Засяє правда й воля в нім.

А тепер і про своє ректорство. Коли мене через 8 місяців після закінчення Харківського медичного інституту запросив начальник управління Ф. і запропонував очолити дитячий санаторій «Джерело» в Трускавці, я сказав йому, що я і молодий, і досвіду в мене недостатньо (працював лікарем-ординатором 7 місяців, місяць був виконуючим обов'язки завідувача відділенням, місяць виконуючим обов'язків головного лікаря), і мені боязко навіть думати про таку відповідальність. У цьому випадку я не був зовсім щирим. Мене «лоскотала» така пропозиція, вона була мені приємною, і я її сприйняв як дар Божий. Але старший інспектор медичного відділу управління Л., який із симпатією ставився до мене, попередив, щоб я трохи «поковезувався» і зразу не погоджувався з пропозицією посісти крісло головного лікаря. Я так і зробив. І така моя поведінка не зашкодила стати головним лікарем. Мій порадник мав рацію, оскільки в ті часи людина, яка дуже бажала посісти керівне крісло й про це сповіщала оточуючих, ніколи не могла бути призначеною на бажану нею посаду. У мене досвіду не було, і мій старший порадник це знав і дав мені добру пораду. Сьогодні ви, читачу, знаєте, що є основним показником для отримання керівної посади. Про це навіть гідко говорити, не те, що писати.

Що ж стосується мого призначення на посаду проректора з навчальної роботи, а потім і ректора, то моя відмова від заняття цих посад була щирою. Я вже розумів, що адміністративна робота завжди була і є невдячною, що адміністративна робота буде мене відволікати від мого

подальшого професійного вдосконалення та наукової діяльності. Більш того, я дав собі слово, що з мене досить адміністрування в Трускавці, і більше на щось подібне не погоджусь. Бажає цього перша особа тієї чи іншої установи, чи не бажає, але в її голові завжди тяжіє домінанта недоліків (дах протікає, труба рветься, студент або працівник потрапляє у витверезник, у міліцію...). У мене таке враження, що за час свого ректорства я не мав жодного світлого дня, коли б не відбувались якісь негативного характеру події (тисячі студентів і співробітників, більше десятка корпусів...; міський і обласний комітет партії, прокуратура, служба безпеки, міліція, КПУ, пожежна, міністерство охорони здоров'я України і СРСР, пізніше — губернатор, податкова..., десятки комісій). І всі бажають «стояти» над тобою, і всі бажають вирішувати питання тільки з тобою, а не з замісниками і помічниками.

Але, незважаючи на моє щире небажання зайняти посаду ректора, врешті-решт мене умовили. В ті часи вирішальну роль у призначенні на посаду ректора мав обком партії, а точніше — його перший секретар (на той час Іван Мефодійович Ярковий). Співбесіда в міністерствах охорони здоров'я і вищої школи України і СРСР, а також у ЦК КП України і ЦК КПРС мали формальний характер. Тому обком партії прискіпливо контролював якість роботи ректора.

Минулого року, мій давній знайомий, Антон Романюк, у своє 70-річчя на сторінках обласної газети «Свобода» (20.09.06) стверджував, що він зазнавав утиску з боку керівництва області, як багаторічний керівник освіти в області. «... З іншого боку, постійні претензії та утиски партійного апарату не дозволили захистити уже підготовлену дисертацію на здобуття вченого ступеня кандидата медичних наук...». Можу стверджувати, що це не так. Влада обкому партії була настільки неосязною, що всякі «вибрики» керівника помічалися й він лишався керма. Тільки тому Антон Романюк (як я й усі інші керівники) був завідувачем управління освіти області багато років, що його роботу вважали, якщо не відмінною чи доброю, то, в усякому разі, задовільною. Сьогодні всім відомо про долю тих людей, яких утикала влада. Я був керівником (головний лікар), коли писав і захищав кандидатську дисертацію, коли писав науково-популярні та наукові (монографії) книги і ніяких утисків не відчував. Більш того, мене до цього заохочували.

Що Антон Йосипович трошки лукавить, говорить і той факт, що в незалежній Україні він також не захистив кандидатської дисертації, хоча обіймає посаду завідувача кафедри... Він також свідомо відхиляється від

істини, коли говорять: «А в нас професор отримує 700 гривень зарплати...». У мене таке переконання: в більшості випадків людину не примушують говорити неправду, в неї, в людини, закладені наміри до фантазії, до фантазії бажаного на даний час, яка, на думку фантазуючого, прикрашує його. Саме цікаве те, що чим більше людина фантазує, тим більше вона переконана, що говорить істину.

Просвистіли... Той я свищу,
Сам пан над собою.
Не боїться мокрий дощу,
А голий розбою.

Володька Чип

Хотів би сказати, що в ті часи влада не тільки стимулювала керівників своїми контролюючими діями, а нерідко й заохочувала їх своєю увагою. Так, наприклад, поза ювілеями, у звичайний рік (1983) я отримую 2 листи такого змісту:

1. «ШАНОВНИЙ ІВАН СЕМЕНОВИЧ! Виконком обласної Ради народних депутатів сердечно поздоровляє Вас з Днем народження. Щиро бажаю Вам доброго здоров'я, великого особистого щастя, благополуччя, успіхів у праці на благо рідної вітчизни.

Голова виконкому
обласної Ради

народних депутатів

підпис

О. Ткаченко

10. 01. 83р.».

Це той Олександр Ткаченко, який був Головою Верховної Ради...

2. «10 января 1983 г. Уважаемый Иван Семенович! В день Вашего рождения примите от имени бюро областного комитета Компартии Украины искренние поздравления и наилучшие пожелания в жизни и труде на благо родной Советской Отчизны.

Секретарь обкома

Компартии Украины

підпис

И. Ярковой».

«Дріб'язок», але мені було приємно. Без сумніву, така увага сприяла активізації моєї праці. Я це наводжу тільки з однією метою: керівники різного рівня! Беріть на озброєння все добре з минулих років! Бачите, яка панує у нас домінанта в голові щодо гасел.

В газеті «Ваше здоров'я» (6 серпня 1997 року) за три тижні до моєї відставки з посади ректора з'явився широкий інформативний матеріал про

наш вуз, який я й використаю щодо підсумків діяльності колективу і мене, як завідувача кафедри та проректора з навчальної роботи і ректора.

На першій сторінці газети — моя коротка інформація:

ЩО ДЕНЬ ПРИЙДЕШНІЙ НАМ ГОТУЄ?

Відгрімili фанфари на честь 40-річчя нашої академії. Але сьогодні і прийдешні турботи не дають нам часу для відпочинку. Необхідно привести до 1 вересня в належний стан 11 корпусів і гуртожитків, підготувати їх до оптимальної життєдіяльності в умовах зими, забезпечити студентів і викладачів новою навчальною, науковою і періодичною літературою, комп'ютерною технікою, обладнанням, реактивами, знайти для кожного підрозділу, працюючого мотивацію до творчої праці.

В ці дні вирішилася доля сотень абітурієнтів. Ми задоволені потягом молоді до знань. Так, конкурс у наш вуз становив 3,29, при цьому ми мали майже 2 медаліста на одне місце. Так що було з кого вибирати. Також тішить той факт, що географія абітурієнтів широка — Тернопільська, Рівненська, Житомирська, Хмельницька, Київська, Запорізька області і навіть один абітурієнт із Севастополя.

У 1997–1998 навчальному році зараховано на медичний факультет 160 студентів на навчання за державним замовленням і понад 200 студентів за контрактною формою та 130 студентів — на медсестринський факультет (контрактна форма навчання). 29 серпня ц. р. відбудеться розширена рада академії, де будуть підбиті підсумки минулого навчального року і

обговорення завдання на майбутнє, а 31 серпня у палаці культури «Березіль» — урочини з приводу посвячення абітурієнтів у студенти.

Запрошуємо бути з нами в ці дні.

Іван Сміян, ректор
Тернопільської державної медичної академії
імені І. Я. Горбачевського,
член-кор. АМН України,
доктор медичних наук, професор

На своєму прикладі я хочу проілюструвати відоме: людина передбачає, а Бог... Ні 29, ані 31 серпня в планованих заходах, у підготовці яких приймав активну участь, я не був ні учасником, ані присутнім. І цьому передувала тривала драма.

Леонід Якимович Ковальчук, випускник нашого вузу, пізніше асистент, обласний хірург, завідувач кафедрою госпітальної хірургії, проректор з профілактично-лікувальної роботи — практично не було жодного його прохання, якого б я не виконав. В тому числі і прохання зарахувати його на посаду проректора. Я два рази обговорював з ним питання щодо його згоди в майбутньому на посаду ректора. Свою пропозицію я обґрунтовував неабияким здібностями Л. Я. умовляти людину схилитися на виконання його прохання. Наприклад, у вихідний день він телефонує мені й повідомляє, що зібралися (читай — він зібрав) усі професори-хірурги та чекають і прохають мене поїхати з ними до нього (Л. Я.) на дачу: «Ми дуже вас просимо уважити нас, ми будемо вам вдячні, ми...» І, незважаючи на те, що я використовую свій вихідний для складання статті, посібника..., вирушаю за 60 км від Тернополя в с. Кокошинці Гусятинського району на бенкет. Там чудові умови: ліс, річка... Там я бував зі своїми внуками влітку і взимку.

Або. Голова найбільш багатого колгоспу області з с. Кам'янки чекає вас в «Чумацьких куренях», повідомляє Л. Я., і просить уважити таку людину. І врешті-решт я погоджуюсь. Або. Ми, хірурги, запросили академіка О. Шалімова, який чекає вас в Івачевому (біля озера). Ну куди мені подітися? І я їду... Більш того, якщо мені когось необхідно було «зустріти», то я звертався до Л. Я. Пам'ятаю, коли мою сестру Любу привезли з Сумщини і їй була необхідна термінова операція в м. Рівному, то Леонід Якимович на своєму авто доставив її в лікувально-діагностичний центр. Під час ендоскопічної операції сестри, він 3,5 години був «начеку» з помитими руками на випадок необхідності традиційного оперативного втручання. Це

ще раз засвідчує, що я його завжди сприймав як доброго фахівця. Одним словом, Л. Я. — найкращий мій друг. Він делегат останнього з'їзду компартії України від нашого вузу, він перший отримує звання заслуженого діяча науки і техніки України, він... І я був переконаний, що Л. Я., як ніхто інший, зможе використати авторитет нашого вузу для найкращого облаштування останнього. Один з моїх помічників попереджає мене, що я занадто переоцінюю його можливості і його не щиро прихильність до мене. Але я «засліплений» і не звертаю уваги на такі зауваження. Обидва рази Л. Я. відмовлявся від посади ректора. Категорично. І раптом міністр мені говорить, що вже двічі заходив до нього перший заступник губернатора Тернопілля пан Михайло Данильченко з проханням прискорити мою «відставку» і зарахувати на цю посаду Ковальчука Л. Я. Мій контракт дійсно закінчувався.

Кінець червня 1997 року. Нарада ректорів. Усім нам дають контракти на продовження праці. Контракти підписані замісниками міністра, начальниками управління і тільки відсутня підпис міністра, за яким ректора по черзі заходять до останнього. Коли я зайшов, то міністр сказав, він почекає з підписом мого контракту, оскільки на нього чинять шалений тиск «згори». Я сказав, що я не бажаю більше року працювати ректором, відзначу 70-річчя і піду геть з цієї посади. Міністр заявив, що в житті на нього ніколи так не підвищували голос і так не ображали, як цими днями, вимагаючи відставки І. Сміяна. І закінчив: «Ви якось дійте». Я йому кажу: «Достатньо буде, якщо вам зателефонує з цього приводу перший помічник президента?» Міністр відповів: «Ні». Виходить, що моєї відставки вимагав або прем'єр, або президент. Я зробив такий висновок. Це вже для мене велика честь. Коли я був головним лікарем у Трускавці, то доганою від міністра МОЗ України Шупика я пишався багато років. А тут такі особи опікуються мною! За відомостями ОБС (одна баба сказала), ініціатором моєї відставки був Пустовойтенко за проханням «К» і компанії. В той час я ще не допускав, що такими «дрібними» справами можуть займатися перші особи держави. А тому сьогодні можу заспівати «Романс (на голос «У суся хата біла...») Олександра Олеса:

Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав...
Ах, насилу я добився,
Що редактор мій сказився,
Вчора я передовицю
Написав: «Не ходи, Грицю».

А мені редактор: «Стій!
Що ти пишеш, Боже мій!
За твого дурного Гриця
Може бути мені в'язниця».
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав.
І нарешті вже добився,
Що редактор мій сказився.
Невелика я персона,
Тихо-мирно, без фасона
Став писати фейлетона
Про єпископа Гаттона,
Але мій редактор: «Стій!
Що ти пишеш, Боже мій!
Із-за вашого Гаттона
Я лишусь без пальмерстона» (пальто).
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав.
Ах, насилу я добився,
Що редактор мій сказився...
Взяв перо я знову в руки
І пишу статтю про луки,
Про німецькі різні туки
І про інші всякі штуки.
А мені редактор: «Стій!
Що ти пишеш, Боже мій!
Кинь: твої писання марні,
Єсть комісії аграрні,
Єсть красоти дивно гарні, —
Жни, мели, печи в пекарні».
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав.
Ах, насилу я добився,
Що редактор мій сказився.
Згода: сповнений надії,
Став писати про повії
А мені редактор: «Стій!
Що ти робиш, Боже мій!
Дам тобі одну пораду:
Не скидайся ти на Раду»,
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав.

І насили я добився,
Що редактор мій сказився.
Став я хроніку писати,
А редактор: «Божа мати!
Та такого гайдамаку...»
І береться за ломаку!
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав,
І насили я добився,
Що редактор мій сказився.
Став писати оповістку,
А мені в горлянку — кістку!
Та по шії, та із хати
З забороною писати.
Довго-довго я не знав,
За що він мене прогнав,
І нарешті вже добився,
Що редактор мій сказився.

Я вмію себе врівноважити і сприймати життєві події такими, якими вони є. Більш того, я можу від цього отримувати навіть задоволення, пам'ятаючи, що: «Под своими глазами змеи имеют своеобразные тепловые рецепторы, которые позволяют им в полной темноте ловить грызунов, реагируя на их тепло. Казалось бы — и что из того? Да ничего особенного. Просто напрашивается аналогия, что и среди художников, и вообще среди людей чаще всего жалят тех, кто выделяет душевное тепло... Кругом оно одинаково — это проклятое гадючье отродье» (Валерій Герасимчук).

З непідписаним контрактом я провів приймальні іспити, два тижні відпочивав і після останнього в мене трапився серцевий напад, з яким потрапив у палату інтенсивної терапії обласної лікарні.

Перед цим до мене навідувався Леонід Якимович і сказав, що він відкрито бореться за посаду ректора. Він нічого проти мене не має, ніколи і ніде лихого слова в мій адрес не сказав. А затіяв цю боротьбу за крісло ректора з єдиною метою — не допустити до цієї посади завідувача управління охорони здоров'я обладміністрації, кандидата медичних наук Василя Михайловича Князевича. Правда Л. Я., мабуть не був щирим, оскільки, згідно із Законом про освіту, кандидат наук не міг претендувати на ректорство (Хоча... Хоча сьогодні все можливо. Так, у січні 2007 року в газеті «Ваше здоров'я» МОЗ України оголосило конкурс на заміщення посади ректора Запорізького інституту вдосконалення лікарів доктором або

кандидатом наук. Це свідчить про те, що міністерство має намір «проштовхнути» на цю посаду кандидата наук. Поживемо — побачимо).

Та й сам В. М., з яким у мене були добрі та щирі стосунки, на цю посаду ніколи не претендував.

— Чому ж нічого негативного не говорили, Л. Я.? — сказав я. — А організація листів «громадськості»?

— Так, таке було, — щиро зізнався Леонід Якимович.

Щодо громадськості. У мене з нею (маю на увазі численні організації, які «росли», як гриби в дощову погоду) не було ніякого спілкування. Якщо не рахувати одного відвідування мене А. Климом (голова проводу Конгресу української інтелігенції) з метою отримати для своєї організації кошти від медінституту. Я йому відповів на його прохання: «Ви ж знаєте, що я педіатр, і коли були б у достатній кількості кошти в очолюваній мною установі, то я б їх скоріше віддав на лікування хворих дітей». І все. Більше ні я про них, ні вони про мене нічого не знали. Але листи написали гучні.

Перший:

«Голові Тернопільської
обласної державної адміністрації
пану Богдану Бойку.

Ми, група позаштатних радників (З. Баб'як, Д. Бучко, Б. Головин, І. Грималюк, Г. Друль, П. Закалюк, А. Клим, З. Матисякевич, І. Оберишин, І. Олещук) звертаємося до Вас з пропозиціями щодо покращення керівництва вищими та середніми спеціальними навчальними закладами м. Тернополя.

Вищими та середніми спеціальними навчальними закладами у місті в даний час керують люди з застарілою науковою, ідейно-виховною та господарською ідеологією, призначені колишньою комуністичною партноменклатурою.

У вузах відсутня концепція побудови національної вищої школи, низький рівень патріотичного і духовного виховання студентства. Нинішні ректори вузів не в стані викоринити із свого середовища корупцію, хабарництво, протекціонізм.

У вузах, крім Академії народного господарства (ректор цього вузу професор Олександр Устенко дуже лагідно приймав деяких «радників» — І. С.), недостатня матеріально-виробнича і науково-дослідна бази відповідно до напрямку підготовки спеціалістів. Недостатньо залучаються кошти передових підприємств (вони не тільки в той час, а й сьогодні лежать на «животі» — І. С.), спонсорів, іноземних інвесторів. Немає інтеграції з

вузами розвинутих країн з метою залучення їх до фінансування важливих перспективних проектів науки і виробництва, недостатньо практикується обмін студентами, аспірантами, докторантами.

Ректори медичної академії, технічного університету І. Сміян, О. Шаблій пенсіонери за віком та ідеологією, пасивні, нездатні працювати відповідно до вимог часу.

Особливе застереження стосується педагогічного університету, де повинні куватися політично зрілі, кваліфіковані майбутні виховники, пропагандисти. Ректор вузу В. Кравець — людина твердих більшовицьких переконань і на таких же засадах сформовано ним керівне оточення.

Аналогічне становище і в середніх спеціальних навчальних закладах, зокрема в комерційному технікумі (директор А. Грузін), музичному училищі (директор М. Подкопович).

Названі вище ректори і директори вузів та середніх спеціальних навчальних закладів за стилем керівництва, рівнем організації праці це вчорашні керівники.

Група позаштатних радників, беручи до уваги пропозиції та рекомендації Конгресу української інтелігенції, Правління товариства «Просвіта», Всеукраїнського об'єднання ветеранів, Координаційної ради партій та громадських організацій національно-демократичного спрямування, вимагає усунути з посад ректорів вузів В. Кравця, І. Сміяна, О. Шаблія.

Рекомендуємо призначити на посаду ректорів вузів:

педагогічного — Олега Полянського,
медичного — Леоніда Ковальчука,
технічного — Богдана Гевка.

Запропоновані кандидатури є провідними спеціалістами в своїй галузі, визнані на державному і світовому рівнях, мають досвід практичної і вузівської роботи, займають національно-державницькі позиції і активно працюють в розбудові держави.

Рекомендуємо призначити директором комерційного технікуму Анатолія Крижанівського, а музичного училища Романа Бойко.

З метою об'єктивного і справедливого прийому абітурієнтів до вузів пропонуємо дозволити в цьому році приймати вступні іспити тільки тим педагогам, які на протязі трьох минулих років не залучалися до приймальних та екзаменаційних комісій.

За дорученням групи:

Голова обласного проводу
Конгресу української інтелігенції підпис

Голова обласного правління
товариства «Просвіта» підпис

Голова обласної Ради
Всеукраїнського об'єднання
ветеранів підпис

Голова регіонального центру
української світової спілки
професійних учителів підпису немає

Секретар обласної координаційної ради
партій та громадських організацій
національно-демократичного
спрямування підпис

Деякі коментарі. По-перше. Далеко не всі «позаштатні радники» підписали цей лист. Можливо, вони думали над висловом Ернеста Хемінгуея: «Я знаю, моральним є лише те, що ви будете вважати добром пізніше, а аморальним — те, що згодом ви вважатимете злом». Дійсно, пройшло 10 років після цього «послання національно-демократичного» спрямування, а Тернопільські педагогічний (він став національним) та технічний університети є визнаними провідними вузами України під керівництвом «більшовицького» професора, члена-кореспондента АПН В. Кравця та «пенсіонера за віком та ідеологією» професора О. Шаблія. Вони не лише утримали свої вузи «на плаву», а й зробили багато кроків уперед в їх якісному і кількісному розвитку. І це — незважаючи на «Ужас на Русі» Івана Франка:

Лихо, сусіде, ой горе нам, свату!
Тяжко на світі прожити буде!
Чув ти? На нашу нещасную хату,
Кажуть, страшенна помора іде.

Деся появились якісь нігілісти, —
Кажуть, що се людодіди, хотять
Русь нашу матінку з кашею з'їсти,
Перевернути теперішній лад.

Все-ді поставлять долі головами:
Хлопці будуть тоді вчителя вчить,

А як не вміє азбуки, різками,
Як він їх досі, будуть го лупить.

Люди тоді парастас будуть правити,
Але поклони піп битиме сам,
А зате сам мусить церкву поставити,
І коло неї розбити паркан.

В суді засядуть хлопи і міщани,
Щоб адвокатів судити й панів;
Хто вкрав, а хитро, той вільний остане,
В цюпу, хто вкрати хотів, а не вмів.

Не хлоп державі податки платитиме,
З ґрунту, і хати, й усього добра,
Але хлопів всіх держава живитиме,
А газдійство їх обійме сама.

Голі пройдисвіти банк закладатимуть,
Щоб багачам дозичати гроша;
З голоду бідні утішно вмиратимуть,
Щоб була сита по смерті душа.

Волі назадники встеклі забагнуть,
А ліберали її прокленуть,
Взад поступовці, мов раки потягнуть,
Прямо наперед сліпії підуть.

Вівці муть, кумочку, пастиря пасти,
Яйця муть, кумочку, курку учить,
Люди легальні муть грабити й красти,
Чесних будуть злодіяки судить.

Горе, сусідо, о лихо нам, свату!
Жий в таких світі, і стій, і терпи!..
Радше покинути жінку і хату
І ванрувать на кубанські степи!

Сумно, дуже сумно. І чим більш ти (я) думаєш, тим більше посилюється в твоїй (моїй) душі це відчуття. Особливо воно гіпертрофоване (посилене) в статті нашого земляка Арсена Паламара в «Літературній Україні» (22.02.07):

«В усій Європі не знайдуть другої такої нації, котра б немилосердно сама себе нищила: нескінченними бунтарством, чварами і зрадами, непрощеним ворогуванням, переслідуванням і тупою зневагою. У всенародно відомій «Кайдашевій сім'ї» брат чомусь не вважає за гріх іти війною на

брата, сестра — носити за пазухою камінь на сестру, а син — «за шмат гнилої ковбаси» продати рідну неньку. З усіх людських «обдарувань» нам, на жаль, чи не найкраще вдаються сварка і колотнеча.

ЕЛІТА ЧИ АРИСТОКРАТІЯ?

Причини безталання відомі: вікова бездержавність, вікові злидні, безвихідь і безнадія чорною іржею роз'їли свідомість на генетичному рівні. Та важко збагнути одне: чому в нашому безталанні винен хтось? Чи не тому, що якби раптом не стало того «хтось», то «і ми були б не ми», бо не було б на кого звалювати власні гріхи?

Та слід пам'ятати, що народна мудрість і християнська мораль тисячу років радять: коли зневажаєш іншого, спершу на себе подивись. Отож подивімось трохи на себе. Може, тоді побачимо, в чому причина наших негараздів?

Як відомо, будь-яке суспільство складається з двох діючих головних сил: управлінців і виконавців. Потенціал управлінців-керівників не перевищує п'яти відсотків (я не згідний з автором — думаю, що значно більше — І. С.). Це політична, адміністративна, бізнесова, наукова, військова та інша еліта. Виконавці — решта населення, народ. Призначення еліти — мудро, професійно, порядно й патріотично керувати, приймати правильні рішення, передбачати хід подій. Призначення народу ще зрозуміліше: терпляче, мужньо і чесно ті доленосні рішення виконувати. Якщо обидві сторони дбають про загальне добро, суспільство процвітає. Якщо ні — то ні. Тут усе просто.

Якби ми мали справді високопрофесійну патріотичну і порядну, національно зорієнтовану еліту, якби мали монолітний, патріотичний народ, Україна давно належала б до передових країн світу. В усякому разі, не знала б тих загроз, розчарувань і зрад, тих політичних, економічних, соціальних провалів і криз, того безголів'я, очевидцями якого ми є сьогодні.

На жаль, ні еліта, ні народ не є однорідними за своїм складом. Дав би Бог, щоби з п'яти відсотків керівних кадрів ми мали бодай один відсоток щирих націонал-патріотів, мудрих і шляхетних професіоналів, то Помаранчева революція неодмінно досягла б своєї мети. Мала б Україна серед населення бодай половину вірних і чесних синів-патріотів, то вже найближчим часом була б у Євросоюзі. Одначе і цього немає. Саме тут і треба шукати причини наших негараздів.

ЕЛІТНІ ЗАЙДИ І ПРИБЛУДИ

Про яку національну еліту можна говорити, коли з п'яти відсотків її принаймні чотири — це байдужий, якщо не ворожий національній ідеї чужинецький елемент? Дмитро Донцов мудро застерігав не об'єднувати в горщику капусту, бульбу, підшову і здохлого kota.

Але ми, як ті німі, вперто пхаємо до того горщика ще більше старих підшов і здохлих котів і наївно сподіваємося, що з тих помий вийде густий, наваристий український борщ. Не вийде, панове! Сам чорт відвернеться від такої страви!

Ніколи не був однорідним і наш багатостраждальний народ. Тому він так і голосує, і таку еліту має, і такі політичні помий варить.

Етнічно чистих націй у Європі майже нема. Але за безпорадністю ми, мабуть, перші. Якби хтось зумів перевірити на ДНК(а), то етнічно чистих українців назбиралося б не більше третини. Решта — національно несвідома маса невідомого походження, зметисована та zdegradovana, просто байдужа до всього українського.

Смішно, але й ця маса теж неоднорідна. За світовою статистикою, 20 її відсотків (а в Україні ще більше) — це національна «дідівщина», по-вченому — люмпен, по-нашому просто голота — несвідома свого роду, агресивна, злодійкувата, брехлива і ненаситна, ідеал якої — все добро в країні у власників відібрати, і поділити порівну, аби прожерти, пропити, проциндрити, про... (самі знаєте — що) і щоб ніхто при цьому не лякав її Європами та цивілізаціями. Голота продається хоч чортові, голосуватиме за будь-якого приبلуду, котрий пообіцяє задовольнити її дикі інстинкти — високу заздрість, вічну ненаситність і тупу ненависть до всіх, хто кращий, вищий, мудріший від неї.

Коли зібрати до купи ці категорії громадян (недарма в Україні офіційно нема українців, а тільки громадяни), то і віл зрозуміє, хто винен у наших негараздах. Повторюю: ось де слід шукати причини українського безталання, а не серед окремих персоналій, бо тоді доведеться чесно відповісти на запитання: а хто ж тих запродавців породив, виростив та виховав, як не ми самі!

Природа чесно забезпечує кожний народ відповідною кількістю як еліти, так і голоти. Але в нашому випадку в її промисел втрутилися ще й чужинці. Всі вони добивали нас двома способами:: методом інфільтрації та асиміляції.

ДОРОГА ДО ІСТОРИЧНОЇ ЯМИ

Що таке інфільтрація — поясню на прикладах. Хто читав книжку Юрія Горліса-Горського «Холодний яр», той не міг не помітити, що жителі південної Черкащини (де в 20 році виникла Холодноярська республіка) за своїм національним духом, звичаями, традиціями, повір'ями майже нічим не відрізнялась від галичан. Та після поразки повстання все причетне до нього населення більшовики вивезли «годувати білих ведмедів», а замість нього поселили «вологодських». Після організованого Голодомору в спорожнілі села завезли «костромських». Нині в серці козацького краю, в Чигирині, у сусідніх районах, рідко почуєш українське слово.

Що таке асиміляція, гадаю ніхто у світі краще від нас не знає. Всі «старші брати» наших талановитих людей, котрі їм не корилися, винищували фізично, гноїли в тюрмах, виганяли за кордон, не давали можливості для культурного розвитку і кар'єрного зростання. Покоління за поколінням підневільний українець не мав можливості для нормального людського розвитку, а весь час змушений був пристосовуватися. Так покоління за поколінням зменшувалася елітарність українського народу і збільшувалася його розумова й моральна відсталість. Напередодні 90-х років здавалося, люмпенізація українства перебрала критичну межу, і відродження нації вже неможливе. Становище врятувала Богом дана зоря Незалежності. Та загроза деградації не минула. Нині Україна знову опинилася на переломі: український патріот знову затамував подих: чи владна еліта відстоїть національну незалежність, чи знову запродасть чужинцям? Бо чого чекати від уряду, голова якого та його заступники не належать до титульної нації?!

За такого лихоліття чимраз більше дратують гучні слова доморощенних фарисеїв: «Народ безсмертний!», «Мова — душа народу, а душа немируща!» Час уже відверто самим собі зізнатися: якщо ми не зупинимо руйнівний процес денаціоналізації, нас чекає остання дорога — до ями. Тієї, що на історичному цвинтарі...

На мою думку, єдиний ширий українець з-посеред тих, хто підписався під Універсалом національної єдності, — це Президент Ющенко. Як таке може бути в одній з найбільших європейських країн?

Тож не дивуйтеся, добрі люди, що парламенти семи країн (Канада, США, Австралії, Аргентини, Литви, Естонії, Угорщини) визнали Голодомор в Україні геноцидом, готові визнати і чимало інших країн, але не наважуються, бо його донедавна не визнавала... Верховна Рада України! Не дивуйтеся, «що головний ідеолог» України буквально з порога заявляє, що не визнає ОУН-УПА борцем за волю України.

Ми нарікаємо, що наш народ з якогось дива сам себе не поважає і не любить. А як, порадьте, поважати тих елітних можновладців (до речі; елітними в колгоспах називали лише бугаїв), котрі при першій ліпшій нагоді так і норовлять «помочитися» на все, що українцям найдорожче — на козацьку славу, на пам'ять жертв Голодомору, більшовицьких репресій? Як любити тих елітних бандитів-олігархів, котрі розграбували економіку країни, створену потом і кров'ю мільйонів чесних людей, як поважати тих елітних політичних «бугаїв», котрі за роки незалежності перетворили лагідну, добру, пісенну Україну на державно-олігархічну, заражену проказою дикого капіталізму повію, а її працелюбний народ — на наймитів, люмпенів та корумповано-міщанський «середній клас». Олігархія, вступивши в кримінальну змову з державною бюрократією, нині відкрито, «конституційно» (!) нищить ту демократію, вільний ринок, приватний бізнес, мораль, суспільну думку, топче національну гідність українців, внаслідок чого Україна на очах перетворюється на такий собі африкансько-колумбійський банановий «бантустан».

Ясна річ, зубожілий народ при всьому християнському бажанні не може поважати та любити чужу йому по духу і крові олігархію. Зрозуміло, що олігархія точнісінько так само ненавидить чужий для неї народ. Сакраментальне запитання: чи може наша спільнота побудувати міцну, багату, культурну державу, якщо суспільні верхи і низи дихають взаємною ненавистю й зневагою? Гадаю, що ні.

Помаранчева революція внесла багато позитивних змін у життя нашої спільноти. Але вона, як бачимо, не змогла змінити чужу прибудну олігархію на національну.

Скажете: ще невідомо, чи «рідненькі» бандо-олігархи були б кращі від чужинських? Не хочу бути злим провідцем, але якщо за наступні десятиліття теперішня олігархо-бюрократична верхівка не буде змінена національною (а чи є така перспектива?), то...

Національною аристократією має право називатися лише суспільна верхівка, котра є виразником духу титульної нації. Тоді вона стає провідником, навчителем, генератором поступу і гарантом сподівань, законодавцем шляхетності української нації, оберегом її традиційних цінностей і вірувань.

Запитання для роздумів: чи має сьогодні український народ таку аристократію?»

Роздумів дуже багато. Як і такі, наприклад:

Сто партій майже (Божий дар!),
І спілок ще двісті при нагоді.
О, Господи, який тягар
На шиї бідного народу!

Олексій Кудря, «Ярмо»

Як настали дні погожі і ясні —
На калині Соловей співав пісні.
Заслухалися дерева і озерце.
Посадили в гарну клітку співака,
Годували і поїли, мов бика.
З дармових отих смачних кормів
Потихеньку Соловейко розповнів,
Вже не може й підлетіти неборак.
Якось все-таки згадав, що він — співак.
«Тьох» — хотів, а заспівалося — «цвірінь»!
Так сердега дні і ночі цвірінчав.
Що охрип і навіть каркати почав.
.....
І поета видатного знаю я,
У якого сталося все, як в Солов'я:
Лиш дали йому посаду і печать —
Став одразу ж по-лакейські цвірінчати.

Пилип Юрик, «Поет і посада»

Шкода, але ми цвірінчимо часто. Навіть тоді, коли нас про це ніхто не просить.

По-друге, щодо першого листа. Можна припустити, з великою долею вірогідності, що укладачами цього листа були не «підписанти», а претенденти в ректори. Тільки у одного претендента, Леоніда Ковальчука, мрія стала дійсністю. Думаю, що його кроки, як лікаря, лікаря-хірурга були більш практичними, аніж теоретичними. І не впевнений, що вищенаведений лист зіграв яку-небудь помітну роль. Людині притаманно перебільшувати свою роль в «історії».

Як і наступний, ДРУГИЙ лист:

Голові Тернопільської
обласної державної адміністрації
пану Богдану Бойку

Ми, представники громадських організацій області, звертаємося з пропозицією щодо призначення на посаду ректора Тернопільської медичної академії імені І. Горбачевського, доктора медичних наук, професора Леоніда Ковальчука.

Ковальчук Леонід Якимович, 1947 року народження, українець, закінчив Тернопільський медичний інститут в 1973 році. Після закінчення інституту працював в лікувальних закладах Тернопільської області (не тільки Тернопільської — І. С.) на посадах хірурга-ординатора, завідувача хірургічним відділенням, головного хірурга обласного управління охорони здоров'я. В даний час працює на посаді проректора з лікувальної роботи, завідувача кафедрою шпитальної хірургії.

В 1977 році захистив кандидатську дисертацію, а в 1987 р. — докторську. Ковальчук Л. — заслужений діяч науки і техніки України. Він має понад 75 друкованих праць, з них 3 монографії і підручник з хірургії, затверджений Міністерством охорони здоров'я для студентів медичних вузів.

Підготував 5 докторів і 20 кандидатів наук. Голова спеціалізованої вченої ради з захисту кандидатських і докторських дисертацій.

Впродовж останніх п'яти років кафедра, яку очолює проф. Л. Ковальчук, наказом Міністра охорони здоров'я визнана головною серед однопрофільних кафедр медичних вузів України. При кафедрі створено видавництво, яке спеціалізується з видання підручників і медичних книг українською мовою.

Як науковець та висококваліфікований спеціаліст користується заслуженим авторитетом і повагою серед широких кіл науковців і громадськості України.

Призначення Л. Ковальчука ректором медичної академії сприятиме розбудові вузу та піднесенню його авторитету.

Секретар обласної координаційної ради
партій та громадських організацій
національно-демократичного
спрямування

підпис

печатка

Голова Тернопільського обласного проводу
Конгресу української
інтелігенції

підпис

печатка

Голова обласного правління
товариства «Просвіта»

підпис

Голова обласної Ради
Всеукраїнського об'єднання
ветеранів

підпис

Голова регіонального центру
української світової спілки
професійних вчителів

підпис

Цікаво, що я і ветеран, і належу до інтелігенції, і..., але не знаю, чим ці організації займаються багато років. Деякі керівники таких організацій навіть державні нагороди мають. Головне, що вони здатні інтуїтивно давати оцінку іншим людям професійного і морального спрямування. Щось на зразок екстрасенсів. «Общественный суд о нравственном достоинстве людей если и существует у нас, то только в виде сплетен и разговоров, ничего не значащих для практики; вся же строгость общественного мнения обращена на принятие формы и приличия (П. Добролюбов). Я б не наважився давати такої оцінки нашим підписантам. Вона для них висока. Не наважився б тому, що вони це робили утаємничено. Ну чому їм, представникам організацій національно-демократичного спрямування не попрямувати в колективи і привселюдно обговорити свої гіпотези, не послухати людей, які безпосередньо працюють з професорами В. Кравцем, О. Шаблієм, І. Сміяном, не подивитися в очі один одному? А такі листи-заяви більше подібні до доносів. І виходить:

А мы живем в мертвящей пустоте, —
Попробуй надави — так брызнет гноем —
И страх мертвящий заглушаем воем —
И те, что первые, и люди, что в хвосте.
И обязательные жертвоприношенья,
Отцами нашими воспетыми не раз,
Печать поставили на наше поколение —
Лишили разума и памяти и глаз.

Владимир Высоцкий

Я ж намагався керуватися тим, що «...Когда тебя осуждают, не отвечай. Человека, переносящего осуждение, Господь причтет к мученикам. Во всем уступай, чтобы всегда быть победителем. Чтобы познать Бога, не нужно быть ни мудрым, ни образованным, но смиренным. Не доверяй себе: когда ты знаешь и не спрашиваешь, то можешь ошибиться, но когда не знаешь и спросишь, то не ошибешься. Необходимо иметь руководителя.

Не желай, чтобы тебя любили и превозносили. Тот, кто тебя хвалит, враг тебе, а не друг, ведь он приуготавливает тебе погибель. Не добивайся похвал, они причиняют тебе скорбь, ведь если ты утвердишься в самолюбии, то Бог попустит искушения, чтобы тебя смирить. Лучше смириться прежде, чем Христос попустит искушение...» (Петр Боцис. Старец Иероним молчальник Згинский. М., 2003).

Багато мудрих висловлювань, багато мудрих думок можна знайти в ЗМІ. Але мало знайти. Важливіше добитися, щоби вони опанували тобою. А це вже дуже і дуже тяжко. Твоє (моє) «єго» заважає цьому. Хто може заперечити думці Гаррі Фосдик: «Одне із найдивніших висловлювань, які пролунали на цій землі, міститься в словах Ісуса: «Хто бажає бути першим, будь із всіх останнім і усім слугою». Через століття ні у одної людини не залишилося жодного шансу з мільярду, щоб стати великим, без того, щоб не служити другим людям. Той дивак із Вифлеєму передбачав це». Ніхто не набереться сміливості заперечити цю істину. Але, як мало людей, хто б ці поради втілював у життя протягом усього свого існування на Землі! І навіть — гірше. Ми виправдовуємо свої вчинки, свої дії всілякими непереконливим для оточуючих доказами. А часто переконуємо в цьому тільки самих себе. Ми постійно бажаємо бути «орлами», забуваючи, що ми більше подібні до «курей» з байки І. Крилова «Орел и кури»:

Орлам случается и ниже кур спускаться,
Но курам никогда до облак не подняться.

На жаль, ми переважно кури. І все-таки... Життя більш чудове, ніж інколи ввижається нам на фоні самотероризування. Попробуй в усьому бачити позитив, світлий промінчик, попробуй в усьому відчувати тепло, переключи свої життєві промені на природу, її незбагненну красу...

Есть время природы особого света,
неяркого солнца, нежнейшего зноя.
Оно называется бабье лето
и в прелести спорит с самою весною.

Уже на лицо осторожно садится
летучая, легкая паутина...
Как звонко поют запоздалые птицы!
Как пышно и грозно пылают картины!

Давно отгремели могучие ливни,
все отдано тихой и темною нивой...
Все чаще от взгляда бываю счастливой,
все реже и горше бываю ревнивой.

О мудрость щедрейшего бабьего лета,
с отрадой тебя принимаю... И все же,
любовь моя, где ты, аукнемся, где ты?
А рощи безмолвны, а звезды все строже...

Вот видишь — приходит пора звездопада,
и кажется, время навек разлучаться...
...А я лишь теперь понимаю, как надо
любить, и жалеть, и прощать, и прощаться...

Ольга Берггольц (Бабье лето)

І я протягом тривалого життя зміг переконатись, що спілкування з природою завжди визиває тільки позитивне емоційне піднесення, що достатнє повсякденне спілкування з природою відображається на мої стосунках з оточуючими людьми: близькими, не зовсім близькими і не близькими. Я просто диву даюсь, як природа, і якими променями (квіти, плоди, трава, річка, озеро, пес, сонце, місяць, сніг...) впливає на мене. Але відчуття цього впливу особливо відчутним стало, коли я сам став «помічати» різноманітні природні принади.

Я все це веду до того, щоб переконати читача в можливості та доступності для кожної людина достатнього рівня задоволенням життям, постійно спілкуючись (в тому числі і розмовляючи) з природою. «Люди в тисячу разів більше піклуються про збагачення, аніж про освіту свого розуму і серця; хоча для нашого щастя те, що є в людині, безумовно важливіше за те, що є у людини» (А. Шопенгауер). Подивіться на наших депутатів, високопосадовців..., які не знають міри у своєму збагаченні. Чи задоволені вони життям? У мене відсутнє таке відчуття, коли я на них дивлюся на екранах телевізора. Це при тому, що вони намагаються сподобатися мені (тобі). Вони беруть у своїх людей усе, що тільки можливо: гроші, санаторії... Якраз вони є прикладом ненаситності людини. І я не впевнений, що якби ми (я, ти, він, вона, воно) мали таку ж можливість, то відмовилися від неї. Всі ми люди.

Мене здивував довгий список («ДУСЯ: маємо багато, а ділитися не хочемо») в нашій місцевій газеті «Четверта влада» (28.02.07) установ, які обслуговують «слуг народу». Там навіть є такі підприємства, як «Державне підприємство Житомирський лікєро-горілочний завод», «Чуднівська філія Державного підприємства «Житомирський лікєро-горілочний завод», «Державне сільськогосподарське підприємство «Чайка», «Державне підприємство «Готель «Україна», «Державне підприємство «Дібрівський кінний завод №62», «Спеціалізоване лісгосподарське підприємство «Реґіон», «Дитячий оздоровчий табір «Лісний», «Державний заклад освіти №418 Державного управління справами», «Дошкільний заклад освіти №628 Державного управління справами, Державне підприємство «Аптека», Державне підприємство України «Міжнародний дитячий центр «Артек»...

Таке враження, що всі ми бажаємо сьорбнути з цього бездонного «котла». Мені прийшла на думку ситуація, яка сталася з нашими «революціонерами». Наприклад. Богдан Бойко, скромний викладач педагогічного інституту, який проживав в гуртожитку, в кінці 80-х років став одним із лідерів Народного Руху на Тернопільщини, був надзвичайно активним, мав тисячі своїх прихильників. Потім Незалежність України. Потім пан Бойко керівник області, депутат Верховної Ради України... І він розпочав свою діяльність з виділення квартир не знедоленим, а собі, та ще й в «обкомівському» будинку. Про інші власні надбання, менше помітні зору людей, я не кажу. Сьогодні він киянин, учорашній кандидат у Президенти... І вже багато років я не чув про нього, про його турботу стосовно благополуччя ближнього, про... Коли я назвав прізвище Бойка, то мав на увазі не стільки його особисто, скільки десятки, сотні, і навіть тисячі самовисуванців — борців за долю українського народу з усієї України. Сьогодні й під мікроскопом важко віднайти сучасного Кармалюка. Ось ми такі люди взагалі й українці зокрема.

На жаль, людство не бажає помічати того, що «Багатство тим небезпечне, що воно шкодить не лише його власнику, а й людям, які стикаються з ним» (Б. Авербах). Ось чому я пропоную більше використовувати кожному із нас випробований комплекс лікувальних і профілактичних заходів у вигляді постійного спілкування з природою.

Це не тільки я призиваю «дружити» з природою, подібне можна почути від геніїв людства:

Якщо прийде журба, то не думай її
Розвести у веселощах бучних

За столом, де веселії друзі твої
П'ють-гуляють при покликах гучних.

Ти не йди в пишний дім, де музика брентить,
Де танцюють веселії пари, —
Там ще гірше серденько тобі заболить,
Чоло вкриють ще тяжчії хмари.

І в людську течію ти не важся іти,
Де юрба стоголова, як море,
Йде, хвилює, шумить, — в ній пориниш і ти,
Не розідеться ж там твоє горе.

Краще йди в темний гай, у зелений розмай
Або в поле, де вітер гуляє,
На дозвіллі із лихом собі розмовляй,
Може, там його вітром розмає.

Або пісню утни голосну, не смнутну,
Щоб, мовляв, засміялося лихо,
Проженеш тоді, певне, потвору страшну,
І на серденьку знову стане тихо...

Леся Українка

Немає більшого натхненника життя, аніж численний прояв природи.
Я б сказав нескінченний. Ось чому з такою неохотою повертаюся до прози
життя.

1997 рік. Серпень місяць. Мені 68 років і 7 місяців. Я свідомий свого віку. Був час іти на базар, настав час йти з базару. У мене немає ніякої охоти, та й принизливо, «боротися» за посаду ректора, хоча я й продовжую її займати. Боротьба йде за моєю спиною. У мене таке враження, що це був найбільш активний період життя Леоніда Якимовича Ковальчука, який, на мою думку, ним не сприймається сьогодні так святково, як уявлялось в ті часи. В перші місяці ректорства Л. Я. його соратник по боротьбі перший заступник губернатора Михайло Данильченко, на нараді головних лікарів з приводу опалювального сезону, заявив «ні до села, ні до міста» — передайте Івану Семеновичу, що це я його звільнив з посади ректора. Головний лікар обласної лікарні М. Я. Гірняк виконав його прохання й передав ці слова при зустрічі зі мною. А чому й не порадувати ближнього? Правда на підставі наказу Міністра від 26.08.97 р. за №64 в моїй трудовій книжці записано: «Звільнений з посади ректора академії по закінченню контракту та продовжує виконувати обов'язки завідувача кафедрою педіатрії за контрактом по 23 жовтня 2000 р.». Це приклад того, що читай одне, думай інше,

говори, що в голову прийде в останню хвилину. На це тільки людина здатна. І це її винахід не сьогоднішній, а багато століть тому назад. Людино! Гордися собою! Ти заслуговуєш на неповагу ближнього!

Хочу навести класичний приклад того, коли говорять одне, пишуть друге, думають третє, мають на увазі четверте... (газета «Свобода», 27 лютого — 5 березня 2007 року, Богдан Казка):

«ЗЕРНОВОЙ ТРИЛЛЕР»: СЕРИЯ ВТОРАЯ

Скажете, где еще в мире правительство страны будет изо всех сил «нагибать» своих граждан в интересах страны чужой, а граждане при этом не утопят членов правительства в ближайшей канализации?

Ответ напрашивается сам собой: в стране колониальной или постколониальной, где не только власть может состоять из прислужников бывшей метрополии, где не только бизнес может быть компрадорским, т. е. антинациональным, но и значительная часть народа может подсознательно жить интересами «старшего брата» — во вред самим себе, но с чувством глубокого удовлетворения.

Классическим примером всего этого может служить «зерновой триллер» в Украине в 2006–2007 годах.

Итак, Кабмин на прошлой неделе отменил введенные осенью прошлого года ограничения на экспорт фуражного зерна. Напомним, что в сентябре 2006-го правительство Украины ввело режим лицензирования, а в октябре — квотирование экспорта пшеницы, ржи, ячменя и кукурузы. Формальным поводом для такого решения стало предотвращение роста цен на хлеб внутри страны. Реальные же причины были совсем другие.

Эксперты изначально обращали внимание на неоправданность и нелогичность таких шагов в ракурсе их официальной мотивации. Во-первых, до сих пор нет внятного объяснения, каким образом серьезные ограничения на экспорт фуражного зерна (ячменя и кукурузы) способствовали сдерживанию цен на продовольствие. Во-вторых, несмотря на то, что в целом урожай прошлого года был несколько ниже, чем в 2005-м, сбор фуражных культур существенно увеличился. В такой ситуации экспорт излишков фуража и, при необходимости, импорт продовольственной пшеницы является разумным выходом из ситуации. Это в случае, если исходить из национальных интересов.

Официальным поводом для отмены экспортных ограничений является якобы стабилизовавшая ситуация на рынке зерна. Так ли уж она на самом деле «стабилизировалась»? По данным Госкомстата, невзирая на

драконовские меры, которые ощутимо ударили по аграрному сектору, цены на хлеб продолжали и продолжают расти. Кроме того, фактический запрет экспорта подорвал позиции Украины за рубежом как надежного (до сего времени) поставщика и как члена пятерки ведущих экспортеров зерна. Благодаря устранению Украины с мирового рынка существенно укрепили свои позиции основные конкуренты, в первую очередь Казахстан.

Как мы уже писали, Казахстану существенно помогло наше правительство: оно предоставило сотни вагонов-зерновозов для экспорта казахского зерна через причерноморские (в основном российские) порты.

По официальным данным, общие запасы зерна в Украине на 1 февраля 2007 года составляют 11,2 миллионов тонн, что примерно на 0,5 миллиона тонн меньше по сравнению с аналогичной датой минувшего года. Но при этом, как считают эксперты, можно свободно вывезти несколько миллионов тонн ячменя и кукурузы, тем более, что зерно это гниет в непригодных для длительного хранения припортовых элеваторах и амбарах, и его сотнями тонн уже топят в море. Украинские зернотрейдеры понесли огромные убытки, но что эти убытки в сравнении с реализацией двух основных задач?

О первой из них мы писали в предыдущих статьях, посвященных этой проблеме: «доны» возгорелись желанием прибрать к рукам зерновое хозяйство страны. Прогноз полностью оправдался: так, Ринат Ахметов приобрел один из крупнейших в стране зерновых терминалов — севастопольскую «Авлиту». Ходят упорные слухи о предстоящей скупке «донецкими» ряда других терминалов, оказавшихся по вине правительства в тяжелой ситуации: помимо сокращения отгрузок и срыва ранее заключенных контрактов, они были вынуждены, как уже говорилось, в буквальном смысле гноить зерно в портовых зернохранилищах, не приспособленных для длительного хранения.

Однако это лишь первый этап захвата зернового хозяйства «донами»: заполучив в свои руки перевалочные базы и транспорт, они вскоре «прижмут к ногтю» производителей зерна и, пользуясь мораторием на продажу земли, за бесценок скупят ее по теневым схемам, а в следующем году снимут мораторий и легализуют свое владение не только терриконами, но и украинским черноземом.

Надо сказать, что действия правительства вызвали волну негодования как в стране, так и за ее пределами, и даже поставили под угрозу перспективы вхождение Украины в ВТО. Некоторые эксперты считают, что именно это обстоятельство, а также фактическое завершение первого этапа

передела зернового рынка стали причинами принятия решения об отмене ограничений на экспорт фуража. Однако все, представляется, гораздо сложнее.

За несколько дней до упомянутого правительственного решения о снятии квот в СМИ прозвучало сообщение, должным образом не оцененное отечественными аналитиками. А именно: как сообщил в ходе пресс-конференции в Киеве президент Российского зернового союза Аркадий Злочевский, он инициирует создание Черноморского зернового пула, который объединит страны Причерноморского бассейна (среди которых, кроме Болгарии и Румынии, возможно Турции, были названы Казахстан и Венгрия — интересное «Причерноморье» получается!). По его словам, это объединение будет создано по аналогии с ОПЭК для сотрудничества, прежде всего, Украины и РФ на мировом рынке зерна и повышения конкурентоспособности этих стран. «Создание такого пула невозможно без участия правительства», — подчеркнул Злочевский. Надо так понимать, правительство Украины. Ибо невозможно представить, чтобы инициатива такого уровня исходила от Российского зернового союза без согласования с Кремлем.

«Не исключено, что мы столкнемся с такой проблемой, как проведение национального законодательства в соответствии с критериями пула, — заявил Злочевский. — Мировой зерновой рынок ждут большие изменения, и нам нужно быть к этому готовыми».

Напомним, что ОПЕК — это не просто объединение стран производителей нефти, но и (в первую очередь) объединение деспотических диктаторских режимов (почти все участники) для шантажа развитых стран. Несколько раз за свою историю ОПЕК использовал свои нефтяные рычаги в политических целях. Ныне Россия увеличивает свое влияние в ОПЕК. Имея же под своей рукой зерновой ОПЕК, она сможет (точнее, по ее мнению сможет) куда более решительно разговаривать с «гнилым Западом».

И вот этого — фактической капитуляции украинских зернопроизводителей перед одним из своих основных конкурентов на мировом рынке — похоже, и добивается Кабмин Украины. Это и была его вторая главная задача. Кремль будет доволен...

А набивать свои карманы, «прихватизировав» зерновое хозяйство с помощью правительственных рычагов, «доны», похоже, согласны и под патронатом Кремля. Ведь Украина для них — это не более, чем захваченная территория с чуждым населением, «лохами», которые нередко голосуют за партию регионов — и получают за это «покращення життя уже сьогодні».

Так что у нас, похоже, «зерновой триллер» будет продолжаться еще долго — до полной и окончательной победы «правильных пацанов». Ведь пока не видно той самой силы, которая бы их остановила».

На жаль, ця стаття не є свідченням устремління ближнього до спокою і миру, як про це пише Лао Цзи (VI століття до н. е.):

Чтобы мир царил на земле,
народы должны жить в мире.
Чтобы между народами был мир,
города не должны восставать друг против друга.
Чтобы в городах был мир,
соседи должны находить общий язык.
Чтобы между соседями был мир, нужно,
чтобы в каждом семье было согласие.
Чтобы в семье был мир, каждый должен
отыскать его в своем сердце.

Але в ці серпневі дні були й інші неефективні намагання створити для мене позитивну ауру. Так, начальник обласного управління охорони здоров'я, голова президії обласного комітету профспілок працівників охорони здоров'я та заступник голови постійної депутатської комісії з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства, соціального захисту обласної Ради народних депутатів написали листа Міністру охорони здоров'я України та голові Тернопільської обласної державної адміністрації з приводу продовження мого контракту.

УКРАЇНА

Тернопільська обласна
державна адміністрація
УПРАВЛІННЯ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я

13.08.97 № 446/1

На № _____ від _____
282021 м. Тернопіль,
вул. М. Грушевського, 8

Міністру охорони здоров'я
України

п.Сердюку А.М.

Голові Тернопільської обласної
державної адміністрації

п.Бойку В.Ф.

Враховуючи вагомий внесок члена-кориспедента АМН України, проф.І.С.Сміяна в розвиток охорони здоров'я взагалі і на Тернопільщині зокрема, у підготовку лікарських і науково-педагогічних кадрів, великий досвід адміністративно-господарської роботи та плідну співпрацю його з управлінням охорони здоров'я і лікувально-профілактичними закладами області, спільне засідання колегії обласного управління охорони здоров'я, президії обласного комітету профспілки працівників охорони здоров'я і постійної депутатської комісії з питань охорони здоров'я, материнства і дитинства соціального захисту просить обласну державну адміністрацію /голова-Бойко В.Ф./ та Міністерство охорони здоров'я /міністр - Сердук А.М./ продовжити контракт з ректором Тернопільської медичної академії І.С.Сміяном на новий термін.

Голова колегії
обласного управління охорони
здоров'я

п.М.Н.В.М.Князевич

Голова президії
обласного комітету пра
цівників охорони за

В.П.Кузів

Заступник голови
постійної депутатської комісії
з питань охорони здоров'я,
материнства і дитинства, соціаль-
ного захисту обласної Ради народ-
них депутатів

п.В.Невістюк

Чому я навів цього листа? Щоб переконати читача: для вищесидячого думка «нижчележачого» нічого не вартує. Це було й колись. Але особливо вирізняється сьогодні.

На цього листа ніхто і ніяк не реагував. І зрозумілий голос із залу:

ЗБАВДЕНЬ

Померли батьки.
Залишилася хата.
Добротна. Цегляна.
З водою, електрикою і газом.

Вирішили продати.
Все літо оформляли документи.
Нотаріус у райцентрі
із чудернацьким прізвисьмом Збавдень.

Не один день потратили.
Були і збавтиждень,
і збавмісяць,
і збавтримісяці...
Нарешті продали.
Так і думаш собі інколи:
перший президент — збавдвазполовиною роки.
Другий — збавдесятьроків.
А третій збавляє дні за днями,
рік, ось уже і два.
Все одно, що Збавдень.
Днів багато. Людей багато.
На його і на наш вік вистачить.
А що буде далі? —
Кожен буде збавляти дні,
і, на жаль, не тільки
собі, а й комусь...

Василь Клічак

Ось про що інколи необхідно пам'ятати, коли ми «плутаємося» під ногами у чиновників різного рангу. Бути безмірно терпеливими, бути безмірно спокійними. В усіх чиновників якось збавдень. І це стосується й нас, якщо ми в кріслі чиновника. Така вже наша людська вдача. Заходжу я в пенсійний фонд. Заходжу в кімнату, де сидить п'ять «дівиць». Звертаюсь із проханням пояснити... Мене перебиває одна з красунь і говорить довго, нудно, що я не в той день і не в той час прийшов, що ми сьогодні зайняті

іншими справами, що ми... Її роз'яснення були більш тривалими, аніж потрібно було б часу для відповіді. Я посміхнувся. Тоді вона розпочала говорити про культуру клієнтів. Я подякував і пішов. Я не нервував. У мене вільного часу багато. Я філософствував.

... Кому — останній цвинтарний причал.
В однім ряду голодні й відгодовані,
В однім ряду розкуті і заковані,
В однім ряду і мученик, і кат —
Ось наш демократичний постулат.
Для чого ж випробувати люд
На міцність? На терпіння? На хохлячість?
Вже бродить в душах, наче брага, бунт,
В чуттях правічних вічний ворон кричак.
Не страшно пекла. Пекло творять тут.

Борис Чіна

Моє (твоє) життєве завдання бачити світлі промені і проходити повз тіні та чорні хмари. На нашому шляху дуже, дуже багато миттєвостей, які доставляють нам почуття радості, щастя... Я ось тільки наведу маленьке оповідання Бруно Ферреро «Турбота»: Лікар заклопотано схилив голову. Стан його пацієнта не покращувався. Уже десять днів лікування не давало жодного результату. Старенький не залишав лікарняного ліжка, здавалося, що, втомлений і зневірений, він втратив бажання змагатись за життя.

Наступного дня лікар був здивований. До старенького враз повернулася уся його енергія. Сидів, опертий на подушки, його обличчя знову набуло здорового вигляду.

Що сталося? — запитав лікар. — Лише вчора ваш стан був просто розпачливий. Нині ж організм функціонує прекрасно! Чи міг би знати, що ж трапилось?

Старенький усміхнувся. Спокійно ствердив: — Маєте рацію, лікарю. Дещо трапилось. Учора мене відвідав мій онук і сказав: «Дідусю, мусиш негайно повертатись додому, бо поламався мій велосипед»...

Чи може будь-який дідусь в подібних випадках не відчувати найвищого ступеня радості від потреби найбільш любимій істоті? Безумовно, ні. Я читаю ці рядки і в мене навертаються на очах сльози.

Ну чого варті після цього наведені вище листи і лист, який я наводжу нижче:

«Міністру охорони здоров'я України
члену-кореспонденту АМН України
Сердюку А. М.

Вельмишановний Андрію Михайловичу!

Нам відомо, що липні 1997 року закінчується трудовий контракт між МОЗ України і ректором Тернопільської медичної академії член-кореспондентом АМН України, проф. І. С. Сміяном. Але до сьогоднішнього дня цей контракт не продовжено.

Голова обласної адміністрації п. Бойко Б. Ф. підписав листа-рекомендацію призначити на посаду іншу кандидатуру, не поцікавившись думкою колективу академії, що є відходом від демократичних засад керівництва і порушення статуту академії.

Зволікання з підписанням контракту з теперішнім ректором негативно впливає на моральний клімат у колективі. А тому, вельмишановний Андрію Михайловичу, звертаємося до Вас з проханням продовжити контракт ректору академії проф. І. С. Сміяну. В останньому числі газети «Ваше здоров'я» ясно показано вагомі досягнення нашої академії і роль у цьому ректора.

У разі неможливості цього переконливо просимо доручити колективу академії, згідно з її статутом, рекомендувати на Ваш розгляд альтернативну кандидатуру для підписання контракту і обрати ректора за конкурсом.

Від професорсько-викладацького складу: 33 підписи».

«...— На моей родине, — продолжал старец, — был один иеромонах по имени Серафим. Кроткий, смиренный, он вел подвижническую жизнь. За месяц до смерти он был оповещен о своей кончине, позвал нас к себе и сказал: «Я прошу вас и даю вам заповедь: всякого человека учите умиленной молитве. И тому, кто стучит к вам в дверь, прося милостыню, даже если у вас нет ничего, хоть копейку, хоть луковицу дайте ему, чтобы он не ушел с пустыми руками...» (Петр Боцис).

Я цим висловом зовсім не бажаю звинуватити міністра, що він не побажав дати комусь відповідь, хоча б на «копійку», а ще раз підкреслити наявність цього status quo в Україні, коли на прохання, листи, скарги... не звертають ніякої уваги: і тому хто стукає у двері мовчки показують дулю (можна і в кишені) — це гасло чиновника і... Переконувати читача в цьому немає потреби. Кожний на собі відчув цей «закон джунглів».

І тим не менше я наведу маленький уривок із великої статті в «Літературній Україні» (15.02.07) «А «Наш бій за державність» триває»:

«...1997. Липень. Надісланий на ім'я віце-прем'єра з гуманітарних питань академіка І. Кураса до Кабінету міністрів лист на захист імені Івана Огієнка публікується в кількох державницьких засобах масової інформації («Літературна Україна», 7 серпня; «Українське слово», 24 липня; «Час-Тіме» (№30); «Вечірній Київ», 29 липня). Цього разу його підписали Ю. Мушкетик, І. Драч, П. Мовчан, П. Кононенко, І. Юхновський, М. Косів, М. Жулінський, А. Погрібний, Є. Сохацький, М. Тимошик, В. Яблонський.

Відповіді на звернення не надійшло...».

Ну якщо звернення відомих не лише в Україні, й у світі постатей безсоромно ігнорується, то скажіть, будь ласка, читачу, хто ви (я) такий для чиновницького люду? В кращому випадку — «електорат», в гіршому — бидло. Але на такі відносини, навіть на можливу шкоду собі, необхідно дивитися більш оптимістично. Більш оптимістично тому, що ти (я) від своєї праці і своєї пісні отримуєш незрівнянно більшу життєву насолоду, ніж «заклопотаний» своїм «я» високо сидячий. На це звертав нашу увагу Іван Франко ще в XIX столітті:

ПІСНЯ І ПРАЦЯ

Пісня, моя ти сердечна дружина,
Серця вірадо в дні горя і сліз,
З хати вітця, як єдинеє віно,
К тобі любов у житті я приніс.

Тямлю як нині: малим ще хлопчиною
В мамині пісні заслухувавсь я;
Пісні ті стали красою єдиною
Бідного мого, тяжкого життя.

«Мамо, голубко! — Було налягаю. —
Ще про Ганнусю, шумильця, вінки!»
«Ні синку, годі! Покіль я співаю,
Праця чекає моєї руки».

Мамо, голубко! Зарана в могилі
Праця й недуга зложили тебе,
Пісня твоя в невмираючій силі
В мойому серці рясніє, живе.

Ох, і не раз тая пісня сумненька
В хвилях великих невгодин життя
Тихий привіт мені слала, мов ненька,
Сил додала до важкого пуття.

«Синку, кріпися! — Мені ти твердила. —
Адже не паном родився ти, чей!
Праця, що в гріб мене вчасно вложила,
Та лиш тебе доведе до людей».

Правда, матусю! Спасибі за раду!
Я її правди не раз досвідив
Праця дала для життя мні принаду,
Ціль дала, щоб в манівцях не заблудив.

Праця ввела мене в тайники темні,
Відки пісень б'є чарівна пора,
Нею дива проявилися земні,
Загадка нужди людської стара.

Пісня і праця — великі дві сили!
Ім я до скону бажаю служити;
Череп розбитий, як ляжу в могилі,
Ними лиш зможу й для правнуків жити.

І якщо ти почуваєш те, що й Іван Франко, то твоє життя завжди має приносити тобі насолоду. Я просто дивуюся геніальності цієї людини. Адже, ще не знаючи його уподобань, які висвітлені в цьому вірші, я завжди ними керувався, спочатку навіть інстинктивно. В мої молоді літа інструктор міському партії готує для моєї персони надзвичайно велику неприємність. Мій стан, стан вираженої негативної стресової реакції (те що часом чути з екрану — шоківий стан; останнє визначення не відповідає дійсності, з медичної точки зору). Але ввечері, після роботи, я сідаю за стіл, пишу монографію (вперше в житті). Сам цей процес активної праці, як наркоз, виводить мене зовсім в інший світ існування. Я емоційно збуджений, знахідка вдало побудованого речення або поява в моєму мозку нової думки, до цього часу невідомої мені, вводять мене в ейфорійний стан, стан задоволення, стан сприйняття оточуючого тільки в «рожевому» кольорі. Я відриваюсь від праці, підхожу до свого маленького синочка: який він чудовий, який він красивий. Хіба я можу не посміхнутися, хіба я можу не сказати лагідного словечка? А дружина? Як я міг не замічати всі її принади, які сьогодні мене чарують? Ну який щасливий, ну як мені повезло в житті. Дихання стає більш глибоким, в грудях виникають почуття комфортності. І що на цьому фоні майбутня партійна догана, ну що на цьому фоні несприятливі прояви погоди (дощ зі снігом, багнюка...)? Та якась малопомітна мілкота, що не заслуговує на увагу, яка відходить на задній план!

Я завжди близьким і не зовсім близьким говорю: поганий настрій — приступай до праці. Не просто до праці, а праці, яка вимагає творчого підходу. Стаття, підручник, борщ, наведення особливого порядку в твоїх речах, в твоєму домі (праця з насолодою)...

А якщо ще й разом з цим пісня, пісня, яка тобі (мені) доставляє неабияке задоволення, то це вже земний рай.

Так що значною мірою від нас залежить окраса нашого життя, від нас залежить рівень насолоди життєвими благами. Ми — господарі свого життя. І ображатися можна тільки на «господаря».

Подивіться, яким Володимир Набоков бачив життя свого «улюбленця» Івана Буніна:

Как воды гор, твой голос горд и чист,
алмазный стих наполнен райским медом.
Ты любишь мир и юный месяц, лист,
желтеющий над смуглым сочным плодом.

Ты любишь змей, тяжелых злых узлов
лиловый лоск на дне сухой ложбины.
Ты любишь снежный шелест голубинный
вокруг лазурных, влажных куполов.

Твой стих роскошный и скупой, холодный
и жгучий стих один горит, один
под маревом губительных годин,
и весь в цветах твой жертвенник свободный.

Он каплет в ночь росой ледяной
и янтарями благовоний знойных,
и нагота твоих созвучий стройных
сияет мне как бы сквозь шелк цветной.

Безвестен я и молод в мире новом,
кощунственном, но светит все ясней
мой строгий путь: ни помыслом, ни словом
не согрешу пред музою твоей.

«Спасая, спасай душу твою» —приємність для себе можлива черезприємність, надана тобою, для оточуючих. Останнє твердження — це вже моє.

Отже: «Трое купались в реке поверх водопада. Переплывая реку, двое заметили, что их сносит. Вода шла, по-видимому, тихо, но с приближением к водопаду течение ее ускорялось. Обеспокоенные этим, они быстро вернулись к берегу и звали к себе товарища, не советуя ему подвергать свою

жизнь опасности. Но он смеялся: «плывется так легко». Его друзья трепетали за него и кричали ему: «держишься к берегу, затынет». Опять смеялся он: «но плывется так легко». Минуту позднее чувствовал он, что течением сносит его с ужасной быстротой. С напряжением всех сил старался он приблизиться к берегу. Как боролся он против реки, увлекающей его в бездну! Но было уже поздно, и все его усилия были напрасны. Бушуя, вода как бы издевалась над его ужасом, заглушала его крики, и неудержимо увлекала за собой. Его разрывающий душу крик, и — пловец был в бездне.

Пловцы и мы. Весьма легко и удобно в жизни следовать течению. Но скоро попасть можно в водоворот. Спасая, спасай жизнь твою (Быт. XIX, 17)».

Я теж людина. І мене «течія» занесла так далеко від думки про свій вуз, яка висловлена в газеті «Ваше здоров'я» (6 серпня 1997), що продовжуючи цю думку, я мов би розпочинаю з початку. Отже:

ТЕРНОПІЛЬСЬКА МЕДИЧНА АКАДЕМІЯ: ВПЕВНЕНІСТЬ У ЗАВТРАШНЬОМУ ДНІ

За 40 років існування Тернопільської медичної академії її колективом здобуто чимало... Славна історія закладу надихає вчених і студентів на плідну працю й сьогодні. А яким буде завтра славнозвісного вузу? Над якими проблемами працюють науковці, чим допоможуть вони практичній медицині, які нові плани народжуються в стінах закладу і про що мріють студенти? Спробуємо розповісти про це сьогодні.

СИМБІОЗ НАУКИ І ПРАКТИКИ

Василь КНЯЗЕВИЧ, начальник управління охорони здоров'я облдержадміністрації.

«Я не знаю іншої області України, де такою плідною і злагодженою була б співпраця управління охорони здоров'я і медичної академії, як у нас, у Тернополі. Вона зав'язалася давно. І дає добрі плоди.

Наші ділові стосунки регламентуються не тільки укладеною між нами угодою, яку щороку підтверджуємо, а, передусім, вболіванням за охорону здоров'я області, прагненням якомога краще і ефективніше надавати медичну допомогу населенню. Тому в нас нема чисто «своїх» таємниць, чисто «своїх» проблем. Там, де необхідно, зусилля об'єднуються і подвоюються.

Як досягаємо такої згуртованості і єдності?

Ректор академії Іван Сміян є членом колегії управління. Представляють в цьому органі академію також її провідні вчені. Відповідно, я

начальник управління, а також обласні медичні спеціалісти є членами вченої ради академії.

Щоб підняти рівень надання медичної допомоги, ми рекомендували на посади провідних клініцистів області вчених академії. Так, скажімо, доцент кафедри педіатрії Оксана Лугова працює начмедом обласної дитячої лікарні, кардіологічний центр очолює професор Любомир Охримович, професор Ігор Дзюбановський працює завідувачем центру лапароскопічної хірургії.

Лікувальні заклади міста є навчальною базою для студентів-медиків. Таким чином, підготовка майбутніх спеціалістів стало нашою спільною справою.

Багато з того, що стало помітним і можна вважати доробком в медицині області, є плодом наших спільних зусиль. Разом проводимо клінічні, наукові, інші конференції, разом розробили програми запровадження сімейного лікаря і тепер напрацьовуємо досвід профілактики інфекційних захворювань, СНІДу, розробляємо шляхи підвищення рівня медичної допомоги. Ми підтримали ініціативу Івана Сміяна — створити в академії кафедру підвищення кваліфікації лікарів і тепер дбаємо про налагодження її чіткої роботи.

Словом, нема такої сфери діяльності охорони здоров'я, де б ми не відчували твердого плеча вчених академії. З їх активною допомогою ми значно підвищили рівень викладання в Кременецькому і Чортківському медучилищах, активізували потяг їх викладачів до підвищення знань, наукової роботи. Окремі з них стали аспірантами академії.

Взаєморозуміння є в усьому. Та це не означає, що немає жодних проблем. Вони є. Але завжди вирішуються, так би мовити, за столом переговорів. І тут багато що залежить від ректора академії Івана Сміяна. Він відомий вчений, досвідчений керівник, але не амбітний. Завжди вислухає і підкаже, погодиться з розумною пропозицією і допоможе її реалізувати. Сам енергійно працює і своєю ініціативністю стимулює до цього тих, хто з ним поруч.

Мені приємно наголосити ось на чому. В Тернополі є кілька вищих навчальних закладів. Але за рівнем знань, ставленням викладачів до наукової, педагогічної і практичної роботи, за рівнем навчання студентів і виховання їх на кращих патріотичних і народних засадах жоден з них не може зрівнятися з медичною академією. Академія вирізняється з-поміж них і за вагомістю, і за активністю втручання і вкладу в життя області».

Іван БУРДИК, начальник управління охорони здоров'я м. Тернополя (в тій же газеті).

«У серпні 1996 року рішенням міського виконавчого комітету була затверджена програма розвитку галузі охорони здоров'я міста на 1996–2000 роки, розроблена спільно з ректоратом медичної академії на чолі з її керівником професором І. С. Сміяном.

Програмою передбачено проведення широкомасштабних та нестандартних організаційно-реорганізаційних заходів у сфері охорони здоров'я населення міста.

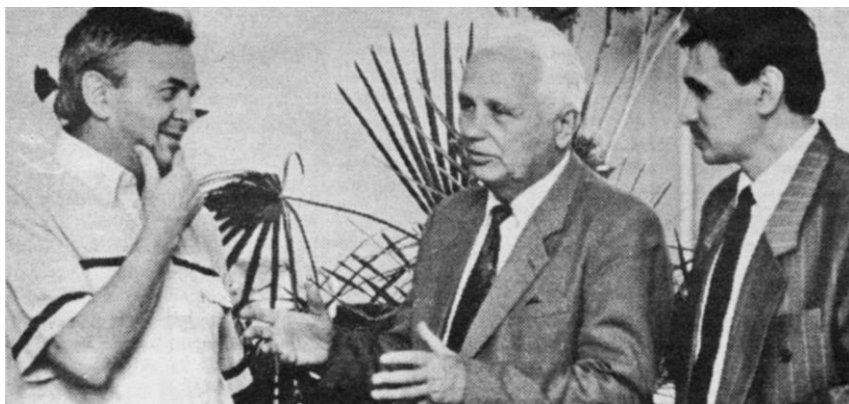
Тільки за останні 1,5–2 роки спільно з кафедрами медичної академії створено ряд спеціалізованих центрів, аби підвищити рівень та якість медичного обслуговування різних верств населення, насамперед, людей похилого віку, соціально незахищених. З цією метою на базі міської лікарні №1 організовано відділ геронтології і соціальної адаптації, який успішно функціонує з квітня поточного року.

Пріоритетне значення надається розвитку охорони материнства і дитинства, поліпшення демографічної ситуації в місті. Для цього на базі пологового будинку створено центр планування сім'ї, а на базі міської дитячої лікарні — ендоскопічне відділення.

Із зростанням рівня травматизму виникла необхідність організації міського травматологічного центру.

Вжито заходів для забезпечення поетапного переходу на медичне обслуговування населення за принципом сімейної медицини. З цією метою, за погодженням з професором І. С. Сміяном, проводиться підготовка спеціалістів на відповідній кафедрі.

Проводиться реорганізація структури медичної допомоги з перенесенням акценту на амбулаторно-поліклінічну ланку, для чого організована мережа денних стаціонарів і стаціонарів вдома, стаціонарів на госпрозрахунковій основі».

На фото (зліва направо): Василь Князевич — начальник управління охорони здоров'я облдержадміністрації, Іван Сміян — ректор Тернопільської медичної академії, Іван Бурдик — начальник управління охорони здоров'я міста Тернопіль

Ці два повідомлення більшого і меншого Тернопільських начальників охорони здоров'я переконливо свідчать, що їм зовсім не притаманні думки «Хміля на дубі» Василя Симоненка:

Довився якось Хміль аж до верхів'я Дуба
І, зиркнувши на світ з такої висоти,
Надувся вельми, закопив губу
Та й став ректи:
— Хвала мені!
Тепер я вже при чині —
Не те, що вивсь раніше по тичині.
Тепер я на такій височині,
Що неможливо вже не заздрити мені.
— Мовчав би ти, базікало ледаче,
Ціна твоєму росту — гріш.
Куди б не вибравсь ти, одначе
Нікчемою zostавсь, як був раніш.
Який би виріс ти, охота подивитись,
Коли б не мав по чому витись?
Це, певне, Дуб сказав. А жаль,
Я б ці слова поставив за мораль.

Тільки тому вони написали слова про плідну колективну роботу вчених і «практичних» лікарів.

Без найменшого перебільшення можу сьогодні стверджувати, що така співпраця, такі відносини, засновані на взаєморозумінні, були корисні для кожного громадянина області і доставляли задоволення в роботі ЛІКАРІВ академії і різних лікувально-профілактичних закладів області. Мені не хотілось би перебільшувати, але у мене склалося враження, що це були часи, коли кожний лікар йшов на роботу з радістю і добрим гумором, що позитивно відображалось і на хворих. «Ділити» досягнення між працівниками академії і лікарні не було ніякої потреби. Всі бачили дружні та доброзичливі відносини між ректором і керівниками різного рівня закладів охорони здоров'я, а тому і підлеглі започатковували та постійно підтримували такі стосунки між собою. Особливістю цього часу було й те, що в цей період найбільше було підготовлено кандидатів наук з лікарів профілактично-лікувальних установ області.

Мабуть, така творча співпраця була помітна і «зі сторони», оскільки на колегії Мінздрава неодноразово наші відносини (інститут — практична охорона здоров'я) наводили як приклад для наслідування іншим.

Хіба можна було припустити в ті часи те, що спостерігалось пізніше?

«Чи не пора подати запит до Верховної Ради про оплату за приміщення у лікарнях міста, які займає медакадемія?» Це запитання кореспондента газети «Тернопіль вечірній» (31–6 квітня 2004 р.) міському голові Богдану Левкову.

Відповідь: «Понад шість з половиною тисяч медичного персоналу працює в закладах охорони здоров'я. Скажімо, у другій міській лікарні медакадемія займає приблизно 60% площі. Яка, до речі, є надбанням громади.

Якщо за 2 кв. м кіоск для реалізації газет у цій лікарні сплачує кошти за оренду, то медакадемія, яка займає тут 4 тис. кв. м, також мала б це робити. Тим паче, що на рівні 70 відсотків навчання у цьому закладі платне. А міській раді, яка через дефіцит бюджету ледве зводить кінці з кінцями, доводиться платити гардеропнику, санітарці, за тепло, за електроенергію тощо. Сподіваємось, що керівництво медакадемії зрозуміє, що безоплатного в нашій державі немає нічого».

По-перше. Голова міської ради зовсім не володіє ситуацією в цьому напрямку. Ой голова, голова..., добре що не моя. Ніколи і ніде медичний вуз не займав і не займає 60% площі якої-небудь лікарні. Не займав і не займає навіть 50–40... відсотків. По-друге. Клінічна кафедра є основою впровадження нових методів діагностики і лікування хворих своїх і розроблених в інших клініках. А це значить, що на колективі кафедри лежить відповідальність із підвищення ефективності терапії.

Наприклад. До мого завідування клінікою дитячих хвороб ніхто з лікарів не знав, що таке синдром мальабсорбції і як з ним «боротися». Особливо це стосується спадкових форм такої патології. Сьогодні кожний педіатр області легко діагностує такий стан дитини на рівні рахіту. Або. Целіакія. Важке захворювання, яке призводило до смертельного наслідку. Наші впровадження сьогодні використовують всі педіатри і діти залишаються зовсім здоровими. І подібних прикладів я міг би навести десятки тільки по своїй клініці. Подібне про свою клініку може сказати більшість професорів нашого вузу. Третє. Як правило, найбільш кваліфікованими спеціалістами в клініці є працівники кафедр, а завідувач кафедрою мусить бути втіленням та взірцем свого фаху. В значній мірі, від нього залежить авторитет лікувальної установи. Не буває тяжко хворої дитини, або дитини з невізначеним діагнозом в клініці, якої я б не подивився, не дав поради... Якраз керівник хірургічної клініки безпосередньо проводить найбільш складні операції... Четверте. Керівник клініки відповідає за якість підвищення кваліфікації лікарів області разом з управлінням охорони здоров'я та адміністрацією лікарні. Кожний місяць я виступав перед педіатрами області з доповіддю про розвиток, діагностику та лікування того чи іншого захворювання. Щороку організовував 2–3 науково-практичні конференції педіатрів області з актуальних питань, періодично виїздив у райони області на консультацію хворих, кожний місяць разом з адміністрацією лікарні та обласним дитячим патологоанатомом проводив клініко-патологоанатомічну конференцію, де на конкретному випадку смерті дитини аналізували помилки лікарів та можливі упущення... За 35 років роботи в Тернопільській клініці дитячих хвороб і понад 13 років в інших клініках у мене була завжди злагода в діяльності з лікарями, яка спрямовувалась на одне — поліпшення здоров'я малюка. Я не пам'ятаю жодного випадку конфліктної ситуації з адміністрацією лікарні чи лікарями відділень. Моя робота в клініці — це моя життя. І мені, як кожній людині, було приємно, що люди дякували нам, лікарям. «... «Спасибі тобі, лікарю, мій рятівнику...» Це — найвища подяка. Це — найбільше визнання.

Хочеться од душі передати ці вагомі і теплі слова головному лікареві Борщівської районної лікарні Михайлу Дмитровичу Бредзеню, доктору медичних наук Івану Семеновичу Сміяну...» (газета Вільне життя» від 3 лютого 1971 року. На цей час я попрацював в якості керівника клініки дитячих захворювань в Тернополі всього 6 місяців!).

Ось чому розглядати питання хто кому винен — це вносити безлад в дружній колектив лікарів кафедри і відділень лікарні. Ось чому таке питання носить не конструктивний, а деструктивний характер.

І дивно, навіть «дико» звучить порівняння мером клініки з газетним кіоском. Ось які мери у нас бувають...

Гетьмани і гетьманчуки!
Чого ви ліпестесь із тухлої муки?
Це що — приречення?:
Погавкати, погризтись, погарчати,
А потім хрюкати та й у багні лежати?

Надія Кошара

Безумовно, кожний вчений, а, особливо працівник вищої школи, просто зобов'язаний нести «в люди» світло знань. У мене десятки (а може й сотні) газетних статей (вони в список наукових робіт не враховуються медикам, як це прийнято у суспільників), які направлені на можливості оздоровлення дитини. Ось деякі з них.

ЯБЛУКО НА СНИДАНОК

В області розробляється програма «Дитяче харчування» (газета «Вільне життя», 6 серпня 1988 року)

Кому з нас не доводилося чути горезвісних скарг матерів: «Ну зовсім не має дитина апетиту мій Миколка. Інші діти як діти, а його хоч медом годуй — не буде їсти».

Може, якраз тому, що лише медом! Чи тому, що того меду вже й не пам'ятає Миколка, а на обід йому чи не щодня пропонують або кашу, або макарони! Може справа не тільки в дитячих примхах?

Проблеми дитячого харчування хвилюють багатьох. Тим більше, що вони не лише особисті. І не випадково в області розробляється програма «Дитяче харчування». Розповісти про неї наш кореспондент попросив керівника групи, що працює над проектом, ректора Тернопільського медичного інституту, професора І. С. Сміяна.

— Іване Семеновичу, чим викликана необхідність введення такої програми?

— Зрозуміло, потребою правильної організації дитячого харчування дітей, від чого у великій мірі залежить їх здоров'я — і сьогодні, і завтра, коли діти стануть дорослими. Ми іноді недооцінюємо того, як може «відгукнутися» через багато років наше невміння чи небажання сьогодні раціонально годувати дитину.

І, підкреслюю ще раз, позначається це не лише сьогодні. А, крім того й взагалі, значно впливає на розвиток дитини — фізичний, психічний, інтелектуальний, а також на довговічність та працездатність уже дорослої людини.

— Особливо велике значення, напевно, має правильність харчування дітей раннього віку?

— Безперечно, оскільки в цей час відбуваються інтенсивне формування і вдосконалення всіх органів і систем. Але не думайте, що меншої уваги потребують дошкільнята чи школярі — у них значне розумове напруження: навчання і заняття в різних гуртках... Зрештою, не треба забувати, що діти ростуть. Їм в достатній кількості необхідний, так би мовити, якісний будівельний матеріал. Все це вимагає збалансованого харчування. Тим більше, що більшість хронічних захворювань, які ми виявляємо, коли стаємо дорослими, формуються якраз у дитинстві в зв'язку з неправильним харчуванням.

— І програма, над якою зараз працює ваша група, дасть можливість системніше і кваліфікованіше вирішити питання?

— Сама по собі програма нічого не вирішить, звичайно. Вона повинна послужити відправним моментом, орієнтиром для серйозної роботи в кожному селі, місті, районному центрі.

Лише при повній зацікавленості радянських і господарських органів на місцях ми зможемо добитися помітного поліпшення організації харчування дітей. У великій мірі це залежить і від батьків, від тих, хто виховує дитину. Зробити сік, заготовити компоти і фрукти на зиму — означає забезпечення малюків вітамінами на довгі місяці.

В області останніми роками робиться немало для задоволення потреб дітей у високоякісних продуктах. Скажімо, забезпечення багатодітних дітей, будинків дитини, шкіл-інтернатів, дитячих санаторіїв, лікарень м'ясом, гречкою, овочами.

Однак сказати сьогодні, що робиться все, ми не можемо. В торгівлю не надходять в достатній кількості продукти, необхідні для дітей першого року життя, які на штучному вигодуванні. Особливо обділені сільські діти. Сухі і рідкі адаптовані суміші, фруктові соки, пюре у селах знайти неможливо. Не виробляються також молочнокислі продукти, сирки, ацидофільна паста для дітей цієї вікової групи. У більш вигідному становищі знаходиться місто. Але навіть у Тернополі трапляється, що сумішей і пюре неможливо знайти по тижневі і більше.

— Неважко уявити, якими тривогами обертаються такі перебої в постачанні для сімей, діти яких на штучному вигодуванні чи потребують дієтичного харчування...

— Незадовільно постачаються і дитячі дошкільні заклади окремими продуктами, наприклад, вершковим маслом, сиром, особливо — свіжими фруктами і овочами. Це характерно для Кременецького, Буцацького, Бережанського, Шумського районів, Тернополя. Ось на Кременеччині спеціалізуються на полуницях, а в дитсадках і школах ягідного десерту немає. На одній із нарад представник школи-інтернату скаржився на відсутність фруктів. А сад же поруч. Невже не можна домовитися про постачання?

Та й самим виростити. Наші діти перевантажені вуглеводами (каші, макарони постійно «прописані» в шкільному меню). А повнота — не ознака здоров'я. Я б взагалі другий сніданок замінив овочами і фруктами.

— А що передбачає програма?

— Думаю, вона достатньо повно і розгорнуто відображає потребу в продуктах аж до 2000 року. Тут враховані вікові особливості: добовий набір і хімічний склад продуктів для дітей першого року життя розписано конкретно по місяцях. Далі — для малюків від року до півтора, від півтора — до трьох. Окремі розробки — для старших дітей і підлітків. В пропозиції вказано ступінь корисності продуктів, перевага над іншими видами, форми обробки і т. д.

Передбачено також забезпеченість молочними, м'ясними продуктами, овочами і фруктами та перспективи на наступні роки, враховуючи необхідність постачання різних груп: дитячі колективи, лікувально-профілактичні заклади, дітей, які виховуються в сім'ї. Визначено річну потребу в різних продуктах на одну дитину.

— Все це дозволяє якомога точніше передбачити кількість і якість необхідних продуктів?

— І вже зараз зрозуміло, що повна забезпеченість ними вимагає створення відповідної матеріально-технічної бази, котра б дозволила виростити, виробити і перетворити сировину в апетитні і поживні паштети, пюре, соки, компоти. Передусім, необхідне створення спеціалізованих господарств, які б займалися вирощуванням овочів і фруктів з використанням лише органічних добрив. Необхідні також молочні ферми, комплекси з виробництва м'яса нежирних сортів під спеціальним санітарно-ветеринарним наглядом — тварин і птицю треба годувати лише природними кормами, без синтетичних домішок. Такі господарства можуть бути

багатогалузевими, займатися й переробкою продукції, і прямою доставкою її в дитячі заклади й магазини.

— А що реально в найближчі роки?

— Думаю треба навести порядок з молочними кухнями, цехами з виробництва молочнокислих продуктів, сиру для вигодування дітей першого року. Ці продукти за своєю якістю відрізняються від тих, що виробляються молокозаводами і призначені спеціально для немовлят. (До речі, про молокозаводи. Тут треба налагодити чіткий контроль технології приготування продукції, оскільки останнім часом були спалахи кишкових інфекцій, пов'язаних з порушенням санітарно-гігієнічних норм. А ми ж годуємо і дітей цими продуктами!). У нас зараз 39 молочних кухонь із 43 у вкрай незадовільному стані. Не виконується і постанова облвиконкому про розташування молочних кухонь на перших поверхах житлових будинків. За п'ять років їх необхідно реконструювати або створити нові в усіх райцентрах і в Тернополі (поки що така сучасна є лише в Кременці). Але починати необхідно вже сьогодні.

В програмі пропонується через три роки створити в Тернополі цех з виробництва напівфабрикатів високого ступеня готовності для харчування школярів — у необхідному асортименті й обсязі. А ще через два — такі ж цехи в Чорткові і Кременці.

Необхідно перепрофілювати чи побудувати консервні заводи, які б спеціалізувалися на виробництві овочевої, фруктової і м'ясної продукції виключно для дітей. І, звичайно, закріпити за цими підприємствами господарства, що зможуть повністю забезпечити їх високоякісною сировиною. Вважаємо, що доцільно було б підписати контракти на ширшу поставку тих продуктів, які не виробляються в області (морська риба, борошно вищої якості, адаптовані суміші), проводити обмін деяких видів фруктів з іншими областями, республіками, соціалістичними країнами.

— Які критерії оцінки і контролю норм харчування?

— Розроблено спеціальні характеристики готових страв. Скажу лише, що відмінно оцінюється обід чи сніданок при повній збалансованості кількості і якості продуктів, добрих смакових і естетичних даних. Відсутність або невідповідність одного з цих складників знижує цінність страв. А контроль, особливо в сільській місцевості, за якістю має бути безкомпромісним.

— Щоб ви порадили б батькам?

— Одна з порад, оскільки говоримо зараз про харчування, правильно годувати дитину. На жаль, більшість з нас вважає, що це не вимагає

спеціальних знань. Що-що, а як їсти — знаємо. Життя нерідко показує протилежне. Я вже говорив про небезпеку захворіти при нераціональному харчуванні. Думаю, що не зайвим було б ввести в університети майбутньої сім'ї при РАГСх, де б батьки не просто прослухали курс лекцій, а й показали б, чому навчилися — на заліку. І, можливо, навіть факультативи для старшокласників не завадило б створити.

Треба випустити популярну брошуру з питань харчування і видавати кожній матері при народженні дитини. Згодиться і спеціальна монографія, присвячена раціональному харчуванню дітей.

Особливу увагу має приділити цій темі і наш обласний будинок санітарної освіти.

Думаю, багато дала б і щотижнева інформація лікаря-педіатра в магазинах дитячого харчування щодо раціонального використання продуктів.

Програма «Дитяче харчування» лише розробляється. Впевнений, що питання, порушені в ній, торкнуться кожного, у кого ростуть діти, а також учителів, вихователів, медичних працівників, тому чекаємо ваших пропозицій щодо удосконалення програми.

Хотів би підкреслити, що ця програма через 2 місяці після наведеної публікації була заслухана та ухвалена на обласній сесії народних депутатів.

Яким чином я б прокоментував свої слова в цьому інтерв'ю сьогодні, майже через 20 років?

По-перше, актуальність питання раціонального харчування дітей не стала меншою, навпаки, систематична політична тріскотня відволікає як медиків, так і суспільство від цієї архіважливої проблеми. Я б насмілювався сказати, що вона майже всеціло віддана на відкуп іноземним фірмам.

По-друге, «успішно» руйнується надбання багатьох десятиріч з удосконалення харчування дітей до року. Понад сто років тому видатні педіатри приклали немало зусиль на відкриття молочних кухонь. Сьогодні мало хто повірить, що на свої лекції з харчування я брав більше тридцяти різних продуктів (соки, пюре, каші, кисломолочні продукти, сири...), які виготовляла молочна кухня при обласній клінічній дитячій лікарні, очолювана медичною сестрою — Женею. В той час студенти цікавилися цією виставкою, підходили під час перерви, розглядали, задавали питання. Мені навіть самому не віриться, що були такі ідеальні часи. Лікар міг кожному своєму хворому індивідуально підібрати харчування в залежності від характеру захворювання, його періоду, віку. Цього вже давно ми не маємо. Молочні кухні не тільки на Тернопіллі, а й в усій Україні знищені (сьогодні успішно

знищуються і дошкільні дитячі заклади. Також надбання наших педіатрів). Як це сумно. Чому необхідно руйнувати позитивні надбання десятиліть і, навіть, століть? Мені цього не зрозуміти. Шкода тільки, що це відобразиться на здоров'ї цілих поколінь.

По-третє, тони (мабуть мільйони тон) різних сумішей для дитячого харчування завозять із-за кордону. І що дивує — в Україну, де є найбагатша у світі сировинна база для виробництва продуктів дитячого харчування. У нас (Полтавська, Одеська області, насамперед) багато десятків років тому також налагоджено випуск продуктів дитячого харчування, але на сьогодні агресивна реклама іноземних фірм з одної сторони, відсутність бажання у наших виробників до зміцнення своїх позицій — з другої, привело до повного панування німецьких, угорських, американських, фінських... програм із забезпечення харчуванням дітей України.

З цього приводу я тільки можу процитувати вірш Тараса Шевченка:

І досі сниться: під горою,
Між вербами та над водою,
Біленька хаточка. Сидить
Неначе й досі сивий дід
Коло хатиночки і бавить
Хорошее та кучеряве
Своє маленькеє внуча.
І досі сниться: вийшла з хати
Веселая, сміючись, мати,
Цілує діда і дитя,
Аж тричі весело цілує,
Прийма на руки, і годує,
І спать несе. А дід сидить,
І усміхається, і стиха
Промовить нишком: «Де ж те лихо?
Печалі тії, вороги?»
І нищечком старий читає,
Перехрестившись, О т ч е н а ш.
Крім верби сонечко сіяє
І тихо гасне. День погас,
І все почило. Сивий в хату
Й собі пішов опочивати.

Може, й три...

ТРИ ГАРАНТІЇ ЗДОРОВ'Я

Це — правильне харчування, рух, свіже повітря
(газета «Ровесник», 18 грудня, 1986 рік).

«Шановна редакція! Пише вам молода мати. Моєму синові Андрію — 4 роки. Він часто хворіє. Мені вже соромно показувати начальнику цеху медичні довідки. Та що вдієш? Наскільки мені відомо, хворіє не лише моя дитина. І от я дивуюся: чому у дитсадку, де хороші умови і педагоги, не можуть уберегти вихованців від хвороби? Не раз я зверталася до лікарів, але якихось чітких порад від них не почула.

Добре було б, якби «Ровесник» порушив проблему здоров'я наших дітей. Адже діти — наше майбутнє, вони повинні рости здоровими.

Віра Зінчук. м. Тернопіль».

ЦЕЙ ЛИСТ СТАВ ПРИВОДОМ ЗУСТРІЧІ ПОЗАШТАТНОГО
КОРЕСПОНДЕНТА «РОВЕСНИКА» З РЕКТОРОМ МЕДІНСТИТУТУ,
ЗАВІДУЮЧИМ КАФЕДРОЮ ДИТЯЧИХ ХВОРОБ І. С. СМІЯНОМ.

Кореспондент. Давайте почнемо не з листа. Статистика свідчить, що за останні шість років різко змінилася структура смертності. Це, мабуть, пов'язано і із хворобами, що «закладалися» у дитинстві...

І. С. Сміян. Ви праві — само по собі нічого не виникає. Про несподіванки можуть говорити лише ті, хто ніколи не замислювався над діалектикою буття. Тим часом багато бід можна було б уникнути. Судіть самі. З одного боку — загальна середня освіта, істотне поліпшення матеріального та культурного добробуту, з другого — низька санітарна культура. Нещодавно проводили дослідження у Козівському районі. Виявилось, що майже кожна дитина у віці до одного року має певні патологічні зміни. І, як правило, набуті. Одна з причин — неправильне годування.

Кореспондент. Чимало молодих матерів вигодовують немовлят штучно. Це, мабуть, негативно відбивається на здоров'ї дітей.

І. С. Сміян. Уявіть собі, що дитина плаче. Мабуть, її щось дратує, але сказати про це вона не може. У таких випадках дитині дають... їсти. Беруся твердити, що багато молодих батьків не знають, як правильно годувати дитину, який режим підібрати, нарешті, як розпізнати суть нюансів її поведінки. При опитуванні у тому ж Козівському районі виявилось, що немовлят рідко виносять з приміщення. До нас у лікарню потрапив однорічний пацієнт, який рік не дихав свіжим повітрям. Зафіксовані випадки, коли немовлят тижнями й місяцями не купали. Саме з цього починається анемія, рахіт,

за таких обставин «не пробуджуються» захисні сили організму. Ще один характерний приклад. Влітку батьки гуляють з дитиною на повітрі. Доросі вдягнуті по-літньому, на дітях же трикотажні костюмчики. Невідомо, чого тут більше — бажання продемонструвати модний одяг чи свідомо остерегти дитину від свіжого повітря. Зробиш зауваження таким батькам, а у відповідь почуєш: «Не ваша справа».

Кореспондент. Як ви, Іване Семеновичу, ставитися до надмірного вживання солодощів?

І. С. Сміян. Існує лікарський афоризм: ніколи від солодких ласощів людина не була здоровою. Цукор перетворюється у неповноцінний жир, внаслідок чого опірність організму різко знижується. Більше того, надмірне вживання солодкого призводить до захворювань окремих внутрішніх органів.

Кореспондент. І є причиною «омолодження» цукрового діабету?

І. С. Сміян. Саме так. Діабетом, на жаль, хворіють і діти. В області зафіксовані випадки паратрофії — ожиріння у віці до одного року. Але повністю відмовлятися від солодкого теж не можна. Треба лише дотримуватися розумних норм. Солодощі найцінніші у натуральному виді — з фруктами, овочами.

Кореспондент. Здається, ми порушили вже достатньо проблем, щоб перейти до листа читачки. Чому ж у садках діти хворіють частіше, ніж удома (в усякому разі така думка побутує)? Якщо так, то чи не підтверджує це ваші слова: ніщо не виникає само по собі?

І. С. Сміян. Усе насамперед залежить від того наскільки дитина загартована, підготовлена до відвідування дошкільного закладу. Відомо, що режим дня в дитсадку, яслах і в сім'ї далеко не однаковий. Скажімо, зміна часу годування — це невідповідність, на яку дитина одразу реагує. Нерідко ця реакція спричиняє виникнення захворювання. Раджу за два-три тижні до першого відвідування садка змодельовати і реалізувати режим, який чекає малюка. Аналіз показує: ретельна підготовка гарантує дитині не частішу захворюваність, ніж удома. А віддавати дітей в садок треба, — там вони вчаться колективізму, спілкуванню, краще розвиваються, зростає їх активність.

Кореспондент. Досі ми вели мову про найменших. А як бути з тими, кому вже 8–10 років? Що можна порадити батькам дітей середнього шкільного віку?

І. С. Сміян. По-перше (це моя особиста думка), нам треба негайно змінити ставлення до телевізора. У лікарні ми дуже часто цікавимося у

дітей, скільки часу вони проводять біля телевізора. У відповідь чуємо: 3–4 години на день. Статистика маловтішна. Дитина повинна стрибати, бігати, словом, — рухатися і найкраще — на свіжому повітрі. Телевізор привчає до нерухомості, до так званої гіподинамії. І ось результат: пропоную десятирічному хлопчику десять раз присісти, а він не може. І як не парадоксально, окремі батьки ще й добиваються звільнення їх дитини від занять фізкультурою. Навіть деякі студенти дозволяють собі таку «розкіш», пред'являючи довідку про те, що рух для них протипоказаний.

Кореспондент. Ви, як дитячий лікар, аналізуєте захворюваність дітей не лише з точки зору фізіологічних, патологічних змін, а й враховуєте соціально-психологічні фактори. «Ровесник» часто пише про те, що багатьох батьків не навчили бути ними. Як це відбивається на стані здоров'я, працездатності, тривалості життя покоління, яке ми називаємо підростаючим?

І. С. Сміян. На мій погляд, біда в тому, що батьки не несуть справжньої відповідальності за долю дитини. Від них цього просто ніхто не вимагає. У школі, в рамках предмету «Психологія та етика сімейного життя», майбутніх мам і тат треба вчити елементарним поняттям про виховання дітей, основам санітарної культури. Адже дитина — не тільки чиясь донечка чи син. Це ще й майбутній громадянин. Суспільству небайдуже, яким він буде. Ми чомусь не завжди це враховуємо. Візьміть такі хвороби, як анемія, рахіт. Не лікар винен, а батьки, що неправильно годували, не купали, не виносили на свіже повітря. Або, скажімо, таке. Держава надає молодій матері декретну відпустку, щоб вона «максимуму» віддала своїй дитині. На жаль, є чимало мам, які стараються перекласти всі турботи на бабусю. Поява дитини у сім'ї — величезна відповідальність перед собою, перед суспільством. Перекладання виховання, якщо це не зумовлено серйозними причинами, — недопустиме.

Кореспондент. В деяких Тернопільських школах проводять заняття з батьками — їх вчать основ педагогіки. Дивно, що серед тих, хто вчить батьків, немає медиків. Звертаюсь до вас, як до ректора медінституту. Що міг би зробити ваш заклад, медики взагалі для організації батьківського медичного всеобучу?

І. С. Сміян. При кожній дитячій поліклініці діє школа молодій матері, але цього мало. Мабуть, треба медикам і педагогам спочатку зустрітися, спільно розробити програму — і діяти. Форму навчання ви вже назвали. В мене ще одна пропозиція. Ось подали молоді заяву до РАГСу. До одруження з ними проводять заняття психологи, медики, педагоги, юристи. А

чому б не скласти їм залік, перевірити, як вони засвоїли матеріал? Усе надто серйозно.

Сім'я — насамперед праця, яка вимагає всебічних знань. А ними володіють далеко не всі. І вони повинні турбуватися про себе, про своїх дітей — майбутніх батьків. Ці ж слова я адресую й авторці листа.

Бесіду вів Г. Гелер».

Ці поради батькам мають громадські засади, вони ніким і ніколи не заохочувалися. Така праця вченого обумовлена тільки власними переконаннями, власною совістю перед суспільством. І медик будь-якого рангу, який занурився тільки у виконання своїх фахових знань від і до (час праці), не може бути задоволеним здійсненим.

Днями до мене звернувся лікар із запитанням: «Який би препарат, Іване Семеновичу, ви рекомендували для підвищення захисних сил організму щодо опору епідемії грипу?» І такі питання постають не тільки перед медиками, а, насамперед, й перед батьками. І яка ж відповідь в даному випадку буде найкращою? Особливо, якщо врахувати, що з ранку до ночі з екранів телевізорів, по радіо рекламують десятки препаратів, які підвищують опірність організму. У цю «вакханалію» серйозно підключаються деякі лікарі, особливо імунологи (це їх додатковий заробіток).

Моя ж відповідь надзвичайно проста і не вимагає значних витрат на рекламні ліки:

1. Максимальне перебування дитини на свіжому повітрі — незалежно від погоди. «У природи немає поганої погоди». «Поганої погоди не буває — може бути поганий одяг». Найкращим стимулятором, не порівняним ні з яким медикаментозним середником, для підвищення опірності організму до вірусної і бактеріальної інфекції є свіже повітря. Воно підтримує на оптимальному рівні окисно-відновлювальні процеси в організмі, забезпечує синтез різноманітних інгредієнтів захисту, сприяє нормальній функції всіх органів і систем, особливо центральної нервової, серцево-судинної, дихальної систем, що помітно не озброєним оком;

2. Рациональне (правильне) харчування. Завжди необхідно звертати увагу, насамперед, на достатнє надходження в організм білків, овочів і фруктів. Скажіть, будь ласка, що буде в організмі стимулювати штучний препарат, коли в організм вводиться недостатньо білків, вітамінів, мікроелементів з їжею? Нічого йому стимулювати. Він буде ще одним «баластом» порушеного обміну речовин;

3. Людина захворіла, захворіла важко. Вона призупиняє рух організму. Людина залишає цей світ. Вона не рухається. Ось чому життя — це рух. Ось чому активність життя вимірюється ступенем руху. Я тільки наведу один, на перший погляд, парадоксальний приклад. Хвора людина (дитина) цукровим діабетом, яка має достатнє фізичне навантаження, потребує меншої кількості інсуліну для лікування цієї хвороби, ніж та, яка малорухлива. Або. У малорухливої людини учащається пульс, підвищується кров'яний тиск... Одним словом, жива істота з'являється на цей світ, щоби рухатися, рухатися і ще раз рухатися.

Якщо читач згідний з моїми переконаннями, то є надія, що тривалість життя буде з року в рік збільшуватися.

А тому «Крил не втинай сизокрилій голубці, хай вона вільно літа»:

Тішся дитино, поки ще маленька.

Ти ж бо живеш навесні,

Ще твоя думка літає легенька,

Ще твої мрії ясні.

Мрія полине із думкою вкупці

Геть у далекі світа, —

Крил не втинай сизокрилій голубці,

Хай вона вільно літа!

Чи пам'ятаєш ти казку-дивницю,

Як то колись принесла

Тую цілющу-живущу водицю

Дрібна пташина мала?

Їй не страшні були дикі простори,

Скелі і хвилі морські,

Перелітала найвищії гори, —

Мала крильцята прудкі.

Так твоя думка швиденько полине,

Тільки їй волю даси,

І принесе з чарівної країни

Краплю живої роси.

І як приступить журба невсипуща

Та до серденька твого, —

Тая росиця цілюща-живуща

Буде жити його.

Хай же та мрія із думкою вкупці

Лине в незнані світа, —

Крил не втинай сизокрилій голубці,
Хай вона вільно літа!

Леся Українка

Ще одна невеличка стаття з газети «Ваше здоров'я» (24–30 серпня 1996 року).

ЗДОРОВ'Я МАТЕРІ І ДИТИНИ — ЗДОРОВ'Я НАЦІЇ

Назвою цього матеріалу розпочинаємо нову рубрику «Здоров'я матері і дитини — здоров'я нації». Народжується вона з ініціативи ректора Тернопільського медінституту професора Івана Сміяна. Куратором рубрики стає професорсько-викладацький склад цього поважного освітнього закладу. Але під цією рубрикою можуть виступати з матеріалами й інші автори. Головне — аби було що сказати.

Публікації рубрики висвітлюватимуть широке коло питань: що необхідно знати і робити для того, аби була здорова сім'я, аби забезпечити здоров'я матері і дитині, аби здорові виростали покоління української нації.

Рубрику відкриваємо матеріалом Івана Сміяна про цілющу властивість материнського молока, його значення для здоров'я дитини.

ЕЛКСИР ЖИТТЯ — так можна назвати материнське молоко.

Адже це — не лише неоціненний продукт харчування дитини, воно — її порятунок. А ще — запорука повноцінного життя і міцного здоров'я в майбутньому. До того ж, годування груддю допомагає не лише малюку, а й мамі. Можна навіть стверджувати, що воно врятує людство від хвороб, зла і вимирання. І це не буде перебільшенням, якщо розглядати проблему в усіх аспектах.

ЧОМУ ЦЕ ВАЖЛИВО ДЛЯ ЖІНКИ?

Годування груддю

- значно збільшує інтервал між пологами;
- зменшує ризик виникнення раку яєчників і матки, передклімактеричного раку грудей, остеопорозу;
- допомагає зупинити післяродову кровотечу і відновити фігуру;
- виступає в якості ввідного методу планування сім'ї — методу лактаційної аменореї;
- попереджує невротичні реакції у жінки, поліпшує відносини в сім'ї.

ЧОМУ ЦЕ НЕОБХІДНО ДЛЯ ДИТИНИ?

Грудне молоко

- завжди готове до вживання і не вимагає приготування; містить всі харчові компоненти, необхідні дитині в перші 4–6 місяці життя; швидко і легко засвоюється.
- найкращий продукт для дитини, бо містить протеїн, якісні жири, лактозу, достатню кількість вітамінів, залізо, що попереджає розвиток залізодефіцитної анемії; солі кальцію і фосфору, необхідні для травлення ферменти;
- не містить в собі бактерій, а значить не може бути причиною хвороби;
- не викликає алергічних реакцій у дитини, навпаки, в ньому є компоненти, які попереджують виникнення інфекції: антитіла (імунноглобуліни) проти патогенних мікробів і вірусів; лейкоцити (білі кров'яні тілця), які вбивають патогенні мікроби; біфідус-фактор, який сприяє росту в кишківнику дитини спеціальних бактерій, що не дають можливості розмножуватись патогенним бактеріям, а сприяють синтезу вітамінів, становлення імунного гомеостазу дитини; лактоферин, який сприяє пригніченню патогенних мікробів;
- попереджає діарею (виразність смерті, пов'язаної з діареєю, зменшується у 14 разів. Лише однодобове вживання грудного молока асоціюється зі зниженням ризику летального наслідку на 20%);
- сприяє гармонійному розвитку дитини і дорослої людини (фізичному, розумовому, психічному);
- створює між мамою і дитиною повне взаєморозуміння; — готує передумови добрих відносин з людьми в майбутньому.

ЩО МАЄ ВІД ЦЬОГО СУСПІЛЬСТВО?

Грудне годування сприяє не тільки оптимальному становленню фізичного, розумового і психічного розвитку особистості, а й тривалішій фізичній і розумовій працездатності людини, подовжує її життя. У зв'язку з цим, суспільство, де грудне годування є максимально впровадженим, може розраховувати на високу працездатність населення і незначні соціальні затрати. Не випадково ВООЗ стверджує, що на незадовільний стан харчування грудних дітей і його наслідки слід дивитися як на одну із

найважливіших проблем, які стоять перед людством і є перепорою на шляху його соціального і економічного розвитку».

Такі мої численні статті в місцевій, республіканській, а колись і союзній пресі були спрямовані на одне: максимальне підвищення санітарної культури наших людей, а відповідно і підвищення рівня здоров'я та тривалості життя. Їх написання не входило ні в робочі, ні в творчі плани, а було зумовлене виключно індивідуальним бажанням зробити свій внесок в оздоровлення суспільства.

Щодня, щодоби, в робочі і вихідні дні, під час відпустки й у свята — завжди мене супроводжувала праця. І це моє життя, яке доставляло і доставляє мені задоволення і яке є основним змістом життя. Можливо, що інколи я перебільшував (тому що мені так хотілося), але моя творча праця була спрямована на покращення здоров'я найцікавішої істоти на Землі — малюка.

Моїм девізом протягом усього життя були слова:

От слова неправды и слова хуленья,
Господь милосердный, меня охрани:
Но теплое слово добра и моленья,
Смирненное слово в уста мне вложи!

«Сборн. благог. чтен.» гр. Валуева

Я працюю старшим науковим співробітником (перші роки) П'ятигорського науково-дослідного інституту курортології і фізіотерапії. Майже кожного дня консультую хворих дітей у Железноводську, Єсентуках, Іноземцевому... (відстані у 50 км долаю електричкою, іноді автобусом) — ніколи і ніякої обтяжливості, тільки задоволення, тільки емоційне піднесення від зробленого, тільки бажання і завтра зробити якомога більше корисного... Ввечері, у вихідні творю за машинкою «Москва» (найдешевшою), приділяю завжди увагу сім'ї. За 6,5 року роботи в цьому інституті я організував першу Всесоюзну конференцію з курортного лікування дітей, Всеросійську конференцію..., написав 3 монографії, які вийшли у видавництві «Медицина» в Москві, десятки статей... Підготував завдання до проекту будівництва «Дитячого курортного містечка» в майбутньому, а для цього попередньо ознайомився з усіма великими дитячими закладами (Артек, лікарні Москви...). За ці ж роки я підготував і захистив докторську дисертацію. Ніколи (ні в минулому, ні в майбутньому) і ніде мені не створювали таких чудових умов праці, як у цьому НДІ. Це видно і з наведених нижче фотографій.

*Фото з газети «Кавказская здравница». І підпис: «Доктор медичний наук
Іван Семенович Сміян — видний спеціаліст в ділянці дитячої бальнеології.*

*Багаторічні дослідження, які проводились під його спостереженням,
дозволили розробити ефективні методи курортного лікування дітей, і які
широко застосовуються на бальнеологічних курортах країни*

А ці кілька фотографій свідчать, що і на відпочинок у нас вистачало часу. Відомо, що «Труд должен сообразоваться с отдыхом; глуп тот, кто отдых превращает в занятия» (Фр. Рюккерт).

А ми «в човнику катаємося». Дружина з донькою, теця і я, за основного «мотора», на Железноводському озері, яке було розташоване від квартири на відстані 300 м

Тато у нас в гостях. На фоні гори «Змійка». Початок березня

*Ліда (дружина) в лісі біля озера ранньої весни.
З'явились перші проліски. Та й сонечко пригріває. Чудова пора року*

*А це вже Кисловодськ. У вихідний день. Його каньони.
Мені в серпні холодненько, а дружині з подругою — може бути*

*Ось вони — квіти життя. Саша (син) і Світлана (донька) на природі.
«Детство — это свет в начале тунеля» (Дмитрий Пашков)*

І знову дружина — на фоні Ельбруса. Він від нас був недалеко

Счастлив тот, чей дом украшен
Скромной верностью жены;
Жены алчут новизны:
Постоянный мир им страшен.

Фр. Шиллер

Директор (Євгеній Каменський) не просто допомагав мені в разі необхідності, а робив це з великим задоволенням. Не було такого свята, щоб мені не виносили якоїсь подяки. І це на фоні того, що за 6,5 року я жодного разу не був на святкових травневих і листопадових демонстраціях, на профспілкових зібраннях... Ніхто й ніколи з цього приводу мені не зробив зауваження. А коли в 1971 році в Тернополі я пішов голосувати (не пам'ятаю за кого) ввечері, то наступного дня був запрошений у партком для «дачі пояснень» щодо порушення загального устремління людей голосувати до полудня.

Коли секретар партійної організації П'ятигорського НДІ робила свій звіт, то як недолік у роботі з кадрами дуже м'яко відзначила: «Один Іван Семенович Сміян жодного разу не виступив на партійних зборах». І, як «покарання» за це, мене вибрали замісником секретаря парторганізації, після чого я також жодного разу не виступав.

І сьогодні я розумію, що мене цінували передусім як фахівця. Я навіть наводжу «Почесну грамоту», яку мені вручили за три тижні до мого від'їзду в Тернопіль.

Постановлением бюро Ставропольского
краевого комитета КПСС, исполкома крае-
вого Совета депутатов трудящихся и прези-
диума крайсовпрофа от 20 июля 1970 года за
многолетнюю работу в области медицинской
науки и курортного дела в городах Кавказ-
ских Минеральных вод и в связи с 50-летием
со дня основания Пятигорского научно-
исследовательского института
курортологии и физиотерапии
тов. С М И Я Н

Иван Семенович,

научный руководитель Железноводской клиники,

награжден Почетной грамотой крайкома
КПСС, крайисполкома и крайсовпрофа.

Краевой комитет
КПСС

Президиум
краевого совета
профсоюзов

Я в світ прийшов не лише пити й їсти,
Скалити зуби до дурних дівчат
Та любоватись зоряним намистом
Під мариновані мелодії кантат.

З сім'ї селянської, до грубості простої,
В життя дороги стелються мені...
Я хочу пити сонячні настої,
Пізнати до краю радощі земні!

І на стежках, порослих будяками,
Що обминали зморені діди,
Я залишу мужицькими ногами
Хай неглибокі, та чіткі сліди.

Василь Симоненко

Безумовно, в Тернополі я завжди був на демонстраціях, виступав на зборах... Українці в Україні бажали випередити самих себе. І я не виняток. Вже в 12-річному віці я пам'ятаю, що в нашому селі німці повісили 11 односельців. Але вони це зробили лише за доносами односельчан. Та й поліцаї зі старостами з «наших» були дуже жорстокими. Мою сестру Дашу забирають до Німеччини. Тато йде в район до німецького коменданта з пляшкою самогону і куском сала. Домовляються. Сестру не беруть. Староста села і поліцаї обурюються вчинком тата й уже через місяць приходять до хати та під конвоєм ведуть Дашу в район до товарняка (потяг з товарних вагонів) і відправляють до Німеччини на підневільну працю. Я не впевнений, що в Україні відбувся б голодомор, якби свої ж «брати» і «сестри» не забирали б усе до останнього зернятка у своїх односельчан.

Подивіться, як сьогодні депутати, що перебігли в інший табір, поливають помиями своїх вчорашніх однодумців. В цьому сенсі регіонали їм «в підметки не годяться».

А як поглядає «депутат» на того, хто його вибирав: «Василь Кисельов (газета «Четверта влада», 28 березня 2007 року): депутат-регіонал (і не тільки депутат, а й ще один із керівників цієї найбільшої фракції в парламенті — І. С.): — Сьогодні Луценко (екс-міністр МВД — І. С.) ніхто, і звуть його ніяк. Він сьогодні не політичний лідер, не депутат і не міністр. Він — ніхто. Він такий самий громадянин, як і мільйони інших громадян! Продовження теми. Шановні громадяни! Ви сьогодні — ніхто, і звуть вас — ніяк. Ви — не політичні лідери, не депутати і не міністри. Ви — ніхто! Ви такі самі громадяни, як і громадянин Луценко! Тому до вас будь-якого досвітку можуть прийти з обшуком, викликати на допит... Ну і що, як на календарі 2007 рік, а не 1937? Все одно у Донецьку Сталін воскрес!

(там Сталінім лякають тих, хто не сплатив житлово-комунальні борги — І. С.)». Це говорить регіонал, але будьте певні, що так думає кожен, а, можливо, в кращому випадку, майже кожен депутат (і не тільки депутат), незалежно від належності до тієї чи іншої фракції, партії. Кисельов тільки перший про це сказав. Якби хто-небудь з депутатів, вищих урядовців думав інакше, та ще й поважав своїх співвітчизників, то він би не «жирів» за рахунок платника податків. Таке наше «перпетуум мобіле»: «Сьогодні єресь — завтра правда. Сьогодні істина, завтра — єресь. Якщо, чоловіче, збагнеш цю діалектику, буде тобі добре і довго проживеш на землі. Амінь» (Ірина Вільде).

І все це ми. І нікуди від цього не зникнемо. Така наша доля. А як би хотілося:

Господи, хто буде жити
у твоєму домі?
хто осяде на твоєму
Сіоні святому?

Той, хто ходить непорочен,
робить щиру правду,
хто добро у серці мислить
убоному брату,

хто нікому, підлестившись,
зла не замишляє,
хто сусідові докором
серця не вражає,

хто ледачих ненавидить,
добрих поважає,
обіцявши, забожившись,
слова не ламає,

хто грошима запомігши,
лихви не приймає:
от такий ніколи в світі
смутку не дізнає.

Пантелеймон Куліш

І все-таки мені гніватися немає на що (майже). Гляньте, лише в один рік мене «засипають» грамотами завідуючий відділом охорони здоров'я Тернопільської обласної ради народних депутатів, секретар Тернопільського обкому Компартії України та голова облвиконкому обласної Ради народних депутатів, а також Міністр охорони здоров'я України:

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

ГРАМОТА

ОТДЕЛ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ ТЕРНОПОЛЬСКОГО ОБЛАСТНОГО СОВЕТА НАРОДНЫХ
ДЕПУТАТОВ

НАГРЯДАЕТ :

ЗАВЕДУЮЩЕГО КАФЕДРОЙ ДЕТСКИХ БОЛЕЗНЕЙ ПРОФЕССОРА СМЯНА ИВАНА
СЕМЁНОВИЧА В ЧЕСТЬ 25-ЛЕТИЯ ТЕРНОПОЛЬСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
МЕДИЦИНСКОГО ИНСТИТУТА ЗА МНОГОЛЕТНЮЮ И ПЛОДОТВОРНУЮ РАБОТУ
В ДЕЛЕ ОРГАНИЗАЦИИ И ОКАЗАНИЯ МЕДИЦИНСКОЙ ПОМОЩИ ДЕТСКОМУ НА-
СЕЛЕНИЮ ОБЛАСТИ.

ЗАВЕДУЮЩИЙ

С.И.СЕРЫЙ

9 апреля 1982 года

ГРАМОТА

Тернопільський обком Компартії України і виконком обласної Ради народних депутатів нагороджують цією Грамотою тов.СМІЯНА Івана Семеновича – ректора Тернопільського державного медичного інституту, зав. кафедрою педіатрії, доктора медичних наук, професора за багаторічну сумлінну роботу по підготовці кадрів медичних працівників і активну участь у громадсько-політичному житті області

Секретар Тернопільського
обкому Компартії України

Голова виконкому обласної
Ради народних депутатів

М.Тернопіль,
1982 рік

ПОЧЕСНА ГРАМОТА

Нагороджається Почетною Грамотою Міністерства здравоохранения
Української ССР ректор Тернопільського державного медичного
інституту професор СМІІН Іван Семенович за вклад в організацію
і виховання лікарських кадрів, успіхи в научній роботі, довголітній
безупречний лікарський труд і активне участь в суспільній житті.

Міністр
здрооохранення УССР

А.Е.Романенко

г. Киев
7 апреля 1982 г.

Щодо грамот, то дід Іван (а я теж дід Іван) каже так:

НЕ ДОДУМАЛИСЬ

Дід Іван признався чесно:
— Ти, сусіде мій, повір,
Скільки грамот є почесних
В мене з тих далеких пір.
Прочитай лише, Семене,
Тут є і в майбутнє клич,
Й посміхається до мене
Наш колишній вождь Ілліч.
Нагороди й нагороди,
Всюду купами вони.
Не давали тільки зроду
Навіть латки на штани.
— Є у мене й протилежні, —
Резюмує знову дід,
Ті, які я в незалежній
Заробив на схилі літ.
Тож пройшов я чесним шляхом
Всі дороги у житті,
Та жалію, що не з бляхи
В мене грамоти оті.
— Мав би користі багато, —
Дід сусідові рече, —
Ними хоч прикрив би хату,
Бо давно уже тече.

Леонід Куліш-Зіньків

За те, щоб грамоти отримати, я нікого не просив, нікого не «пригощав», нікому не платив грошей, ні з ким не загравав, не принижувався. Я тільки працював «денно» і «ночно». Працював, передусім, у своє задоволення. Консультація хворих діток, виконання наукових досліджень, лекції і практичні заняття зі студентами... І все це приносило мені насолоду, відчуття різних світлих відтінків власного життєвого процесу. «In media vita! (посередині життя)! Нет! Жизнь меня не разочаровала! С каждым годом она кажется мне все более богатой, желанной, таинственной: с того самого дня, когда меня осенила великая освободительница — мысль о том, что жизнь может быть экспериментом познающего, а не долгом, проклятием, обманом! А само познание: пусть для других оно будет чем-то другим — например, уютным ложем, дарующим покой, или дорогой, ведущей к нему,

или занимательной беседой, или праздным удовольствием, — для меня же оно — мир, грозящий опасностями и сулящий победы, мир, в котором есть где разыграться героическим чувствам. «Жизнь — это средство познания» — кто принял это всем сердцем, тот может ничего не бояться, тот может даже весело жить и весело смеяться! А разве сумел бы кто-нибудь вообще научиться как следует смеяться и жить, если бы не научился сначала как следует воевать и побеждать?» (Фрідріх Ніцше). Під словом «воювати» я розумію настирливість у праці задля досягнення поставленої мети.

А тому: «Светить всегда, светить везде...»:

В сто сорок солнц закат пылал,
в июль катилось лето,
была жара,
жара плыла —
на даче было это.
Пригорок Пушкино горбил
Акуловой горою,
а низ горы —
деревней был,
кривился криш корою.
А за деревнею —
дыра,
и в ту дыру, наверно,
спускалось солнце каждый раз,
медленно и верно.
А завтра
снова
мир залит
вставало солнце ало.
И день за днем
ужасно злится
меня
вот это
стало.
И так однажды разозлясь,
что в страхе все поблекло,
в упор я крикнул солнцу:
«Слазь!
довольно шляться в пекло!»
Я крикнул солнцу:
«Дармоед!

занежен в облака ты,
а тут — не знай ни зим, ни лет,
сиди, рисуй плакаты!»
Я крикнул солнцу:
«Погоди!
 послушай, златолобо,
чем так,
без дела заходить,
ко мне
 на чай зашло бы!»
Что я наделал!
Я погиб!
Ко мне,
 по доброй воле,
само,
раскинув луч-шаги,
шагает солнце в поле.
Хочу испуг не показать —
 и ретируюсь задом.
Уже в саду его глаза.
Уже проходит садом.
В окошки,
в двери,
в щель войдя,
валилась солнца масса,
ввалилась;
дух переведа,
заговорило басом:
«Гоню обратно я огни
впервые с сотворенья.
Ты звал меня?
Чаи гони,
гони, поэт, варенье!»
Слеза из глаз у самого —
жара с ума сводила,
но я ему —
на самовар:
«Ну что ж,
садись, светило!»
Черт дернул дерзости мои
орать ему, —
skonфужен,

я сел на уголок скамьи,
боюсь — не вышло б хуже!
Но странная из солнца ясь
струилась, —
и степенность
забыв,
сизжу, разговорясь
с светилом постепенно.
Про то,
про это говорю,
что-де заела Роста,
а солнце:
«Ладно,
не горюй,
смотри на вещи просто!
А мне, ты думаешь,
светить
легко?
— Поди, попробуй! —
А вот идешь —
взялось идти,
идешь — и светишь в оба!»
Болтали так до темноты —
до бывшей ночи то есть.
Какая тьма уж тут!
На «ты»
мы с ним, совсем освоюсь.
И скоро,
дружбы не тая,
бью по плечу его я.
А солнце тоже:
 «Ты да я,
 нас, товарищ, двое!
Пойдем, поэт,
взорим,
вспоем
у мире в сером хламе.
Я буду солнце лить свое,
а ти — свое,
стихами».
Стена теней,
ночей тюрьма

под солнц двустволкой пала!
Стихов и света кутерьма —
сияй во что попало!
Устанет то,
и хочет ночь
прилечь,
тупая сонница.
Вдруг — я
 во всю светаю мочь —
и снова день трезвонится.
Светить всегда,
светить везде,
до дней последних донца,
светить —
и никаких гвоздей!
Вот лозунг мой —
и солнца! (розрядка І. С.)

Владимир Маяковский

Любомир Білик, голова комісії обласної Ради народних депутатів з питань охорони здоров'я, директор Чортківського медичного училища, кандидат медичних наук, заслужений лікар Україні також висловився в газеті «Ваше здоров'я»:

«Медична академія — то є самостійна структура, яка має коло своїх завдань. Але, як і інші навчальні заклади, не замикається лише на роботі зі студентами, підготовці спеціалістів.

Вчені академії — активні творці охорони здоров'я області. Разом з обласним управлінням охорони здоров'я вони розробляють тактику і стратегію профілактики захворювань, лікування хворих. Вони вчать нас, лікарів, знайомлять з найновітнішими в досягненні лікування тієї чи іншої хвороби.

Дуже мудро зробили, відкривши в академії кафедру вдосконалення лікарів. Тепер кожен медик має можливість долучитись до медичної інформації, отримувати нові знання, не відставати з їх впровадженням.

У тому, що академія стала у фарватері медичного життя області, велика заслуга ректора Івана Семеновича Сміяна. Він, згуртувавши колектив науковців, скерував його потенціал не тільки на виконання своїх прямих обов'язків, а й на вдосконалення охорони здоров'я населення області. Цьому значною мірою сприяють ділові стосунки, які склалися між Іваном

Семеновичем Сміяном і Василем Князевичем, між академією і обласним управлінням охорони здоров'я.

З ініціативи ректора ми, мабуть першими в Україні, створили навчально-виробничий комплекс, затверджений наказом міністра охорони здоров'я України, куда ввійшли медична академія і Чортківське медичне училище (тепер коледж — І. С.). В угоді про співпрацю чітко регламентовані наші стосунки і взаємодопомога. Це спільна апробація лекцій, методичних розробок, спільне проведення конференцій, участь академії у викладанні окремих тем для студентів училища.

Завдяки цій співдружності значно активізувалася наукова робота студентів та викладачів училища. Торік я став кандидатом наук. Чотири наші викладачі під керівництвом вчених академії працюють над кандидатськими дисертаціями. Це дуже гарна і потрібна справа.

Добровільно зваливши на свої плечі додатковий тягар, ректор і вчені академії роблять багато для вдосконалення охорони здоров'я області, чим заслужили визнання і вдячність її мешканців».

Любомир Степанович, як директор медичного училища і громадський діяч, завжди шукав стежки до нашого об'єднання, до можливого покращання профілактично-лікувальної роботи на ниві охорони здоров'я населення свого краю. І це йому вдавалося і вдається. Я не пам'ятаю, щоб він не підтримав хоч одну пропозицію академії з удосконалення методів профілактики і лікування. І приємно відзначити, що цю добру справу він завжди робив не через свої обов'язки, а через свої переконання та із задоволенням.

Любомир Степанович значною мірою користувався порадою Маккіавеллі (1469–1527 рр.): «Не следует никому давать советы и пользоваться чужими советами, кроме общего совета — правила каждому — следовать велениям души и действовать смело».

В тому ж номері газети «Ваше здоров'я» була і стаття Михайла Андрейчина, проректора з наукової роботи, заслуженого діяча науки і техніки, доктора медичних наук, професора:

Є УМОВИ ДЛЯ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ

«В організації науково-дослідної роботи ректорат вже не один рік йде шляхом концентрації наукових сил довкола наукових напрямків — розв'язання актуальних проблем гастроентерології та кардіології і морфології людини. Важливого значення надається підвищенню методичного рівня наукових лабораторій і зміцненню їх матеріальної бази. Незважаючи на

серйозні матеріальні труднощі, ректор зумів знайти кошти на придбання ряду дуже дорогих, але надзвичайно потрібних для наукових досліджень апаратів (мікроскоп МБД-2, ризограф, термографічний комплекс, двофотонний рентегінівський денситометр, кілька комп'ютерів останніх поколінь тощо).

Завдяки цьому наші наукові розробки на етапі планування стали більш конкурентноспроможними. Так, із 23 комплексних робіт 8 були відправлені на конкурс, оголошений МОЗ України, і успішно пройшли наукову експертизу щодо цільового фінансування. Ще 4 комплексні роботи розглядаються для включення у державну науково-технічну програму «Здоров'я людини». У МОЗ України подані науково-технічні розробки світового рівня з кафедр очних хвороб, нервових хвороб, пропедевтичної терапії і кафедри педіатрії, яку очолює ректор І. С. Сміян, з перспективою їх продажу на латиноамериканському ринку. У Західний регіональний центр критичних технологій направлено пропозиції для розгляду їх на предмет виділення інвестицій для отримання ліцензій.

Михайло Андрейчин

Особливої уваги практичної охорони здоров'я, на нашу думку, заслуговують такі наукові пропозиції. На кафедрі нервових хвороб розроблено та запатентовано спосіб лікування ішемічного інсульту, що дало змогу поліпшити наслідки лікування і знизити рецидиви захворювання у півтора рази. На 25–50% підвищують ефективність лікування переломів компресійно-дистракційний апарат і шини багатоцільового призначення, сконструйовані в клініці травматології та ортопедії. У 2... 3 рази рідше в

породіль розвиваються гнійно-септичні ускладнення після профілактичного застосування магнітолазерної терапії, розробленої на кафедрі акушерства і гінекології.

Під науковим керівництвом члена-кореспондента АМН України І. С. Сміяна (кафедра педіатрії) розроблено високоефективне комплексне лікування дітей із захворюванням гастродуоденальної зони, гіпотрофією та гострими кишковими інфекціями з використанням ентеросорбентів, імуномодуляторів, антиоксидантів і бактеріальних препаратів, що не тільки значно скоротило перебіг цих розповсюджених хвороб, а й попереджує розвиток їх ускладнень і несприятливих наслідків. Доклінічне випробування пройшов сорбент рослинного походження під умовною назвою фібросорб (кафедра біохімії). Матеріали подані в Фармкомітет України для отримання дозволу на його клінічне випробування. Новий препарат має ряд цінних переваг перед відомими сорбентами для внутрішнього застосування.

Тісніше співпрацює медакадемія з практичними закладами охорони здоров'я Тернопільщини. Тільки в цьому році до плану розвитку виробництва нашої області подано 5 розробок: протилептоспірозний імуноглобулін з крові людини, оксигенації трансфузійних рідин, світлотеплової терапії, які створені разом з місцевими промисловими підприємствами, а також оптимальні схеми лікування захворювань органів травлення у дітей з використанням нових поколінь ентеросорбентів, імуномодуляторів і антимоделюляторів та антиоксидантів. Остання розробка вийшла з кафедри педіатрії, очолюваної ректором академії.

Наші експонати демонструвалися на міжнародних виставках «Здоров'я – 96», «Здоров'я – 97», виставці офтальмологічних інструментів і приладів в Одесі. Нові розробки захищені патентами, що свідчить про державне визнання їх світової новизни. Тільки за останній рік у державний реєстр пропозицій надіслано 12 пропозицій медичної академії».

Кожний вищий навчальний заклад, і насамперед, медичний, розуміє, що основною складовою його авторитету є наукові розробки. Ось чому кожний медичний ВНЗ може багато сказати про свої здобутки, про їх використання практичною охороною здоров'я. Більшість кафедр медичних вузів перебувають на базі обласних і міських лікарень, і від їх успішної науково-дослідної роботи залежить рівень діагностики, профілактики та лікування в кожній конкретній клініці.

Авторитет професора, доцента, асистента клінічної кафедри серед студентів значною мірою залежить від його здобутків на науковій ниві.

Тому в медичному вузі не може бути успішним той викладач, який не проводить наукових досліджень або мало приділяє їм уваги. «Умственный труд — едва ли не самый тяжелый труд для человека. Мечтать — легко и приятно, но думать трудно» (Константин Ушинский). Тому серед численних викладачів не так уже й багато тих, які і мріють, і думають.

Рівень досягнень кожного, хто переступив поріг науково-дослідного інституту або медичного вузу оцінюється, насамперед, його науковими досягненнями.

Перед мною лежить книга «Академік Євген Гнатович Гончарук. Розповідь про життя» (2005 рік). Її автори Ю. Віленський, С. Гарковий, А. Прокопович. Під реакцією члена-кореспондента АМН України В. Бардова (шкода, що провідний медичний вуз України не зміг підготувати і видати цю книгу власною мовою, українською). Так от, ознайомившись з 168 сторінками цієї праці (першої в Україні про вченого-ректора медика) можу стверджувати, що в основі його досягнень лежать наукові дослідження. І щоб підтвердити цю тезу, і щоб показати багатосторонність діяльності ректора, і щоб виразити Євгенію Ігнатовичу свою повагу (я з ним пропрацював на ниві ректорства більше 15 років), наведу тільки «Введение» з цієї праці в оригіналі, в дещо скороченому варіанті:

«Эта книга посвящена жизни и деятельности Евгения Игнатьевича Гончарука — выдающегося ученого в области профилактической медицины, создателя крупной гигиенической школы, замечательного педагога, одного из лидеров высшей медицинской школы Украины. Для нескольких поколений медицинских работников нашей страны, да и всего бывшего Советского Союза, научные труды Евгения Игнатьевича, его фундаментальные изыскания и концепции, монографии, учебники и руководства в области профилактической медицины уже много лет являются основой как практической, так и научной работы. А имя исследователя, глубина и оригинальность его разработок стали символом достижений и уровня украинской гигиенической науки.

Совсем недавно, в 2001 году, один из авторов этой книги побывал в «Агентстве по делам медицины Республики Казахстан» (так в то время здесь именовалось Министерство здравоохранения) со служебной командировкой, напрямую не связанной с гигиеническими проблемами.

Разговор с первым заместителем Председателя Агентства Александровичем Белоногом шел о строительстве (по киевскому проекту) нового медицинского учреждения в Астане, столице Республики Казахстан. Складывался он непросто, но несколько легче решались все вопросы в этой

далекой от Украины стране, когда выяснилось, что Главный Государственный санитарный врач Республики и представитель Украины — ученики одного и того же учителя — Евгения Игнатьевича Гончарука.

Колыбелью ученого с мировым именем по праву считается Киевский ордена Трудового Красного Знамени медицинский институт имени А. А. Богомольца. В нем он прошел путь от студента до аспиранта, ассистента, кандидата медицинских наук, доцента, доктора медицинских наук, профессора, заведующего кафедрой коммунальной гигиены, декана санитарно-гигиенического факультета. Был назначен ректором медицинского института (с 1995 года — Национального медицинского университета имени А. А. Богомольца), первым почетным ректором Национального медицинского университета. Здесь он был избран академиком Академии медицинских наук СССР, академиком Национальной Академии наук, Академии медицинских наук и Академии педагогических наук Украины, академиком Международной академии высшей школы, Академии естественных наук общероссийского объединения ученых, академиком Польской академии медицины, академиком Всемирной академии медицины Альберта Швейцера, был удостоен звания заслуженного деятеля науки и техники Украины, стал дважды лауреатом Государственной премии Украины.

Далекий 1948 год... Днем за днем незаметно пролетали годы учебы в медицинском институте. Целеустремленный, стремящийся к знаниям студент Евгений Гончарук успешно сочетал отличную учебу с активной работой в научном студенческом кружке кафедры общей гигиены. Кафедрой заведовал доктор медицинских наук, профессор П. И. Баранник. Вот только один эпизод из прошлого. На первое заседание студенческого научного кружка собралось 44 студента третьего курса санитарно-гигиенического факультета. На второе заседание кружка, состоявшееся спустя две недели, пришло 4 студента, и среди них Евгений Гончарук. Кружком руководил профессор Р. Д. Габович. Студент Гончарук под руководством профессора Р. Д. Габовича выполняет интересную научно-исследовательскую работу «О влиянии фтора на азотистый обмен у белых крыс при питье воды с различным содержанием фтора». Блестяще выступив на XIV научной студенческой конференции Киевского медицинского института, посвященной 300-летию воссоединения Украины с Россией, он конечно же, был замечен профессорско-преподавательским составом, руководством факультета и медицинского института. После окончания в 1954 году с отличием санитарно-гигиенического факультета и с рекомендацией Ученого совета медицинского института Евгений Гончарук поступил в

аспирантуру при кафедре общей гигиены. Еще на вступительном экзамене корифеи отечественной профилактической медицины — профессора Р. Д. Габович, П. И. Барченко, П. И. Баранник, Г. Х. Шахбазян, С. С. Дяченко, Л. И. Громашевский, С. С. Познанский высоко оценили знания и образованность кандидата в аспиранты, распознали его экологическую направленность, и по инициативе С. С. Познанского предложили Евгению Гончаруку посвятить свои научные изыскания аспектам оздоровления села. Проблемами гигиены села в то время плодотворно занимался заведующий кафедрой коммунальной гигиены медицинского института и одновременно директор Киевского института общей и коммунальной гигиены действительный член АМН СССР А. Н. Марзеев. И когда на вопрос Героя Социалистического Труда, выдающегося эпидемиолога Л. В. Громашевского: «Что является наиболее эффективным средством в борьбе с кишечными инфекциями и инвазиями?» Евгений Гончарук ответил: «Разрыв механизма передачи возбудителя от источника к восприимчивому организму», члены экзаменационной комиссии предложили молодому ученому заниматься именно этой темой.

Обучаясь в аспирантуре при кафедре общей гигиены, Евгений Игнатьевич подготовил кандидатскую диссертацию на тему «К вопросу гигиенической оценки очистки бытовых сточных вод на площадках подземного орошения (фильтрации)»... Приказом по Министерству здравоохранения Украинской ССР Евгения Игнатьевича направляют в Тернополь для организации кафедр гигиены в создаваемом институте...

В 1961 году кандидата медицинских наук Е. И. Гончарука приглашают на должность ассистента в Киевский медицинский институт. С этого времени деятельность ученого связана с родным вузом...

Пытливый и неутомимый исследователь по своей природе, он продолжает заниматься вопросами предупреждения распространения кишечных инфекций и глистных инвазий среди населения. Именно в шестидесятые годы наиболее четко проявляются новаторские способности ученого по созданию научно-гигиенического щита на пути инфекций и инвазий с помощью новейших методов санитарной охраны почв, подземных и поверхностных источников хозяйственно-питьевого водоснабжения. Закладываются основы теории, методологии гигиенического нормирования экзогенных химических веществ в почве и создаются принципиальные схемы по их реализации.

В 1968 году Е. И. Гончарук успешно защищает диссертацию на соискание доктора медицинских наук на тему: «Гигиеническое изучение

систем местной канализации с обоснованием санитарных норм их проектирования и строительства». Эта комплексная работа медико-инженерного характера и большого прикладного социального значения получает высокую оценку общественности. В том же 1968 году Евгений Игнатьевич получает звание профессора и его избирают заведующим кафедрой коммунальной гигиены...

Научные исследования Е. И. Гончарука, базирующихся на мощном теоретическом фундаменте, в частности, на постижении законов гигиены, вводят киевского ученого в состав ведущих гигиенистов страны...

По инициативе и поддержке ректора Е. И. Гончарука создан научный лабораторный гигиенический центр на базе кафедр пропедевтики гигиены, военной и радиационной гигиены, коммунальной гигиены и экологии человека...

Жажда Евгения Игнатьевича к знаниям, трудолюбие с большими способностями еще в студенческие годы сформировали его как ученого. Умение видеть, выделять общее в частном и закономерное в, казалось бы, случайном — вот краеугольный камень дарования ученого, сильной стороной которого является четкое научное предвидение. Е. И. Гончарук внес значительный вклад в охрану здоровья населения путем успешного решения двух глобальных социально-гигиенических: предотвращения развития эпидемий кишечных инфекционных заболеваний среди населения и профилактики острых и хронических отравлений, обусловленных экзогенными химическими веществами (пестицидами, солями тяжелых металлов, минеральными удобрениями, радионуклидами).

Первая проблема решалась путем научного и практического обоснования профилактических мероприятий, направленных на разрыв механизма передачи как на основную движущую силу возникновения эпидемий кишечных инфекций и инвазий. До появления работ Е. И. Гончарука в гигиенической науке и санитарной практике (В. Р. Вильямс, С. М. Строганов) общепризнанным считалось, что процессы биологической очистки могут протекать лишь в поверхностных слоях почвы, не глубже 0,25 м от поверхности земли. В связи с этим значительное количество очистных канализационных сооружений с подземной фильтрацией академик З. Г. Френкель, профессор Д. Б. Пигута, М. М. Афанасьев классифицировали как «гнойник почвы».

**АКАДЕМИК
ЕВГЕНИЙ ИГНАТЬЕВИЧ ГОНЧАРУК
ПОВЕСТЬ О ЖИЗНИ**

С использованием результатов цикла доказательных исследований, это утверждение было опровергнуто молодым киевским ученым.

Е. И. Гончарук впервые в отечественной и мировой гигиенической науке доказал, что сооружения подземной фильтрации при их должном технологическом обосновании и устройстве создают благоприятные условия для протекания процессов биологической очистки не только поверхностных, но и глубоких (до 3 м от поверхности земли) слоях почвы. Это научное открытие существенно дополнило теорию процессов самоочищения почвы, кардинально изменив взгляды на них. Оно позволило применять местные сооружения малой канализации не только в южных, но и в северных районах страны, где промерзание почвы достигает 2–3 м от поверхности земли. Иначе говоря, благодаря открытию Е. И. Гончаруком явления самоочищения в глубоких слоях почвы, были впервые научно обоснованы рекомендации и положения по расширению географии применения этих сооружений. Наибольшее распространения его идеи получили для использования в сельской местности и для канализования отдельно расположенных объектов (инфекционных больниц, школ-интернатов, рекреационных зон, курортных учреждений, ресторанов, кемпингов и т.п.).

Е. И. Гончарук исследовал пространственные и временные закономерности распространения химических и биологических загрязнений в потоке грунтовых вод. В частности, изучение дальности распространения химических и биологических загрязнений по вертикали и горизонтали позволили ему научно обосновать минимальный фильтрующий слой (1 м), обеспечивающий не только эффективную очистку сточных вод, но и предупреждающий загрязнение грунтовых вод. Кроме того, научно обоснована минимальная глубина закладки подземной оросительной сети (0,5–0,6 м), что обеспечивает эффективную очистку сточных вод и охрану поверхности почвы над сооружениями подземной фильтрации от химического и биологического загрязнения.

Евгений Игнатьевич также научно обосновал время выживания энтеропатогенных и санитарно-показательных микроорганизмов (до 200 сут.) и продолжительность минерализации органических веществ в потоке подземных вод (400 сут.).

Указанные параметры позволили в первую очередь определить величины безопасных санитарно-защитных разрывов между источниками сосредоточенного загрязнения почвы и местами забора воды из подземных источников хозяйственно-питьевого водоснабжения. Кроме того, они дали возможность обосновать минимальные санитарно-защитные разрывы

между жилыми и общественными зданиями и сооружениями подземной фильтрации сточных вод.

Е. И. Гончарук определил оптимальное время (3 сут.) пребывания сточных вод в септике, органические и гидравлические нагрузки на сооружения подземной фильтрации, гарантирующие высокую эффективность очистки сточных вод от химических и биологических загрязнений. Установлен период полного самоочищения почвы над сооружениями подземной фильтрации после прекращения их функционирования (не менее года), что учитывается при отводе земельных участков под строительство.

С целью санитарной охраны почвы, поверхностных и подземных источников хозяйственно-питьевого водоснабжения Е. И. Гончарук научно обосновал условия высокоэффективного применения новых типов очистительных канализационных сооружений: циркуляционно-очистительных каналов, аэроокислителей радиального типа, биологических фильтров с блочной загрузкой пеностеклом, компактных канализационных установок заводского изготовления и др. Созданы новые очистные канализационные установки по очистке и доочистке сточных вод и обеззараживанию их осадка: фильтрационно-обогащительные колодцы, фильтрационно-обогащительные траншеи, фильтрационно-обогащительные пруды, подземные иловые траншеи, септик-дегельминтизатор, новые сооружения для очистки сточных вод инфекционных больниц, складов ядохимикатов.

В ходе экспериментальных исследований, выполненных в лабораторных и натуральных условиях, выделены и научно аргументированы оптимальные параметры (продолжительность аэрации — не менее 24 ч, органические — нагрузки от 0,06 до 0,25 г БПК на 1 г или в сутки, доза активного ила — от 3 до 5 г/л зоны аэрации компактных канализационных сооружений и их прототипов и пр.), которые обеспечивают высокий эффект биологической очистки сточных вод в режиме «полного окисления», высокую степень освобождения сточных вод от энтеровирусов, патогенных эшерихий, шигелл, сальмонелл, яиц геогельминтов.

Определены санитарно-гигиенические микробиологические критерии гигиенической оценки допустимой величины загрязнения энтеровирусами, колифагами и лактоположительными палочками биологически очищенных сточных вод населенных пунктов, которые подаются на земельные поля орошения для доочистки в почве. Установлено, что индекс кишечных палочек и колифагов не выше 1000, энтеровирусов — не выше 100 при норме полива биологически очищенными сточными водами 1000 м³/га за 1 год, однометровый слой почвы обеспечивает полную

задержку микроорганизмов из фильтрата и гарантирует охрану почвы от бактериального загрязнения.

Внедрение простых в устройстве и надежных в эксплуатации очистных сооружений, обеспечивающих освобождение сточных вод от возбудителей кишечных инфекций и инвазий, позволило в 12–13 раз снизить уровень указанных заболеваний среди сельского населения. Так ученый-гигиенист на основе новых научных экологических позиций обеспечил выполнение кардинально важной для государства и общества эпидемиологической задачи.

Решая вторую выдвинутую им профилактическую проблему, Е. И. Гончарук впервые в мировой практике создал теорию и методологию гигиенического нормирования экзогенных химических веществ в почве. Он стандартизировал условия, предложил принципиальную схему и четко обосновал более 100 гигиенических нормативов для почвы.

С целью унификации условий проведения экспериментальных исследований Е. И. Гончарук разработал оригинальные лабораторные модели: фитоклиматические камеры для изучения процессов миграции экзогенных химических веществ из почвы в растения, а также их стабильности в различных почвенно-климатических условиях; воздушно-миграционные камеры и фильтрационные колонны для установления закономерностей поступления химических веществ из почвы в атмосферный воздух и подземные воды; устройства моделирующие поверхностный сток в открытые водоемы. Определил и научно обосновал фитотест растений, которые максимально накапливают экзогенные химические вещества, чем обеспечивают в природных климато-ландшафтных условиях коэффициент запаса предельно допустимых концентраций в 10–20 раз.

В результате глубоких фундаментальных исследований ученый определил процессы сорбции пестицидов и других химических веществ на капельках водяного тумана. Это дало возможность раскрыть механизмы развития острых, в том числе смертельных, отравлений людей на сельскохозяйственных полях, обработанных пестицидами и предложить соответствующие профилактические мероприятия...

После аварии на ЧАЭС особо острой стала проблема оценки последствий влияния факторов окружающей среды на здоровье населения. Изучая сложившуюся ситуацию, Е. И. Гончарук осуществляет научное руководство комплексными научно-исследовательскими работами «Разработка методов гигиенической оценки влияния на человека комплекса вредных факторов (радиоактивные вещества, соли тяжелых металлов,

ядохимикаты и другие)» и «Влияние радиоэкологической среды на жизнедеятельность человека». Он возглавляет деятельность по разработке методологии комплексного изучения влияния на организм человека ионизирующей радиации и химических факторов окружающей среды (пестицидов, нитратов, тяжелых металлов) с учетом их комбинированного, комплексного и сочетанного влияния на здоровье населения. Все это позволило не только улучшить экологическую ситуацию, но и добиться повышения показателей здоровья населения, в частности, детского, в различных регионах Украины...

Под редакцией Евгения Игнатьевича в 1995 году в издательстве «Высшая школа» для студентов высших учебных заведений вышел учебник «Общая гигиена: пропедевтика гигиены» (Є. Г. Гончарук — українець, добре знає мову своїх батьків — українську, зазвичай спілкується українською мовою, а підручники та посібники для студентів видавав переважно російською мовою. Це робив ректор, який мусив би виконувати закони вищої школи. Але всі ми їх, на шкоду підготовці майбутніх лікарів, нерідко ігноруємо, подаючи негативний приклад своїм учням — І. С.). В этом учебнике впервые на современном уровне обоснована методология и сформулированы законы гигиены, соответственно которым происходит взаимодействие между организмом человека и окружающей средой. Эти шесть фундаментальных законов гигиены, выдвинутых Е.И. Гончаруком, имеют огромное научное и методологическое значение...

Е. И. Гончарук, как педагог и методист с большим стажем, принимал непосредственное участие в разработке концепции реформы высшего, в частности, медицинского, образования в Украине и в практическом внедрении основных ее положений в жизнь. Это нашло свое отражение в создании утвержденных Министерством здравоохранения и Министерством образования и науки Украины учебных планов и программ, образовательно-профессиональных стандартов, по которым осуществляется подготовка врачей основных специальностей.

За полвека творческой деятельности Е. И. Гончарук опубликовал более 500 научных работ, в том числе 50 монографий, учебников, руководств. Он автор 15 изобретений и патентов, более 100 утвержденных официальных нормативных документов для практического здравоохранения (ГОСТы, методические указания и рекомендации, инструкции, технические указания, типовые альбомы и проекты), утвержденных МЗ СССР и УССР, Госстроем ССР и УССР, МЗ Украины. Его работы неоднократно

експонувались на виставках досягнень народного хозяйства и отмечались дипломами и наградами.

Существует и развивается школа академика Е. И. Гончарука, где успешно готовят научные и педагогические кадры. Среди его учеников 31 доктор и 36 кандидатов наук, многие из которых сегодня руководят научными, учебными заведениями или их подразделениями не только в Украине, но и в странах бывшего СССР...».

Як підсумок наведеного хотів би сказати таке. По-перше. Оцінка вченого сьогодні і завтра, незалежно від посади (ректор, директор НДІ, завкафедрою, заввідділом...) будується на підставі наукових досягнень. Коли я прочитав про наукові здобутки Євгенія Гнатовича, їхній зміст, то зрозумів, що недооцінював його особистість за життя. Неодноразові мої дошкуляння Євгену Гнатовичу, що він є представником науки в найбільшому числі «академіком» різних Академій із вчених на терені бувшого Союзу, носили характер не стільки серйозний, скільки дошкульний. Це пояснюється тим, що я його добре знав, як ректора і не знав, як вченого. Виходячи з цього, хочу запропонувати іноді (один раз на 2 роки, наприклад) проводити науково-практичні конференції ректорського складу, де по чергово будуть виступати ректори зі своїми науковими доробками.

По-друге. Мені не відома така надзвичайно чутлива та зворушлива пам'ять про ректора-вченого, як про Євгена Гнатовича Гончарука. Для підтвердження цього наводжу фото «Запрошення».

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
АКАДЕМІЯ МЕДИЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ГІГІЄНІСТІВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені О.О. БОГОМОЛЬЦЯ

ЗАПРОШЕННЯ

ПЕРШІ ЧИТАННЯ
імені академіка Є.Г. ГОНЧАРУКА

Київ - 2005 р.

Вельмишановий (на)
Іване Семеновичу!

Запрошуємо Вас взяти участь у меморіальних заходах, присвячених 75-річчю з дня народження Є.Г. Гончарука - академіка НАН, АМН, АПН України, академіка АМН СРСР, РАМН, Міжнародної академії наук вищої школи, Академії природничих наук загально-російського об'єднання вчених, Польської академії медицини, Всесвітньої академії Альберта Швейцера, заслуженого діяча науки і техніки УРСР, двічі лауреата Державної премії України, доктора медичних наук, професора.

Заходи відбудуться 21 січня 2005 року о 12 годині в аудиторії № 1 санітарно-гігієнічного корпусу Національного медичного університету імені О.О.Богомольця.

ПЛАН ЗАХОДІВ

- Відкриття меморіальної дошки Є.Г.Гончарука на фасаді санітарно-гігієнічного корпусу НМУ імені О.О. Богомольця.
- Відкриття кабінету-музею Є.Г.Гончарука на кафедрі комунальної гігієни та екології людини
- Перші читання, присвячені пам'яті академіка Є.Г.Гончарука.

ПРОГРАМА ЧИТАНЬ

- Вступне слово від НАН і АМН України**
- Академік Євген Гнатович Гончарук - вчений, педагог, людина.** Директор наукового лабораторного гігієнічного центру, завідувач кафедри пропедевтики гігієни та радіаційної гігієни член-кореспондент АМН України, професор В.Г. Бардов
- Презентація книги** "Академик Евгений Игнатьевич Гончарук. Повесть о жизни"
- Спогади колег і учнів.**

Адреса: Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, проспект Перемоги, 34, станція метро "Політехнічний інститут", тролейбус № 5, зупинка "Зоопарк".

Читач бачить, що проводилось і відкриття меморіальної дошки, і відкриття кабінету-музею, і перші читання, присвячені пам'яті академіка Є. Г. Гончарука, і презентація книги «Академик Евгений Игнатьевич Гончарук. Повесть о жизни». Все це проходило не на місцевому рівні, а на рівні держави. В якійсь мірі, така подія сперечалася з Лесею Українкою:

Ой палка ти була, моя пісню!
Як тебе почала я співати,
В мене очі горіли мов жар,
І зайнявся у грудях пожег.
Хотіла я тебе в серці сховати,
Та було моє серденько тісне,
Ой палка ти була, моя пісню!

Так, була моя пісня палка.
Вислухала товаришка спів,
Моя троянда, уся паленіла,
І сльоза в неї в очах бриніла
Від гарачих, невтримливих слів,
І тремтіла подана рука...
Так, була моя пісня палка.

Ти занадто палка, моя пісне!
Як настала тривожна година,
Запалилося слово вкінєць
І спалило тонкий папірець...
Замість пісні лежить пожарина.
Ой, глядіть, знову іскорка блисне!
Ти занадто палка моя пісне!

Хотілося б, щоб такий рівень пам'яті залишався і про багатьох (всіх) ректорів-вчених, які віддали чимало зусиль освітянській і науковій ниві. Коли я друкую ці сторінки, перед моїми очима пропливають обличчя багатьох ректорів медичних вузів, яких я знав, і яких сьогодні немає з нами.

Я сьогодні в тузі, в горі,
Мов у тяжкім сні, —
Отруїли ясні зорі
Серденько мені.

Леся Українки

По-третє. «Коли людина відходить змінюється її образ... У життєву повість Євгена Гнатовича ми вдивляємося іншими очима, і на її сторінках постає звичайне життя, сповнене незвичайних вчинків. Син важкої епохи, дитя розтерзаного українського села, Євген Гончарук у...» (газета «Ваше здоров'я», 23–29 квітня 2004 р.). Наведеними словами мені хотілося б підкреслити, що як і Євген Гнатович, багато вчених України завдяки власній наполегливості, працелюбності та зрозумілій цілеспрямованості досягали помітних висот в суспільстві і вносили неабиякий внесок в розбудову своєї держави. Сьогодні багатьом стає дивно, що для значних власних досягнень колись було достатньо розуму, натхнення і любові до праці; «купівля» і «продаж», «ти мені — я тобі» — не були в моді. Ліна Костенко «вибирала Долю собі сама»:

Наснився мені чудернацький базар:
під небом, у чистому полі,
для різних людей,

для щедрих і скнар,
продавалися різні Долі.

Одні були царівен не гірш,
а другі — як бідні Міньйоні.
Хто купляв собі Долю за гріш.
А хто — і за мільйони.

Дехто щастям своїм платив.
Дехто платив сумлінням.
Дехто — золотом золотим.
А дехто — вельми сумнівним.

Долі ворожки, тасуючи дні,
до покупців горнулись.
Долі самі набивались мені.
І тільки одна відвернулась.

Я глянула їй в обличчя смутне,
душею покликала очі.
— Ти все одне не візьмеш мене, —
сказала вона неохоче.

— А може, візьму?
— Ти собі затям, —
сказала вона суворо. —
За мене треба платити життям,
а я принесу тобі горе.

— То хто ж ти така?
Як твоє ім'я?
Чи варта такої плати?
— Поезія — рідна сестра моя.
Правда людська — наша мати.

І я її прийняла, як закон.
І диво велике сталось:
минула ніч. І скінчився сон.
А Доля мені зосталась.

Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться —
у мене жодних претензій нема
до Долі моєї обраниці.

По-четверте. Євген Гнатович був великим дипломатом. Без власних значних адаптаційних (пристосувальних) здібностей до оточуючих жоден

керівник не зможе тривалий час затриматися на такій посаді. Ректор перебуває в постійній напрузі. Він мусить знайти порозуміння зі значним колом людей: студент, викладач-вчений, губернатор, мер, міністр, депутат, слюсар... У Євгена Гнатовича, столичного медичного вузу, були більш складні труднощі, аніж у провінційного ректора. Він був в оточенні керівників держави, які (або їх помічники) періодично мали особисту зацікавленість до цієї установи. Задоволення їх зацікавлень — не завжди легке в їх реалізації. А прохання такого рівня реалізовувати треба. Коли я був головним лікарем, секретар міському партії запропонував мені зарахувати на роботу одну жіночку, яку я знав з неопозитивного боку. Я відмовився. Потім він запросив мене, секретаря парторганізації й голову профкому з тією ж пропозицією. Ми дружно відмовилися виконати його прохання. На третій день відбулася розмова один на один: секретар і я. Він не став на цей раз «розводити» демократію, запитав в лоб: «Хто вас призначав головним лікарем. Де вас затверджували?» І сам же відповів: «Міський партійний комітет. На бюро міському партії. Не виконання моєї вказівки протягом 3-х днів завершиться звільненням вас з посади». І я виконав його «прохання». І якщо хтось з «вище сидячих» сьогодні говорить про тиск своїх опонентів на суди..., а він — ані-ні. То це від лукавого. Чим вища посада, тим більша відстань (аж до навпаки) від твердження Гегеля (1770–1831): «Із всіх обов'язків відносно інших щонайпершим є правдивість у словах і справах». Всяка влада тримається на «тиску», пригніченню «нижче стоячих». І боротьба за владу — це боротьба за можливість, насамперед, привласнити собі функції абсолютного впливу (тиску) на того, кого називають «ніхто». У мене, іноді, складається таке враження, що чим більше демократичним вважає себе суспільство, тим більш витончені методи пригнічення владою своїх годувальників. Причому, в даному випадку подібні дії краще видно зблизька: «С 1751 по 1753 г. у Вольтера «метафизический» роман с Фридрихом П. Почести, ключ камергера, богатые дары и самые преувеличенные хвалы из уст короля ждали его в Сан-Суси. Но иллюзии длились недолго: просвещенная монархия вблизи предстала диким и беспощадным деспотизмом; а сам Вольтер вряд ли может кого-то боготворить, пусть даже это будет его покровитель. Острый ум и язвительный язык обрекают его на вечные гонения, скитания, опалу» (цит. по П. С. Таранову).

Так що не все краще бачиться здалеку.

Рік назад (я вже не працюю) один з керівників сказав мені: «Якби вас попросили провести чесний прийом в медичний вуз, ви змогли б це зробити?» Я його після деякої паузи запитав: «Ви цього дійсно бажаєте?». Він

відповідь: «Безумовно». А ви розумієте, що для виконання подібного прохання необхідно, щоб жоден керівник не звернувся з особистим проханням щодо вступу своїх чад чи близьких знайомих. Як ви думаєте таке можливе?» Після деякої паузи ця тема була вичерпаною.

У Євгена Гнатовича ще були й інші не прості складності, як у столичного ректора. Ну, наприклад. Міністри охорони здоров'я часто змінюються. І кожний (можливо, майже кожний) бажав, відправляючись у відставку, зайняти посаду керівника цієї поважної установи. Як тут утриматися? Тільки з неабиякою здатністю пройти між краплинами дощу — дипломатичною умілістю. А тут ще:

Наверно, так устроєн мир.
Он как большой стрелковый тир,
Где мы друг друга — в сердце или в глаз,
А нам все кажется, что целят только в нас.

Альберт Гареев

І все-таки Артур Шопенгауер вважає, що «Какую бы форму не принимала человеческая жизнь, в ней всегда будут одни и те же элементы, и поэтому в своих существенных чертах она всегда будет одинакова, проходит ли она в хижине или при дворе, в монастыре или армии. Как бы ни были разнообразны ее происшествия, приключения, счастливые и несчастные события, о ней все-таки можно сказать то же, что и о кондитерском печенье. Здесь много всякого рода очень причудливых и пестрых фигур, но все это приготовлено из одного теста; и то что случается с одним, гораздо более похоже на то, что постигло другого, чем последний думает, слушая рассказ о случившемся. Содержание нашей жизни подобно также рисункам в калейдоскопе, где мы при каждом повороте видим что-нибудь другое, хотя собственно все время имеем перед глазами одно и то же».

Особливо стає зрозумілою така філософська думка з віком. Ми є часткою природи, ми є часткою її прояву.

Певучесть есть в морских волнах,
Гармония в стихийных спорах,
И стройный мусикийский шорох
Струится в зыбких камышах.

Невозмутимый строй во всем,
Созвучье полное в природе, —
Лишь в нашей призрачной свободе
Разлад мы с ней осознаем.

Откуда, как разлад возник?
И отчего же в общем хоре
Душа не то поет, что море,
И рошчет мыслящий тростник?

И от земли до крайних звезд
Все безответен и поныне
Глас вопиющего в пустыне,
Души отчаянный протест?

Федор Тютчев

«Молодим у нас завжди дорога...». Тому в цьому ж номері газети «Ваше здоров'я» була і стаття Арсена Гудими, голови товариства молодих вчених, старшого наукового працівника, нині професора, доктора медичних наук, завідувача кафедрою:

МОЛОДІ ПАГОНИ НАУКИ

«Ректорат і вчена рада академії приділяють особливу увагу заохоченню студентів до наукової роботи. Згідно з розпорядженням ректора робота із студентами-гуртківцями стала обов'язком кожного викладача. Пункт про цей вид діяльності був внесений у контрактну угоду між адміністрацією і науково-педагогічними працівниками при їх працевлаштуванні.

Слід зазначити, що понад 70 відсотків викладачів академії (сьогодні більше — І. С.) — колишні активні члени студентського наукового товариства.

Нині на 33 кафедрах академії нараховується понад 350 студентів-гуртківців. Науковий пошук ведеться у рамках науково-дослідних тем кафедр або шляхом реалізації власних ідей студентів. Незважаючи на матеріальну і фінансову скруту, адміністрація докладає всіх зусиль для забезпечення гуртківців лабораторними тваринами, необхідним устаткуванням і реактивами.

Найкраще організована робота із студентами-гуртківцями на кафедрах педіатрії, інфекційних хвороб, акушерства і гінекології, патологічної анатомії, пропедевтичної і факультетської терапії.

Всі студенти-гуртківці об'єднані у студентському науковому товаристві, яке очолює рада.

Протягом останніх років діяльність студентського наукового товариства відбувається спільно з радою молодих вчених.

Основними формами діяльності обох рад є щорічне проведення семінарів для студентів-гуртківців і молодих вчених з актуальних проблем, які постають перед початкуючими науковцями.

Традиційними стали круглі столи — зустрічі молодих вчених і студентів-гуртківців з провідними вченими академії.

Протягом останніх трьох років ця робота ведеться спільно з управлінням у справах сім'ї та молоді Тернопільської обласної державної адміністрації в рамках обласного конкурсу кращих науково-дослідних робіт молодих науковців.

Активна участь студентів-гуртківців і молодих вчених академії в обласному конкурсі сприяла відокремленню секції медичних дисциплін в окремому науковому конференцію з виданням самостійного збірника наукових праць.

Третій обласний конкурс науково-дослідних робіт молоді у 1997 році відбувся за участю студентів і молодих вчених з багатьох країн світу і перейшов у І Міжнародний конгрес студентів і молодих вчених.

Щорічно до академії приходять десятки запрошень студентам-гуртківцям і молодим вченим для участі у різноманітних міжнародних наукових форумах».

Моє особисте враження про наукове студентське товариство залишається глибоким і вражаючим. Всі шість років навчання в Харківському медичному інституті я був активним учасником його роботи.

9*Сміян І. С. На все ти, Боже, дав пораду

Ми (я і дружина) шестикласники (1956 рік). У вихідний день на прогулянці в парку імені Тараса Шевченка (Харків). Вперше на моїй «жонатій» голові з'явився бріль. І квіти, і молодість, і радість, і оптимізм майбуття...

Знову ми. Але вже на майдані (найбільший у Європі) Свободи (в ті роки ім. Дзержинського). Неосяжний простір у великому місті, неосяжне поле діяльності після шести років навчання...

Кожного року я виступав на наукових конференціях. Все це дало мені:

1. Можливість спілкування з кращими представниками професорсько-викладацького складу медінституту. Вбирати в себе їх кращі властивості як учених і педагогів.

2. Я був постійним відвідувачем не тільки бібліотеки інституту, а й бібліотеки наукового товариства лікарів області. Це було справжнім навчанням праці з науковою літературою.

3. Проведення наукових досліджень і їх аналіз в студентські роки сприяли тому, що уже на другий день моєї роботи після закінчення інституту я зміг розпочати самостійне наукове дослідження. При цьому, я також самостійно, визначився з темою майбутньої кандидатської дисертації.

4. В студентські роки я набув першого досвіду приготування наукової доповіді, її доступного і зрозумілого викладу, уміння реагування на реакцію аудиторії.

5. І, мабуть основне, праця в студентських наукових гуртках сприяла моему майбутньому уподобанню та нахилу до творчої роботи усе мое життя. В студентські роки генетично в моєму організмі запанували слова лауреата Нобелівської премії Ф. Жоліо-Кюрі: «Наука необхідна кожному народові. Наука відкриває тим, хто їй служить, грандіозні перспективи. Держава, яка не розвиває науку, неминуче перетворюється на колонію».

6. Переконалий, що наслідком роботи в студентських гуртках була моя перша наукова доповідь на республіканській науково-практичній конференції уже через 5 місяців після закінчення інституту, виходу з друку моєї першої науково-популярної книжки «Лікування дітей на курорті Трускавець» через 3 роки після закінчення інституту, а монографії «Санаторно-курортное лечение детей с заболеваниями печени и желчных путей» у видавництві «Медгиз» (пізніше — «Медицина») — через 5 років. Студентом 6-го курсу я заявив своїм одногрупникам: «Якщо я не підготую за 3 роки після закінчення інституту кандидатської дисертації, то забудьте назавжди прізвище Сміян». Свою обіцянку виконав.

Ось чому в мене є підстави стверджувати, що студент медичного вузу, який з першого курсу працює в наукових гуртках, обов'язково буде мати успіх у подальшій науковій і практичній роботі. У нього з'явиться ген професійної активності на все життя. Я це пишу для того, щоб молодість знала, а старість могла.

На підставі свого досвіду та роботи з багатьма молодими і не молодими науковцями можу стверджувати: чим раніше у віковому розрізі людина розпочинає «дружити» з наукою, тим більша вірогідність помітних досягнень в цьому напрямку; чим раніше людина розпочинає «дружити» з наукою, тим вільніше і з більшим задоволенням вона буде виконувати наукові дослідження.

Після народження дитина щохвилини, щогодини, щодня пізнає щось нове. Для неї все, що вона впізнає — вперше. Іншими словами — у людини закладене творче начало з моменту народження. І не випадково Пабло Пікассо писав: «Кожна дитина — художник. Важкість у тому, щоб залишитися художником, залишаючи дитячий вік». Ось чому навколишнє середовище дитини необхідно будувати таким чином, щоб воно не лише підтримувало, а й розвивало творче начало. Це можливо лише в постійній праці.

Не спи, не спи, работай,
Не прерывай труда,
Не спи, борись с дремотой,
Как летчик, как звезда.

Не спи, не спи, художник,
Не предавайся сну,
Ти — вечности заложник
У времени в плену.

Борис Пастернак

Проректор з навчальної роботи, завідувач кафедри патологічної анатомії, доктор медичних наук, професор Ярослав Ярославович Боднар у цьому ж номері газети «Ваше здоров'я» в статті писав:

НА РІВНІ СВІТОВИХ ЗРАЗКІВ

Ми стоїмо на порозі нового навчального року. Але попри тишу у навчальних корпусах академії (адже період відпусток) життя в ній плине своїм руслом: підбиваються підсумки роботи, завершується набір нового покоління студентів, намічаються напрямки реалізації реформування і збереження кращих традицій медичної освіти. Саме надання вузу статусу академії спонукає до того, щоб бути взірцевим осередком науки й культури нашого краю, щоб випускники мали фахову підготовку на рівні світових кваліфікаційних зразків, сміливо конкурували на ринку праці.

Хочу зазначити, що і раніше ми не стояли осторонь цих проблем. Значною мірою генератором нових ідей був ректор нашої академії Іван Сміян, який має великий досвід лікувальної, наукової і освітньої роботи. Всі нововведення попередньо апробовували на кафедрі, яку він очолює, а потім виносили на загальне впровадження.

Наведу ряд прикладів. У вищих медичних навчальних закладах далекого зарубіжжя широко практикується навчання студентів безпосередньо у палатах клінік під керівництвом лікуючого лікаря. У нашій академії впродовж десяти років теж діє гасло «Один студент — один хворий». Але відчувалося, що для ефективності роботи існує дефіцит часу.

З ініціативи ректора були апробовані і впроваджені п'ятигодинні практичні заняття. Рівномірний розподіл студентів по палатах і достатній обсяг часу дозволяє їм брати безпосередню участь у лікувально-діагностичному процесі (обходи, дослідження, виконання маніпуляцій, робота з медичною документацією тощо) під керівництвом асистента, тобто навчатися біля ліжка хворого.

Інший приклад. Відомо, що для оцінювання знань студентів або при отримванні сертифіката на лікарську діяльність застосовують метод тестування. Він був апробований і запроваджений в академії ще у сімдесяті роки. Правда, тоді використовували примітивні технічні засоби. Зараз широко застосовують комп'ютерні контролюючі та навчальні програми. Враховуючи можливості цього методу, ми плануємо, попри економічну скруту, оснастити всі кафедри комп'ютерами і обладнати існуючі класи сучасними моделями.

За останні роки значно поліпшився якісний склад викладачів академії. Ректорат зумів створити для дисертантів належні умови, і позитивні результати не забарилися. Так, у 1995 році було виконано 12 докторських і 40 кандидатських дисертацій. У 1996 р. захищено 9 докторських дисертацій і 39 кандидатських. У поточному — відповідно 6 і 15. На сьогодні частка викладачів з науковим ступенем становить 83,5%, що значно більше, ніж в інших медичних вузах України.

Слід зазначити, що тенденція до поліпшення якісного складу викладачів збережеться й у найближчі роки. Згідно з планом підготовки науково-педагогічних кадрів, зараз виконується 111 дисертаційних робіт. Це в 2–3 рази більше, ніж у попередні роки. У підготовку науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації значний внесок зробив член-кореспондент АМН України І. С. Сміян. Тільки за останні 3 роки під його безпосереднім керівництвом підготовлено 2 докторів і 9 кандидатів наук.

Про високий авторитет наших науковців свідчать такі дані. В академії зараз працюють член-кореспондент АМН України, 5 заслужених діячів

науки і техніки, 2 заслужених працівники вищої школи, понад 20 академіків громадських академій і 5 членів зарубіжних академій. Вперше в цьому році при академії почала діяти спеціалізована рада із захисту дисертацій з фаху «хірургія».

До виконання дисертаційних робіт широко залучаються практикуючі лікарі. Їх уже налічується 35. Ця співпраця з лікарями практичної охорони здоров'я не лише підвищує їх наукову і професійну кваліфікацію, а й дає змогу об'єднати зусилля на ширше впровадження досягнень науки в роботу лікувально-діагностичних закладів».

Яке основне завдання вищого навчального закладу? Правильно. Підготовка класних спеціалістів. Все інше — похідне, допоміжне, в тому числі й наука. Ось чому на перший план виходить навчальна робота. Цей напрямок є найважливішим і водночас таким, який надзвичайно важко оцінити, дібрати критерії, особливо якісні порівняльні параметри. Ми переконуємо себе й інших, що якість навчання залежить від наявності вченого ступеня і звання. Так, при рейтинговій оцінці вузів України у Київського національного університеті імені Тараса Шевченка індекс якості науково-педагогічного потенціалу становить 47,161..., а індекс якості навчання — 9,359... — в 5 раз нижче. Чому ж слугує такий високий науково-педагогічний потенціал? В усякому разі, не тільки і не стільки основному функціональному завданню вузу — високому якісному навчанню...

Свого часу я зарахував асистентами до своєї кафедри Тетяну Степанівну Бабінець та Оксану Іванівну Лугову, лікарів обласної клінічної дитячої лікарні без наукового ступеню, без наявності наукових праць, але з вищою категорією. Хто ж якісніше проводив практичні заняття зі студентами — лікарі з вищою категорією чи лікарі без категорії взагалі, але зі ступенем кандидата медичних наук (через 3–5 років після закінчення інституту)? Запитання риторичне. Відповідь відома кожному — Тетяна Степанівна і Оксана Іванівна. Останні дуже добре навчали студентів особливостям спілкування з батьками, бабусями і дідусями, дітьми... Чому? Тому що вони мали великий досвід. Вони також вправно пояснювали студентам вікові особливості, прояви різноманітних симптомів захворювання, значення для діагностики і лікування додаткових методів дослідження. При навчанні студентів вони були як «риба в воді». Молодим же кандидатам ще довго не доставало і «води», і «повітря». Але вони (Т. С. та О. І.) «псували» показники науково-педагогічного потенціалу вузу. Правда й те, що вони достатньо швидко захистилися.

Останній приклад свідчить про труднощі в оцінці якості навчання, хоча і підтверджує думку: навчити уміє той, хто знає чому необхідно навчати.

Рейтинг вузу складений на основі методик IREG кафедрою ЮНЕСКО та науково-дослідним інститутом прикладних інформаційних технологій має 16 показників діяльності університетів, які розподілені на три групи: якість науково-педагогічного потенціалу, якість навчання та міжнародне визнання. Всі індекси цих груп складаються і виходить інтегральний індекс.

Ось декілька слів доцента кафедри економіки Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій Юрія Клочка («Дзеркало тижня», 7 квітня 2007 р.), з якими я погоджуюся:

«...Перше, що впадає в око, це підміна понять. Якість навчання вимірюється кількістю студентів — переможців і призерів олімпіад, часткою магістрів серед усіх студентів та масштабом ВНЗ. Оскільки невідомо, яка гіпотеза закладалась в позитивний зв'язок між загальною кількістю студентів і якістю навчання, висунемо протилежну (гіпотезу). Вважаю, що чим менше студентів в ВНЗ і в навчальній групі, тим вищою буде якість навчання завдяки можливості більш індивідуального підходу. Викладачі знають, яка істотна відмінність у налагодженні контакту зі слухацькою аудиторією під час лекцій з потоком у 150 і 50 студентів. А ефективність практичних занять з групою у 12–15 студентів набагато вища, ніж робота з 25–30-ма. Тому показник «масштабу ВНЗ» виглядає щонайменше сумнівно як визначальний для якості навчання. Підтвердженням цьому ми бачимо і в опублікованому рейтингу. Києво-Могилянська академія відстала від Київського політехнічного інституту за інтегральною оцінкою майже вдвічі (32,9 проти 59,0), а за складовими: у 1,5 рази — за якістю педагогів і міжнародним визнанням та в 3 рази — за якістю навчання (4,7 проти 15,2 у КПІ). Невже така прірва між Могилянкою та КПІ насправді? Придивившись більш прискіпливо, побачимо, що половина оцінки якості навчання припадає на «масштаб ВНЗ, який і в загальному заліку посідає за вагомістю друге місце серед 16 показників після кількості академіків. За цим показником усі новостворені ВНЗ апіорі приречені програвати маститим. Висновки робіть самі.

Інша підміна понять криється за міжнародним визнанням. Вона визначається за п'ятьма показниками, з яких кількість іноземних студентів «важить» 1%, а членство університету в різних регіональних асоціаціях тягне на 19%. Підозру викликає і перший показник, і решта. Якби до

котрогось із наших університетів їхали навчатися англійці, американці, німці, французи та інші «просунуті» нації, то це могло б свідчити, що університет працює на світовому рівні. Але загальновідомо, що їдуть до нас з нерозвинених країн, тобто з тих, де рівень навчання нижчий. У такому разі точна назва показника мала б бути «міжнародне визнання з боку слаборозвинених країн».

Тут я трохи відступлю (І. С.). Автор «недооцінює» слаборозвинені країни з точки зору Петра Ребра у вірші «Туга за неграми»:

Агов, панове, леді, газди!
Не годі рюмсати і нить?
Адже про наші негаразди
Вже навіть космос гомонить.
Йй-богу, скаржитись доволі
Адже резерви є у нас.
Он негри на футбольнім полі
Високий демонструють клас.
Як незрівнянні ратоборці,
Вони зійшли у чесній грі.
Вже негри в нас і «чорноморці»,
І «металурги» й «шахтарі»!
Засмагли, горді, як Говерла,
Завзято б'ються за очки.
А як співають «Ше не вмерла!»
(Повчіться, наші землячки!).
Якщо міцних бракує нервів
І можемо тільки горювать,
Тоді покличмо вуйків негрів
Сьогодні нами керувать.
Якщо такі ми недотепи,
З кінцями не зведем кінців,
То оберімо у нардепи
Цих чорношкірих молодців.
Аби розчистить наші стайні,
Посадим негрів за столи:
Виходять з них міністри файні,
І губернатори, й посли.
Вони усе робить встигають,
Бо люблять не лише футбол.

(Вони і діток «настругають»,
Бо щось у нас із цим — прокол).

Щоб не були голі й босі
І щоб триматмсь на плаву,
Можливо босу-негритосу
Верховну вручим булаву?

Тоді не втоне в морі браги
Примара вільної зорі.
...Колись ми кликали варягів,
А нині негри на порі.

Продовжимо витяг зі статті:

«Деякі інші показники рейтингу викликають сумнів з огляду на незрозумілість причинно-наслідкового зв'язку. Укладачі рейтингу 7 показників із 16 присвятили кількості академіків, професорів, докторів, доцентів, кандидатів, що в сумі складає половину ваги кінцевої оцінки. Ця група показників визначає «якість науково-педагогічного потенціалу». Сумнів виникає щодо зв'язку між кількістю титулованих викладачів і якістю потенціалу. Армійські люди знають, що однією з процедур перевірки боєздатності військового підрозділу є зовнішній огляд вишикуваного строю. Уявімо собі, що ми порівнюємо два підрозділи, в одному з яких дуже багато генералів, а в другому їх менше. Інспектор робить висновок, що якість особового складу першого втричі вища, бо там три генерала проти одного. Якщо після такої процедури оцінювання йдуть стрільби, виконання бойових завдань тощо, і все результується, то все стане на місце. У нашому ж рейтингу кількість мундирів і погонів не сполучається з бойовими діями, бо серед 16 показників немає жодного, що характеризував би діяльність ВНЗ. Звузимо спектр результатів до двох головних — виконання досліджень і підготовка фахівців. Відповідних показників у рейтингу взагалі немає, хоч в наведених вище деклараціях вони заявлені...

Щодо якості випускників, то в рейтингових розрахунках більшість країн вона оцінюється за критеріями сфери споживання. Застосовуються, наприклад, такі показники: рейтинги фірм, які замовили або прийняли на роботу випускників; середня стартова оплата працюючих випускників; кар'єрне просування випускників протягом трьох-п'яти років тощо. Хоч би які оцінки успішності навчання виставляв університет своїм студентам — це все одно внутрішні стандарти, рівень яких перевіряється роботодавцями. Попит є суворим, але справедливим критерієм «справжності»

підготовки фахівців. Що маємо в Україні? Щонайменше половина випускників — узагальнено — іде працювати не за отриманою спеціальністю, а значний відсоток їх певний час не може працевлаштуватись будь-де...».

У мене таке враження, що творці цього «Рейтингу» живуть і творять десь у захмарних висотах. Можливо, вони на щось і здатні, але тільки не на оцінку діяльності ВНЗ. Шкода, що так безплідно використовується людський інтелект (але це тільки моя точка зору).

Ми — родимі, ми — тутешні,
Добротворні, як в степу вода.
Нас — мов цвіту на черешні,
Тільки чом, той цвіт безплідно опада?

В. Чин

Ще ніколи за моє не коротке життя не було стільки високих оцінок і самооцінок діяльності ВНЗ. Ще ніколи за моє не коротке життя не було такого низького рівня підготовки фахівців. Остання пояснюється тим, що комерційні відносини ВНЗ із зовнішнім середовищем є, якщо не головною, то достатньо важливою ділянкою діяльності університету, академії. Не можна з малоякісної сировини виготовити високоякісний продукт. І це мало залежить від сучасного чи не сучасного обладнання. Неможливо підготувати висококласного творчого фахівця з людини, яка має задовільний або і гірше, низький потенціал інтелекту, скільки б академіків у ВНЗ не було. Я пригадую час, коли в наш вуз зараховували із золотою медаллю або червоним дипломом середнього медичного працівника не менше 60% абітурієнтів. Абітурієнт, який мав трійку в атестаті не підходив навіть до стін інституту. Сьогодні співвідношення зворотне. Практично немає жодного бажаного «трійчника», який не міг би бути зарахованим на платній основі. І «оболонення» тут не допоможе.

І ще декілька слів про «Рейтинг». Хотів звернути увагу на те, що викладач, студент, випускник Українського інституту лінгвістики і менеджменту (інтегральний індекс — 2,2600...) та Ніжинського (інтегральний індекс — 2,531...) державного університету імені Василя Сухомлінського в 32 рази (!) гірші, аніж у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (інтегральний індекс — 67,104...). Невже «укладачі» цього рейтингу вірять у таку нісенітницю? По-перше, всі випускники однопрофільних ВНЗ за своїми знаннями дуже близькі між собою, мови не може йти, що є різниця «в рази». По-друге, я впевнений, що у більшості студентів із Ніжина особистий рейтинг значно вищий, аніж у студентів із столиці.

По-третє, оцінювати можна тільки при особистих змаганнях у знанні предмету між студентами, викладачами...

А ті абітурієнти, які підвищують сьогоднішній рейтинг ВНЗ (маю на увазі представників країн Африки і Азії), зараховуються у вуз і у вересні, і у жовтні, і у листопаді, і, навіть у грудні, а бувають випадки — й у січні. Скажіть мені, будь ласка, має можливість навіть здібний студент, відробити пропущені практичні заняття протягом 2 місяців за наступні 8 місяців у медичному вузі? Моя відповідь — неможливо. В минулому ми вважали, що пропуск занять студентом протягом місяця є підставою для виключення із інституту. Я вже не кажу, що більшість цих студентів ставляться до навчання дуже прохолодно, якщо м'яко говорити. А ми їх тримаємо — це ж наші долари. Можливо, я дещо перебільшую, але є ВНЗ (не медичні), де студент зустрічається з викладачем тільки на сесії.

В інтерв'ю власкору газети «Ваше здоров'я» (26 січня 2007 рік) у статті з промовистою назвою «Знання, як і здоров'я, купити за гроші не можна» на питання: — Але ж Ви могли б просто не приймати до ВНЗ слабких абітурієнтів! Ректор Буковинського державного медичного університету, член-кореспондент АПН, професор Василь Пішак щиро відповів: — А хто б тоді у нас навчався? Підготовлених абітурієнтів ми приймаємо за конкурсом на державну форму навчання. Цього навчального року конкурс становив 2,5 на одне місце. Всього зараховано 700 юнаків і дівчат, з них за державною формою навчання на лікувальний факультет — 134, на педіатричний — 20, ще 15 осіб здобувають фах медичних психологів. Таким чином, контрактники-платники становлять дві третини усіх студентів...».

Як може інакше бути, коли засади навчального процесу у високопосадовців від освіти перебувають на задньому плані. «25 січня 2007 року відбулася прес-конференція Міністра освіти і науки України Станіслава Ніколаєнка?

На зустрічі з журналістами міністр розповів про основні пріоритети у розвитку вищої школи на 2007 рік і підбив підсумки роботи Міністерства в галузі вищої освіти за 2006 рік (передруковую з газети «Медична академія», 8 лютого 2007 р.)».

Якщо у викладеному матеріалі ви знайдете щось конкретне про удосконалення якості навчального процесу, крім загальних слів, напишіть мені. Я нічого подібного не помітив. А назва цієї події звучить дуже обнадійливо:

ВИЩА ОСВІТА В УКРАЇНІ: ЗАВДАННЯ, ПЕРСПЕКТИВИ. ПРОБЛЕМИ З ЖИТТЯ ВИЩОЇ ШКОЛИ

С. М. Ніколаєнко визначив коло проблем вищої школи, які не тільки гальмують входження вітчизняної науки в європейський науково-освітній простір, але й загрожують національній безпеці України.

Міністр назвав якість всієї української освіти, зокрема вищої, проблемою номер один. Головним принципом вищої школи і основою якості є нероздільність освіти і науки.

На думку С. М. Ніколаєнка, «якісна освіта — це, коли людина закінчила навчальний заклад і, прийшовши на виробництво, отримала якісно новий рівень свого життя, стала заможнішою. І вся держава в результаті цього краще живе. У нас нині багато гарних університетів, але якість життя в державі зростає дуже поступово. Тому головним питанням є повернення науки в університети. Зокрема, збереження молодих наукових кадрів.

Міністр навів дані проведеного аналізу роботи аспірантур і докторантур за останні п'ять років щодо підготовки науково-педагогічних кадрів. Виявляється, з 2000 року маємо позитивну динаміку чисельності молодих наукових кадрів — з 13000 осіб до 17600 осіб торік. І кількість захищених дисертацій зростає, наприклад: 2000 року — 9%, 2005 р. — 21%. Крім того, в середньому випускають понад 3 тисячі аспірантів і 150 докторантів. Але виникає запитання: чому тоді загальна численність кандидатів і докторів наук в університетах зменшується, а їх середній вік становить 50–60 років.

С. М. Ніколаєнко наголосив на необхідності підтримки молодих науковців не тільки підвищенням стипендій, але «надзвичайно важливо, щоб і викладачі ВНЗ удосконалювали механізм заохочення та залучення студентів до наукової роботи. Скажімо, надання кращим науковцям грантів, можливість наукового стажування та участі в наукових конференціях за кордоном. Міністерство освіти і науки України готує програму підтримки молодих кадрів».

Міністр підкреслив, що наукові дослідження в університетах мають відігравати ключову роль у механізмах прискореного економічного зростання України, яке визначено у проєкті урядової програми «Конкурентна Україна» до 2011 року.

Приєднання України до Болонського процесу є незаперечним фактом міжнародного визнання нашої системи вищої освіти. Це зобов'язує нашу країну насамперед завершити модернізацію та реформування вищої освіти

до 2010 року і надалі здійснювати освітні послуги з урахуванням європейських норм і стандартів.

Тому міністерство освіти і науки розпочинає реформу в системі вищої освіти з роботи з упорядкування мережі вищих навчальних закладів та підвищення науки в університетах.

I. Перший крок — введення рейтингової оцінки вищих навчальних закладів: — міжнародний рівень; — державний рівень.

II. Другий крок — поділ вищих навчальних закладів на: — дослідницькі університети, які переважно готують магістрів і докторів наук та проводять фундаментальні дослідження і прикладні наукові дослідження на міжнародному і загальнонаціональному рівнях, а також їх наукова діяльність має сприяти розвитку інноваційного потенціалу економіки держави; університети, які готують бакалаврів, магістрів і докторів наук та проводять наукові дослідження на загальнонаціональному рівні; університети професійної підготовки фахівців (бакалаврів, магістрів) та проводять наукові дослідження з окремих галузей

III. Третій крок — внесення змін до ст. 39 Закону «Про вищу освіту» буде новий порядок створення, реорганізації та ліквідації вищих навчальних закладів. Завдяки цьому відбудеться підпорядкування всіх вищих навчальних закладів одному центральному органу виконавчої влади — Міністерству освіти і науки України.

Але це не означає, що Міносвіти командуватиме університетами. Просто буде створений єдиний порядок укладання, розірвання контракту та паралельно відбуватиметься надання нових прав, створення і набуття автономних ознак, визнання самостійності університетів.

Допоможуть розв'язанню проблеми визнання українських дипломів за кордоном. Зміцнять положення рівноправних позицій освітніх послуг вищих навчальних закладів України на європейському та світовому ринках.

Нині в Україні функціонує 920 вищих навчальних закладів — 570 технікумів і коледжів; 350 університетів, академій, серед яких — 236 закладів державної і комунальної форми власності...

Починаючи з 2006 року, передбачено в обсягах державного замовлення вищим навчальним закладам квоти на прийом осіб з обмеженими фізичними можливостями (вадами слуху) для підготовки фахівців з вищою освітою...

Особливу увагу Міністерство приділяє удосконаленню на законодавчому рівні питання працевлаштування випускників вищих навчальних закладів...

Для студентів уряд уперше запровадив іменні стипендії ім. М.С. Грушевського: 70 стипендій студентам та 30 аспірантам у розмірі 553 грн. та 10 академічних стипендій ім. Вадима Гетьмана студентам економічних академій, університетів у розмірі 461 грн.

(Прес-служба МОН України)

Наведене є не стільки одноосібною думкою Міністра, скільки думкою всього чиновницького люду Міносвіти. Готувати доповіді, то не «царська» справа, а тому Міністр, якщо якимось чином долучається до неї, заслуговує на повагу. Прочитав я наведений матеріал і сам собі поставив запитання:

1. Чому в ньому відсутня спроба Міносвіти висвітлити свій погляд покращання навчального процесу, покращання якості підготовки фахівців? Тим більше, що назва прес-конференції до цього зобов'язує?

2. Чому на 17 році незалежності держави доповіді, статті... мало чим відрізняються від таких радянської епохи?

На перше питання відповіді я не знайшов. На друге, так — і в минулі, і в теперішні часи такі «доленосні» доповіді готуються колективно. Хоча, як в минулому, так і сьогодні є велике бажання того, хто сидить на горбику чи горі якимось виділитися «оболоненням» в освіті, «осімейненням» в медицині, «входженням» в народ в політиці...

О, скільки стало в нашому столітті
скалічених і безнадійних душ...
Захворів дехто на морську хворобу,
хитається на палубі землі.
Розхитаний, спустошений і кволий,
біда, якщо в мистецтво забреде, —
шукає форм, небачених ніколи,
шукає форм нечуваних ніде.
І тут же просто шукачі прокорму,
і шахраї, і скептиків юрма —
шукають найсучаснішої форми
для того змісту,
що в душі нема.

Ліна Костенко

Ми всі спостерігаємо, як «гудять» керівники міносвіти щодо впровадження тест-контролю для випускників середніх шкіл, скільки мільйонів

гривень уже витрачено і скільки їх буде витрачено в майбутньому. Показують великі пластмасові судки з двома ручками та 4 пломбами, де зберігаються тести. Переконають глядачів, як надійно охороняються ці судки з тестами, як суворо обмежений доступ до них... Про все пишуть, про все показують, на все витрачають людські гроші... Єдине, про що мовчать, так це про користь від цієї багатомільйонної операції «І». Те що випускники цей тест-контроль мають право використати при вступі у вищий навчальний заклад — не переконливо. Можна зобов'язати вузи враховувати оцінки атестату випускника (був час, коли враховували середній бал атестату) — це ж державна оцінка!

По-друге. Завдання втаємничення тест-контролю, суворої заборони попереднього ознайомлення випускника школи (чи студента) з питаннями іспитів, моїй сивій голові не зрозуміти. Таке враження, що нам «до лампочки» якість знань учня, студента. Нам важливіше — надати сюрприз. Замість того, щоб приділяти головну увагу підвищенню знань учня, студента, що є основною задачею всякої освіти. І ще не менш важливіша задача — мотивація необхідності оволодіння знаннями. Стосовно ж тест-контролю та іспитів, то вони необхідні:

- 1) для оцінки учня, студента щодо можливості аналізу отриманих знань протягом тривалого часу;
- 2) при прийомі випускника у вищий навчальний заклад з метою виявлення нахилу до вибраної спеціальності;
- 3) при проходженні конкурсу для отримання роботи (виробництво, установа...).

Тести, іспитові питання — з ними повинні бути заздалегідь ознайомлені зацікавлені особи. Якраз вони мусять бути основою навчального процесу.

Ось тільки вдумайтеся в дійсність: (Анастасія Богуславська, газета «Молода Україна», 24 квітня 2007 року).

ТЕСТ-КОНТРОЛЬ

...Молодь впустили до школи на кілька хвилин раніше — щоб діти не замерзли. Входячи до школи одинадцятикласники показували запрошення та паспорт (або свідоцтво про народження плюс довідка зі школи з фотографією, що підтверджувала особу учня) та дізнавалися в якій аудиторії та на якому саме місці вони будуть писати тест.

Прізвище кожного учня було закодоване штрих-кодом, який інструктор наклеював на бланк відповідей (на «А», який буде перевіряти

комп'ютер, — з одного боку, а на бланк «Б» з творчим завданням — з двох боків). Учасник тестових випробувань не міг сісти на місце, призначене іншому учню, адже тоді код з позначенням, скажімо, «04», отримував не Петренко (як це було позначено у списку інструкторів), а його симпатична сусідка.

...Як розповів директор школи №7 Петро Приказчик, тестування проходило в 14 аудиторіях, і кожна з них перевіряла напередодні спеціальна комісія. Наприклад, парти в аудиторії, де проходило тестування, мали бути «прозорі», тобто без жодних «кишеньок» та полицок, на них не повинно бути нічого написано. Так само на плакатах на стінах не повинно бути жодних підказок... І протягом трьох годин, доки діти писали тест, їм не можна було ні вийти (хіба в разі крайньої потреби), ні їсти-пити...

Інструкторів добирали суворо. Наприклад, ними не могли стати предметники (які теоретично могли би щось підказати дітям — а це суворо заборонено!), класні керівники одинадцятих класів та вчителі, які мають родинні зв'язки з учасниками тестування. У Броварах тестування проходило у двох школах, тож учні цієї — сьомої — школи писали тест в іншій школі.

Головний інструктор Галина Лукашевич, відповідальна за тестування, не змогла відповісти, чи однаковими були завдання для всіх учнів. «Ми отримали контейнер із завданнями за день до тестування й відразу замкнули їх у сейфі. Тому навіть не уявляємо, які там питання», розповіла вона «УМ»... Варіантів тестових завдань існувало 15, розповів працівник Центру оцінювання якості освіти Сергій Онищенко. Згідно з нормами, у класі під час тесту можуть перебувати не більше 15 учнів. Отже, кожен з них мав окремий варіант.

Нарешті «екзамен» закінчився. Секретний контейнер, з якого вже забирали конверти із завданнями, стояв у кімнаті інструкторів. Виглядав він, як великий пластмасовий судок з двома ручками. В контейнері лежали чотири використані пломби та дві новенькі, якими «судок» замкнули після того, як туди поклали бланки відповідей учнів після закінчення тестування.

Біля сейфу провів цілу ніч немолодий охоронець із місцевого підрозділу спецохорони. На питання, чи все було спокійно, він знизив плечима: «А що тут могло статися?». «Страж тестів» переконаний, що всі ці підведення тестових завдань спецзв'язком у броньованому авто, охорона сейфу, в якому містяться бланки завдань, протягом дня і ночі — це фарс, адже «кому треба, ті знають, як сфальсифікувати результати» і «робиться це не на такому, як тут, рівні»...».

Чи згодні ви, читачу, що найбільш гідну оцінку всій цій епопеї дав «немолодий охоронець»: фарс? Я згідний. Буду згідним навіть, якщо всі вчителі проголосують «за» таку «реформу». Хоча це неможливо.

Задача суспільства, нормальної держави — дати людині можливість бути висококласним фахівцем. Виконання такої важливого завдання можливе, насамперед, за наявності:

- 1) обґрунтованої мотивації до навчання (з моєї точки зору, цей постулат є головним);
- 2) висококваліфікованих і відданих своїй справі фахівців-викладачів;
- 3) сучасного технічного забезпечення (цей постулат є додатком до другого);
- 4) довіри до учня (студента) і вчителя (викладача).

На превеликий жаль, усі «реформи» чиновників від освіти побудовані на недовірі. Можливо, такий підхід є обґрунтуванням багатомільйонних витрат «на ніщо». В якій мірі чесноти тяжіють над «реформаторами» можна визначити таким чином: «Есть один способ узнать чистен ли ваш собеседник, — спросить его самого. Если он скажет «да», значит, вы имеете дело с плутом» (Граучо Маркс).

Хто може краще оцінити знання учня (студента) — тест чи вчитель, який знає останнього тривалий час? Запитання риторичне. Я ніяк не можу зрозуміти повної, абсолютної недовіри до вчителя (викладача). Якби така довіра була, то оцінки середньої школи сприймалися б на різному рівні. У ^{10*}Сміян І. С. На все-ти, Боже, дав пораду тому числі, і при вступі до вузу. І надуманий тест-контроль був би неречним. Недовіру до вчителя, недовіру до середньої школи, яку постійно втокмачують учню, студенту, в не меншій мірі за принципом «бумерангу» відбивається на чиновнику. Якщо провести соціологічну оцінку довіри вчителю і чиновнику від освіти, то, думаю, що вона буде не на користь чиновнику.

Я у своєму житті користувався принципом: краще довіряючи програти, ніж не довіряючи виграти. І коли я підхожу до восьмого десятиліття свого життя, переконаюсь у правильності моєї позиції. Були лише поодинокі випадки, коли люди, яким я довіряв, підвели мене. Правда, це були люди, яким я найбільше довіряв. Я згідний із Бернардом Шоу: «Недоверчивість — мудрість дурака». Хіба що: «Не доверяй тому, кто сам никому не доверяет» (Артуро Граф).

Все, що я пишу в цій і інших книгах спогадів і роздумів, — це тільки моя думка, це тільки мій погляд на те чи інше явище. І ви, читачу, можете

бути згідні або ні. Головне, щоб ви задумалися над сьогоднішнім, над майбутнім. І це моє основне завдання.

Лився спів колись у мене,
А тепер я сльози ллю...
Про журбу мою співати
Доручив я солов'ю.

Все втонуло в пісні-морі,
Все забулось, як вві сні...
Тільки ти далека зоре,
Рівно сяєш в вишині.

Олександр Олесь

І знову до «оболонення». Я хотів би для читача навести тільки назву статті Тетяни Печончик і Анатолія Ігнатович із газети «Дзеркало тижня», від 14 квітня 2007 року: «(О) БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС: ДО БОЛОНЬ ЧЕРЕЗ ХУТІР МИХАЙЛІВСЬКИЙ», не вдаючись у її зміст. Цим все сказано. Ну і журналісти!

Через тиждень (21 квітня 2007) в тій же газеті з'явилась розгромна стаття «УКЛАДАЧАМ МЕТОДИКИ — «НЕУД», ректора Вінницького національного технічного університету, доктора технічних наук, професора, академіка Академії педагогічних наук України Бориса Мокіна. Ось декілька слів з передмови автора до своєї статті:

«Я звик довіряти матеріалам, які друкуються у «Дзеркалі тижня», але публікація рейтингу 200 найкращих вищих навчальних закладів України, із посиланням на розрахунки, зроблені нікому невідомими в системі української вищої освіти співробітниками кафедри ЮНЕСКО Національного технічного університету «КПІ», мене вельми здивувала. Адже і саму рейтингову таблицю «Топ–200 Україна», і методику, за якою вона складена, і твердження про спосіб отримання інформації — інакше як симбіозом невігластва і упередженості назвати не можна...».

З моєї точки зору, така суворо оцінка «Рейтингу» вельми прискіпливо обґрунтована в цій статті. Іншими словами, Борис Мокін, мене переконав. Якщо він переконав і більшість працівників вищої школи (а я думаю, що так воно і є), то що ж робити організаторам такого «Рейтингу» (не укладачам), які не розуміли своїх дій? Думаю, що вкорочувати собі життя не слід. А от подати у відставку — це був би громадянський крок, якого ми не спостерігаємо багато, багато років. Ось таким вчинком чиновники від освіти прославилися б на «віка» і підняли б різко рейтинг працівника освіти

взагалі! Правда, про такий вчинок навіть думати не доводиться, він може тільки наснитися.

Смуток і журба находить на мене, коли бачу все, що робиться навколо... А ми все ще «ІДЕМО...» за уривком із поеми Бориса Олійника:

Ставши з побутом на прою,
Сам до себе говорю...
Що се — шепіт комиша,
Чи у мене дах руша?

То коли не з перепоею,
А в суху повіяло
Перемовиться з собою,
То, вважай... поїхало.

Перепрошую у себе:
— Може, правильніше треба
Не «поїхало», а — «приїхали»?
Чую відповідь нехитру:
— Ну, коли твою макітру
Ще не всю провіяло,
Все ж покіль: «поїхало»,
Аніж геть: «приїхали».

Отже нам, колего-брате,
Ще лиш починати.
І роботи тут по вінця
Ще й нащадкам досить.
Тут не всі, бач, українці
Згодні в малороси.

Патріота наторочив
Їм права безмежні,
То вони і досі корчать
З себе незалежних.

Вже і ярма підновили,
(Ми — воли з породою)
Скатертини розстелили
Для нових господарів,
Щоб зустріти хлібом-сіллю
Під пеан курантів
У вишиванках весільних
Наших окупантів.

І віддати їм останнє —
Землю ще не продану.
І тоді, нарешті, станем
Вільні між народами.

А коли і нас на здачу
Кинуть зі зловтіхою, —
Отоді й пиши, козаче,
Що таки прийшли!

А покіль, до відома,
Ми ще тільки їдемо...

Вчора випускники медичних вузів працювали тільки лікарями. Ніякими принадами їх неможливо було відлучити від свого фаху. Відданість і любов до свого фаху супроводжували їх усе життя. Для них слова Гіппократа: «Мистецтво лікування — найважливіше з усіх мистецтв» було змістом життя. І вони віддавались своїй справі. Для них «Мати щастя — це означає робити добро, а його роблять люди, які володіють знаннями» (Гіппократ) не було гаслом, а генетичним кодом буття.

Виходить, що раніше, без «оболонення», навчальний план забезпечував м о т и в а ц і ю студента до своєї професії. Виходить, що «старий» навчальний процес міг прив'язати випускника до свого фаху на все життя. Я не мав нагоди за десятиліття почути хоча б від одного лікаря зі стажем, що він шкодує про обраний фах. Сьогодні не десятки, а сотні і тисячі випускників медичних вузів працюють не за фахом. Мені, зовсім не молодій людині, неможливо в це повірити. Як я відстав від епохи ринкових відносин! Можливо, і я трансформувався в «Мегеру» Ганни Черінь:

Як селом йде заквітчана пава,
Вогнеока струнка спокусниця,
Вслід пліє їй бабега кістлява,
Що від злости дрожить і труситься.

Бур'яни проривала в щавлі,
Кудкудакуючи із курами.
Рамена, як розбиті граблі,
Накликають із неба громи.

І не книжні молитви, а усні
Адресує до пекла вона:
За діла непростимо розпусні
Хай цю дівку візьме сатана.

Тітко Катре, осудо сувора!
Постачаючи здобич чортам,
Про своє ви забули так скоро...
А згадати не шкодило б вам,

Що були чарівницею те ж ви,
Очі звабою моря цвіли.
Хто потрапив у ваші мережі,
Врятуватись не міг від стріли.

Ви ж Павла від Тетяни відбили
І забрали від жінки Марка;
І без зілля Грицька отруїли,
І зробили з Петра Пияка.

І коли ж та я сталася зміна,
Що потьмарилась зелень очей,
І зігнулися пружні коліна,
Провалилась округлість грудей...

В час колишніх пригаданих з'явок
Не впізнав би вас жодний тепер...
Перейшла з зачарованих мавок
В категорію злющих мегер.

Але нам, людям, взагалі притаманний оптимізм. Оптимізм, який з моєї точки зору, є рушієм всього доброго, сприятливого... Свідченням цього є і стаття в газеті «Ваше здоров'я» (19–25 вересня, 2003):

ВАСИЛЬ МОРОЗ: РІВЕНЬ ДОДИПЛОМНОЇ ПІДГОТОВКИ ЛІКАРІВ В УКРАЇНІ ВИЩИЙ, НІЖ У БАГАТЬОХ КРАЇНАХ

Василь Мороз Мороз, ректор Вінницького Національного медичного університету імені Пирогова, Герой України, Кавалер ордена Ярослава Мудрого У ступеня та ордена «За заслуги», доктор медичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки, голова Асоціації вищих медичних навчальних закладів України. Член-кореспондент Академії медичних наук України. Народився в рік Коня під знаком Водолія. Любить футбол і народні пісні. Цінує професіоналізм, щирість і добрий гумор. Одружений. Дружина і дорослі дочки — лікарі.

— Василю Максимовичу, ще раз вітаю Вас з присвоєнням найвищого звання — Героя України. Ця нагорода — добра нагода озирнутися назад. Розкажіть, яким був Ваш шлях до високого визнання.

— Народився я на Вінничинні, в Немирівському районі, у невеликому селі Озеро. Там закінчив семирічку, потім — середню школу у сусідньому Чукові. Ріс у простій селянській родині. Батько загинув на фронті, мама сама ростила нас з сестрою. Після закінчення школи і двох років роботи, спочатку у селі, а пізніше на 45-му механічному заводі у Вінниці, вступив до медичного інституту.

Закінчив його у 1967 році. Працював лікарем у Шпиківі Тульчинського району, а потім вступив до аспірантури на кафедру нормальної фізіології. З тих пір кафедри не покидав. Пройшов усі етапи наукової кар'єри: асистент — доцент — професор — завідувач кафедри. Виконував обов'язки заступника декана, декана, ректора, а в 1988 році обраний ректором інституту. Це були перші вибори ректора, причому не тільки у нашому інституті, а й у медичних навчальних закладах взагалі, бо до того на цю посаду призначали, а не обирали. Серед виборців 75% були викладачі і 25% — студенти. З тих пір працюю на цій посаді.

— Оскільки Ви очолюєте Асоціацію вищих медичних навчальних закладів, то спробуйте, будь ласка, поглянути на свій університет з погляду голови асоціації, а не ректора.

— Взагалі медичні інститути, університети, академії в Україні на досить високому рівні, причому не лише за кадровим потенціалом, а й за технічним оснащенням. Можу впевнено стверджувати, що додипломна підготовка лікарів в Україні не тільки не нижча, ніж в інших країнах, а й нерідко на порядок вища. У післядипломній підготовці, чого гріха таїти, ми трохи відстаємо від інших країн, а от щодо фундаментальної підготовки, то Україна — на висоті. Якщо порівнювати, що змінилося за останній час, то можна назвати чимало нового. Вінницький медичний університет давно і міцно посів місце серед лідерів в Україні, і останнім часом ми не лише не втратили своїх позицій, а й стараємося примножити свої надбання. Першими серед подібних закладів впровадили у навчальний процес нові технології, створили центр інформаційних технологій, власну друкарню, розв'язали проблему переходу на викладання українською мовою (проблема, повірте, була складною, адже всі підручники, всі довідкові матеріали і наукові розробки були російською мовою, а, окрім того, доводилося ламати стереотипи викладачів, що не завжди сприймалося схвально). Хоч як було важко, ми побудували і оснастили сучасний науково-дослідний центр, два нові гуртожитки, провели повну комп'ютеризацію навчального процесу — першими в Україні, підключилися до інтернету, що дає можливість і студентам, і викладачам мати доступ до найновішої інформації.

Безумовно, ми значно поліпшили матеріально-технічну базу, завершили повну реконструкцію навчальних корпусів, а крім того, завершуємо будівництво нового корпусу. Приступили до реконструкції наших гуртожитків, щоб студенти мали нормальні умови не тільки для навчання, а й для проживання.

— Наскільки зараз соціально захищені викладачі університету?

— Найважчі роки, я вважаю, позаду. Ви знаєте, що всім було важко у перші роки незалежності України, коли в країні була економічна криза, яка позначилася на всіх сферах нашого життя, а в науці і освіті — особливо. Головним завданням ректора тоді була вчасна виплата заробітної плати. Як було викручуватися в цій ситуації, ви просто не уявляєте! Але ми таки зуміли забезпечити вчасну її виплату, хоч у роки скаженої інфляції та зарплата мало що означала. Доводилося шукати всіляких способів підтримати колектив матеріально. Йшлося іноді про такі побудові дрібниці, що й говорити незручно. Доводилося розшукувати або за зниженими цінами, або для безкоштовної роздачі все, що можна було: картоплю, цукор, борошно, взуття, м'ясні продукти, навіть шкарпетки і панчохи. Ми вистояли, не втративши жодного співробітника, хоч у людей були панічні настрої, хоч з багатьох колективів люди виїжджали за кордон, перебивалися випадковими заробітками. У нас ніхто нікуди не поїхав, і я низько схиляюся перед своїм колективом, дякуючи йому за розуміння і терпіння» (подібне і я можу сказати — І. С.).

Василь Максимович нагадав і мені ті тяжкі дні життя колективу нашого вузу. Якщо Вінницьке керівництво, як про це мені говорив у свій час В. М., з розумінням ставилося до його проблем (до речі, сам Василь Максимович був заступником голови обласної ради на громадських засадах), то в Тернополі настільки була напруженою боротьба за владу і одноосібне угамування забіганок керівників, що вони не звертали уваги на якийсь там медичний інститут. Мої звернення до перших осіб держави, Верховної Ради з воанням про допомогу були марними. Ні президент (не піднімається рука написати це слово з великої букви), ні прем'єр, ні голова Верховної Ради, ні голови комітетів цієї Ради (опозиція тепер називає її — ЗРада), до яких я звертався, не порахували за можливе, хоч якимсь чином прореагувати на мої письмові звернення, хай би формальною відповіддю. І мені стало зрозуміло що освіта, а так і наука, свідомо знищується. Якщо хто-небудь думає, що це явище було тимчасове, то глибоко помиляється. Те що швидко руйнується, дуже повільно і тривало відновлюється. Навіть мимоволі у свідомості професорсько-викладацького складу залишилося на

довгі роки відчуття непотрібності державі освітнього простору. А сьогодні можна почути ще більш песимістичні думки. Як от:

ОТЯМСЯ, ЗБОЛЕНА ДЕРЖАВО!

Чи ти ще є десь, Україно,
В холоднім склі закланних бірж?
Чи тільки просишся наївно
В останній крик, в останній вірш?
Чи спам'ятаємося, де ми?
З чужих божниць, з чужих покуть —
Як нас в ненаші чорноземи
Вперед ногами понесуть?..
Ми йшли усі сюди, Тарасе.
Щоб у світі гукнути: «Так!»
А як клялися тут не красти,
І як прокралися відтак!..
Куди вже тим, що крали вчора —
Тепер усім орлам орли! —
Хитренько склепаним офшорам
І душу, й землю продали.
Остання біль останніх схронів...
А ми за «джипи» та ікру
Здали Говерлу і Дземброню,
А завтра — Канівську гору?
Солоних емігрантських дрібок
Перемішались гріх і сміх —
Свої гіресенький зарібок
Вкладати мусять до... панчих.
Гора ж, мов курочка срібляста
В снігах. Яечка золоті!
Зваріть собі офшорні газди,
Нам дайте бізнес на воді
З отих яєць, ще й порадієм,
Що вдало з рук пішов товар,
Вам — гори й доли, нам — надії,
З яєць наваристий відвар!
Радійти, дримби і цимбали,
Мовляв, теля двох маток ссе.
Йдуть «захалаявні» капітали
Ще й по теляткове м'ясце.
Отямся, зболена держава!

Де «свій до свого по своє»?
Ти поки мудрствуєш лукаво,
Хтось день прийдешній продає!
Мов прапори, підносим ціни —
Жорстокий підсумок століть:
Іде розпродаж України,
А хто за лядою стоїть?
Не замаївши совість крепом,
Не завагавшись на межі,
Торгують пам'яттю і небом,
Пославши Господа в бомжі.
Так, ніби дзвони віддзвонили
Прощально молитовну суть —
Вже й до розритої могили
Купців неправедних ведуть.
Що вороги не вбрали в шори,
Віками береглося, а днесь
Беруть без пострілу офшори,
Бо дужчий кулі гаманець.
Понаїдались до відрижки,
Напатріювались до дна.
Тож піднімайтеся, опришки,
Бо Україна пропада...
Чумацький Віз хапніть за шкворінь,
Та шкворенем посійте страх,
Опришки! Бо Тарасів корінь
Не в Каневі — в усіх краях...
...І будуть ще вінки, Тарасе,
І лицедійство, і вівтар.
Не знають, певно, що з відрази
У парку скам'янів Кобзар.
Чи ти ще є десь, Україно,
В холоднім склі закланних бірж?
Чи тільки просишся наївно
В останній крик, в останній вірш?

Богдан Томенчук

Професор Василь Максимович Мороз завжди був оптимістом.

«Тепер заробітна плата виплачується вчасно, останнім часом її підвищено. Крім того, запроваджено наукову пенсію, тож старість у наших викладачів теж буде більш-менш забезпечена. Звичайно, зарплата у нас

далеко не така, як в більш розвинутих країнах, але статус Національного університету дозволяє нам подвоювати зарплату співробітникам. Правда, ми цим привілеєм ще не користувалися, бо держава його не фінансує, і гроші для цього ми мусимо заробляти самі. Але я сподіваюся, що коли ми закінчимо будівельні роботи (а вони, як ви знаєте, дуже дорогі), ми матимемо й таку можливість. Держава виділяє нам кошти лише на зарплату половині співробітників, а на все інше ми заробляємо самі: контрактним навчанням, здаванням в оренду приміщень, стажуванням іноземців, госпрозрахунковими науковими розробками, продажем мультимедійних навчальних посібників.

— Висока нагорода — визнання не тільки досягнень керованого Вами університету, а й Ваших наукових розробок.

— Одразу ж після вступу до аспірантури я почав займатися (і дотепер переймаюся) питаннями нейрофізіології. Захистив кандидатську дисертацію у Києві, потім почав працювати над докторською. Тема була надзвичайно складна, але тим і цікава: вивчення центральних механізмів регуляції довільних рухів. У зв'язку з тим, що у колишньому Радянському Союзі не було лабораторних можливостей для таких досліджень, мене направили у Прагу (я виграв відповідний конкурс), у Міжнародний центр вивчення мозку, де проходять підготовку науковці з різних куточків світу. Там і виконав фрагменти докторської дисертації, маючи можливість працювати на високому рівні з чудовим технічним забезпеченням. Працював по 16 годин на добу й отримував справжню насолоду від роботи. Публікувався в наукових журналах різних країн. Мені пропонували захищати дисертацію там, у Празі. Але я вирішив робити це вдома, тому що за кордоном це хоч і було престижно, але потім виникало чимало проблем на батьківщині. Тому я захищався в НДІ фізіології, у Києві. З тих пір ця тематика впроваджується на нашій кафедрі.

Мені довірили керівництво підготовкою шести докторів наук, причому, не тільки фізіологів, і не тільки з нашого університету, майже десяти кандидатів наук. Маю понад 250 власних наукових публікацій і шість монографій, майже два десятка винаходів, брав участь у підготовці підручника.

Василь Мороз

— У Вас залишається час на щось, крім наукової і адміністративної роботи в університеті? Що Ви робите на дозвіллі?

— Вільного часу дуже мало, і є чимало улюблених справ, які вічно на нього претендують. Люблю читати — просто до нестями. Періодика — це обов'язково, це — як хліб щодня. Але стежу не лише за політикою і за науковою інформацією, а й за новинами культури, спорту. Особливе місце тут посідає футбол: хай хоч небо на землю падає — а я мушу подивитися матч! Що стосується книг, то люблю класику, ціную хорошу поезію, небайдужий до гумору. Дуже люблю риболовлю, але не пам'ятаю, коли останній раз був біля річки чи ставка.

А взагалі я на роботі кожного дня, включаючи вихідні. До пізнього вечора. Відпустки у мене назбиралося вже зо два роки — все ніяк не виберусь. Вже звик до такого режиму і не можу по-іншому. Це вже схоже на залежність.

— Але ж Ви — фізіолог, і краще ніж хто інший, знаєте, що людські можливості не безмежні. Ви не боїтесь «загнати» себе?

— Я просто про це не думаю, хоч, якщо розсудити тверезо, то це, Ви маєте рацію, варварський підхід до використання можливостей організму. Не подумайте тільки, що я так само ганяю своїх співробітників. Вони самі знають, кому і в якому режимі треба працювати.

— У який же спосіб ви тримаєтесь у такій чудовій формі? Не кожен же може підтримувати висоту працездатності, працюючи в такому напруженому режимі.

— У кожного свій спосіб самоорганізації, але я не думаю, що Ви почувсте від мене щось особливе. Сплю 5–6 годин на добу — мені цього достатньо. Вранці роблю зарядку. Іноді навіть в кабінеті 5–10 хвилин розминаюсь. Правда, розумію, що цього вже замало. Треба не тільки футбол по телевізору дивитися, а й вводити у свій режим більше фізичних навантажень. Плавання, наприклад. Психологічне навантаження щодня величезне, а тому його необхідно чергувати з фізичним, щоб організм не протестував. Колись я займався потроху різними видами спорту, і, можливо, це теж створило певну основу для теперішньої працездатності.

— Хто був Вашим «хрещеним» батьком у науці?

— Безумовно, були у мене вчителі, яких хотілося наслідувати. В науковій роботі це, передусім, академік Пилип Миколайович Серков, який заснував нашу нейрофізіологічну школу. Цього року йому виповнюється 95 років, живе у Києві. Він виховав і Ніну Василівну Братусь, яка була моїм безпосереднім керівником. Це справді мої наставники в житті і науці. Дуже багато я взяв від академіка Буреша, директора міжнародного центру вивчення мозку, надзвичайно талановитої людини.

— У Вас ніколи не виникало бажання виїхати за кордон? Ви ж добре знаєте, що там фахівці такого високого класу, як у Ви, — на вагу золота?

— Працювати мене запрошували, і мені було цікаво. Правда, не завжди це було можливо з різних міркувань. Але виїхати з країни назавжди — ні, таких думок не було. Я навіть, коли у відрадженьня їду за межі країни, не можу цього витримати довго.

Жити треба у тій країні, в якій ти народився, і старатися, щоб у цій країні було краще і тобі, й іншим. До речі, за кордоном не завжди хочуть брати наших лікарів, бо вони є гідною конкуренцією тамтешнім спеціалістам. Вони часто ставлять діагноз після елементарного прослухування чи навіть за видимими симптомами, в той час як іноземці без комп'ютерної томографії не беруться робити ніяких висновків. Я впевнений, що закордонні лікарі не змогли б працювати у нас, якби їх закинула доля. А

іноземці, які вивчають медицину в Україні, дуже цінуються вдома як фахівці, бо готові працювати навіть за умови недостатнього оснащення лікарень.

Крім того, за кордоном не завжди враховують, що слово також лікує. Передові медичні технології, безумовно, відіграють свою роль, але виключно технократичний підхід до лікування — не найкраще, що можна придумати.

— В університеті студентів достатньо готують до того, щоб вони могли лікувати і словом теж?

— Ця робота починається ще з першого курсу, коли майбутні лікарі вчаться доглядати за хворими. Крім того, елементи психотерапії викладаються усім студентам. А ще ми відкрили нову спеціальність — медична психологія. Поки що в складі медичного факультету, але в майбутньому плануємо відкрити окремий факультет. Я вважаю, що йє дуже актуально, оскільки стресові ситуації набирають розмаху епідемії, а їх наслідки можуть бути не тільки непередбачуваними, а й фатальними.

— Про що Ви, Герой України, ректор одного з найбільш шанованих в Україні університетів, мрієте?

— Якщо глобально, то мрію, щоб Україна нарешті посіла гідне місце серед інших держав. Повірте, що це не пафос, це щиро. Я мав можливість порівнювати, і впевнений, що українці заслуговують на краще життя. А якщо говорити про особисте і більш приземлене, то мрію вибратися у рідне село і босоніж пройти там, де колись пас корів.

Розмову вела Валентина Пустіва».

Із думками Василя Мороза збігаються слова також Василя, тільки Симоненка:

ГРУДОЧКА ЗЕМЛІ

Ще в дитинстві я ходив у трави,
Де гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинках ранньої роси.

Бігла стежка в далеч і губилась,
А мені у безтурботні дні
Назавжди, навіки полюбились
Ніжні і замріяні пісні.

В них звеніло щастя непочате,
Радість невимовна і жива,

Коли їх виводили дівчата,
Як ішли у поле на жнива.

Ті пісні мене найперше вчили
Поважати труд людський і піт,
Шанувать Вітчизну мою милу,
Бо вона одна на цілий світ.

Бо вона одна за всіх нас дбає,
Нам дає і мрії, і слова,
Силою своєю напуває,
Ласкою своєю зігріва.

З нею я ділити завжди буду
Радощі, турботи і жалі,
Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимой землі.

Привітний, доброзичливий, усміхнений — таким залишається в моїй пам'яті професор Василь Максимович Мороз. Я неодноразово бував у Вінницькому Національному медичному університеті, знайомився з його роботою, розмовляв з багатьма його працівниками (асистент, доцент, професор, завідувач кафедрою, декан, проректор, свого часу секретар парткому...), і в мене склалося дуже приємне враження про цей ВНЗ. Дійсно — це одна дружна сім'я, де панує взаємоповага, взаємодопомога. І зовсім відсутнє відчуття наявності адміністративного утиску зі сторони адміністративних осіб. Кожний працівник цього вузу завжди йде на роботу майже, як на свято: з бажанням, емоційним натхненням... «Дух», який панує в цьому вузі, впливав на мене своєю привабливістю, бажанням спілкуватися з цими людьми. І думаю, що заслуга в такій «аурі» колективу й ректора Василя Мороза та його попередника також Василя, тільки Білика. Слова Коельо Пауло в значній мірі стосуються перших осіб цього чудового вузу:

«Воин света делится с другими тем, что ему известно о пути.

Тот, кто помогает другим, может рассчитывать на помощь. Тот, кого научили, должен учить других. И потому, воин, сидя у костра, рассказывает, как проходил его бранный день.

«Зачем раскрывать свои стратегические секреты?» — шепчет ему друг. — Разве ты не понимаешь, чем рискуешь — тебе придется разделить свои победы с другими?

Воин в ответ лишь улыбается, не произнося ни слова. Он знает, что, если рай, который он обретет в конце пути, будет пуст и безлюден, то, значит, борьба не имела никакого смысла».

Василь Мороз завжди в колективі і з колективом. Він ніколи, на різного рівня нарадах, не «красується» своїми і колективу досягненнями. Він спокійно, без шуму і реклами робить добросовісно свою роботу. Коли я перший раз в 80-ті роки минулого століття побачив у кожного завідувача кафедрою в кабінеті комп'ютер, власну інститутську типографію, можливість бачити різні події, які проходять в інституті на великих екранах у фойє, чудову науково-дослідницьку лабораторію..., то був приємно здивований такими значними досягненнями. Я, як ректор в той час, по-доброму позаздрив цим досягненням, які мені тільки снилися.

Сьогодні до мене час від часу надходять приємні спогади про спілкування в цьому вузі, в мені прокидаються почуття спокою, радості та впевненості, які я бачу у вірші Олександра Олеся «В степу»:

Розцвіли дзвіночки-квіти,
Ніжні дзвони із блакиті!..
Сонце море сонця лле...
Хтось у дзвони тихо б'є...

Хтось у дзвони тихо дзвоне,
Бог чи коник степовий, —
Я не знаю: в травах тоне
Той дзвонарик світовий.

Я молюся небесам.
Віра в мене дужча криці, —
Степ — один суцільний храм!
Скрізь церкви, церкви, дзвіниці,
Співи, дзвони, фіміам.

Я молюсь. Душа моя
Скрізь в повітрі розлилася...
Степом, небом пройнялася.
Світ в мені і в світі я.

Коли вийде з друку ця книга, пройде 10 років з того часу, як я залишив крісло ректора. Але до цього часу Василь Максимович вітає мене з кожним святом. Є ще «люди в Голівуді».

Цікаво, що багато років Віталій Москаленко, ще з часів, коли він був міністром, надсилає мені святкові поздоровлення. З цією людиною я безпосередньо не працював. Нас об'єднує насамперед alma mater. Ось і кілька днів тому я отримав від нього таке послання:

«Вельмишановний Іване Семеновичу! Щиро вітаю із найсвітлішим весняним святом — Великоднем! Величне свято Воскресіння Христового

дає нам добру нагоду наповнити свої серця любов'ю і добротою, зміцнює кожного із нас духовно.

Бажаю Вам на довгі літа здоров'я, душевного миру та спокою, радості та благополуччя, Божого благословення в усіх Ваших справах і помислах!

Ректор Національного

медичного університету

імені О. О. Богомольця,

член-кореспондент АМН України,

професор

підпис

В. Москаленко».

Мені приємно, що мене пам'ятають та надсилають добрі побажання. А тому захотілося навести ще декілька різновекторних цьогорічних пасхальних вітань:

«Дорогий Іване Семеновичу! Прийміть найщиріші вітання зі світлими святами ВОСКРЕСІННЯМ ХРЕСТОВИМ, СВЯТОЮ ПАСХОЮ ТА ДНЕМ ПЕРЕМОГИ! Нехай Великодні дзвони несуть Вам і Вашій родині радість і світлі надії, здоров'я, мир, спокій в душі, добробут і благополуччя. Хай Боже благословення не залишає Вас у благородних справах та починаннях! Хай буде злагода на нашій землі, а праця сповнена творчою наснагою. ХРИСТОС ВОСКРЕС! ВОІСТИНУ ВОСКРЕС! З повагою ректор підпис Василь Пішак» (Буковинський медичний університет).

«Шановний Іване Семеновичу! Прийміть найщиріші вітання в Свято Воскресіння Христового! Нехай Великдень осяє Вашу домівку світлом любові, добра і щастя, а воскреслий Христос подарує спокій та впевненість у теперішньому і майбутньому Вам і Вашій родині. Радість і благополуччя, мир і злагоду, віру і надію нехай несуть ці свята у Вашу оселю. З повагою головний лікар підпис Г. І. Корицький» (Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня).

ХРИСТОС ВОСКРЕС!

Хай у любові
Божий світ цвіте
І віра в серденьку
Завжди буде!

Шановний Іване Семеновичу!

Прийміть Великодні вітання
І щирі святкові вірші!
Хай збудуться Ваші бажання,
І щастя розквітне в душі!

В цей день, коли радість панує,
Забудьмо і чвари й печаль,
Бо нині весь світ торжествує,
З надією дивиться вдаль!

Під силу усе нам здолати,
Єднаймося в Христовім строю!
Роботи у нас так багато
У ріднім батьківським краю!

Ми зможемо все пережити,
У нас в жилах козацькая кров!
Нам будуть дорогу стелити
І ВІРА, Й НАДІЯ, Й ЛЮБОВ!

Головний лікар

Тернопільського облшкірвендиспансеру підпис доц. О. І. Хара

Що з цього приводу можу сказати? Коли я був ректором і отримував десятки поздоровлень, їм була одна ціна, коли я тепер на «заслуженому відпочинку», — інша. Вони мене зворушують, надихають на творчу роботу, сприяють емоційному піднесенню. Дякую всім Вам люди добрі! А мені залишилося лише навести «МОЛИТВУ» Дідро (1713–1784), зміст якої мені близький:

«Я начал с природы, которая была названа людьми Твоим творением, кончу же мыслю о Тебе, чье имя на земле — Бог.

О боже! Я не знаю, существуешь ли Ты; но я буду отдаваться своим мыслям, как если бы Ты видел мою душу, я буду действовать так, как будто бы я находился перед Тобой.

Если я когда-нибудь согрешил против своего разума или Твоего закона, то я буду менее удовлетворен своей прошлой жизнью, но все же я буду спокоен насчет моей будущей судьбы, потому что Ты забыл мою вину, как только я ее осознал.

Я ни о чем Тебя не прошу в этом мире, ведь течение событий само по себе необходимо по установленным Тобою законам.

На том свете я жду от Тебя награды, если существует тот свет; Но, вместе с тем, все, что я делаю на этом свете, я делаю для себя.

Если я следую благому пути, то это делается без усилий; если я покидаю злое, то без мысли о Тебе.

Я бы не мог помешать себе любить истину и добродетель и ненавидеть ложь и порок, если бы даже я знал, что Тебя не существует, или если бы я верил, что Ты существуешь и оскорбляешься этим.

Вот таков я в настоящем своем, виде, необходимо организованная часть вечной и необходимой материи, а может быть, и Твое создание.

Но если я хорош и добр, какое дело ближним до того, происходит ли это вследствие счастливой организации, вследствие свободного действия моей воли или при помощи благодати?»

І далі. Хотів підкреслити, що Василем Максимовичем був запрошеним (я прийхав з онуком) на 75-річчя його попередника Василя Білика, на 60-річчя професора Мороза. І я ще раз і раз переконався в згуртованості колективу Вінницького національного медичного університету. Там панує повага до традицій вузу, там панує повага до різних поколінь, пов'язаних з цим вузом, там панує тремтливе відношення до випускника вузу, там... Там атмосфера емоційного піднесення. «Уважение есть дань, в которой мы не можем отказать заслуге, хотим мы этого или нет; мы можем не проявлять его, но внутренне мы не можем его не чувствовать» (И. Кант) — і так можна визначити своє відношення до цього вузу.

Чи багато ректорів (не тільки медичних) можуть сказати, що вони відзначають ювілеї своїх попередників?

*1993 рік. На нараді ректорів. Я, професори Василь Білик та Володимир Патратій (Чернівці). І настрій добрий, і вигляд «може бути».
«Я параноик наоборот. Я подозреваю, что другие сговариваются, чтобы меня осчастливить» (Джером Сэлинджер). Це я про себе.*

Крім професора В. М. Мороза, мені не відомі інші. І це — незважаючи на те що «Люди могут простить вам добро, которое вы для них сделали, но редко забывают зло, которое они причинили Вам» (Сомерсет Моэм).

У Вінниці я спостерігав зворотнє: як Василю Білику, попереднику Василя Мороза, 75-річчя від «А» до «Я» на самому високому рівні організував В. М. зі своїми помічниками. Будучи на двох ювілеях у цьому вузі, я бачив радість в очах кожного члена колективу (а брав участь у цих урочистостях весь колектив університету). Крім різнобарвних вражень, з цих урочистостей я виніс і таке: якщо хто бажає знати, що таке українські пиріжки, приїздіть на урочистості до Вінницького Національного університету. Їх готують самі співробітники цього вузу в необмеженій кількості та якості (з різною начинкою).

Спогади про цей вуз, його колектив і ректора у мене викликають відчуття пісні, які виконують ієром. Йосафат Савран та бр. Петро Савран в аудіозбірнику «Небесному Отцеві»:

СЛАВА БОГУ ЗА ВСЕ

Десь, колись, в давнині на високій горі
Жив премудрий досвічений старець.
Часто він повторяв і завжди поучав:
Слава Богу за смуток і радість.

Приспів 2 рази.

Слава Богу за все, слава Богу за все,
Слава Богу за смуток і радість.

Може часом тобі хтось погане сказав,
Чи з тобою не добре повівся:
Знай про це дорогий, що це Бог допустив
З неприятелем швидко мирися.

Приспів 2 рази.

Слава Богу за все, слава Богу за все,
З неприятелем швидко мирися.

Якщо ти захворів і знеміг в боротьбі
І не можеш з постелі піднятись,
Неміч ця на добро, це за гріх нам дано,
Нарікати не треба й боятись.

Приспів 2 рази

Слава Богу за все, слава Богу за все,
За терпіння хвала і за радість.

Коли ближній тебе очорнив, засудив
Не піддайся журбі і печалі:
Знай, Господь для спасіння це все призначив,
Щоб прощали й були досконалі.

Приспів 2 рази

Слава Богу за все, слава Богу за все,
Слава Богу за смуток і радість.

Як спокуса прийде, що твій хрест зтяжкий
І нести його ти вже не в силі:
Знай, коли б ти не зміг, то Господь би не дав,
Тож сприймай все в любові і у мирі.

Приспів 2 рази

Слава Богу за все, слава Богу за все,
То ж прийми все в любові і мирі.

Слава Богу за все, слава Богу за все,
Слава Богу за смуток і радість.

«Слава Богу за все...». І це так. З якої сторони не підходжу щодо спогадів, то виходить, що в житті значно більше, непорівняно більше доброго, приземленого, піднесеного, приємного...

Для успішного досягнень завдань, які стоять перед вищою школою, мало сучасного обладнання, «оболонення» тощо, важливо, і це на першому місці — моральний клімат колективу, який, в першу чергу, залежить від особистості ректора. Вінницький Національний медичний університет, його колектив може бути взірцем в цьому напрямку. Тут пам'ятають: «Уважай достоинство человека! «Помни, кто есть человек: образ Божий, чадо Божіе, християнин, наследник царствія, член Христов. Почитать, поэтому, нужно всякаго человека, хотя он и носит язвы прегрешений на душе своей; язвы язвами: оне изрыты диаволом и грехом, а образ, все образ Божий. О язвах его надо пожалеть, поболеть, да помолиться, как о своих: ведь мы все — одно тело, все от единыя крови (Деян. 17, 26), все от единого хлеба причащаемся (1 Кор. 10, 17). Не обращай внимания на бесовския смущения, разделения и вражды. Тверди все — мы одно». (из кн.: «Моя жизнь во Христе прот. Кронштадскаго Іоанна Сергіева, т. 11, изд. 1-е, 1892 г., стр. 109).

За останні роки провели десятки, а можливо, і сотні, нарад, конференцій..., видані методички та книги, присвячені Болонському процесу. У сенсі покращання фахової якості випускника медичного вузу та й медичного обслуговування населення вся надія на «химерний» Болонський процес. Декларація його ведеться на зразок: «...Йдеться про введення кредитно-модульного фундаменту навчання, пріоритет залікової одиниці, яка містить та інтегрує всі види робіт студента. Отже, декларується (дійсно декларується — І. С.) значно більша інтелектуальна свобода студента і водночас інша якість відповідальності обох сторін на педагогічному мості. Тож кредит, тобто сумація часу на вивчення конкретної дисципліни, швидше стає стрижнем індивідуального руху студента в опануванні необхідної інформації і практичних навичок...» (відомий журналіст, кандидат медичних наук, Юрій Віленський. Газета «Ваше здоров'я», 19–25 серпня 2006). І це, з моєї точки зору, найкраще висвітлення сутності Болонського процесу. І на ознайомлення з ним уже витрачені мільйони гривень, багато мільйонів гривень вузів і міністерства. Скажімо, Л. Я. Ковальчук (Тернопіль) на конференції, присвяченій «Інтеграції української медичної освіти у світовий освітній простір» (газета «Медична академія», 25 травня 2006 року) заявив, що «...для вивчення досвіду європейської та американської

медичної освіти у чотири вищі навчальні заклади Європи та університети США скерували майже 40 викладачів різних кафедр...». Але...

Я пам'ятаю, як доцент Борис Іванович Дубчак, завідувач кафедрою патологічної анатомії нашого інституту в другій половині 70-років минулого століття «загорівся» процесами оптимізації навчального процесу. В той час у нас комп'ютерів ще не було. Він, після апробації на власній кафедрі, запропонував метод тестового контролю знань студентів. Студенту давався планшет (10×10 см) з десятьма дірочками по горизонталі і десятьма — по вертикалі. Кожний студент вкладав у планшет «свої» питання з 10 відповідями, з яких одна була правильна. Студент мусив проколоти ту дірочку, де він відповідь вважав правильною. Після цього викладач накладав відповідь студента на стандартну правильну відповідь і отримував оцінку. «Дірокол» у студентів визивав зацікавленість, жвавість. Я, як проректор з навчальної роботи (в той час) підтримував Бориса Івановича, організував семінар з цього питання для викладачів всіх кафедр і радив їм цей метод для впровадження. Не пройшло багато часу, і студенти розпочали отримувати тільки «п'ять», іноді — «чотири». Я й до цього часу не знаю «секрету», яким користувалися студенти для отримання високої оцінки своїх знань. Зрозуміло, «дірковикання» пішло в історію, а правильніше — в небуття. Значно пізніше за завданням МОЗ України в нашому вузі професор Мінцер контролював знання наших шестикурсників за допомогою комп'ютерної програми, складеної ним. Перші 2–3 дні відповіді були різні: 2, 3, 4. Причому загальне враження було не веселим. З третього чи четвертого дня контролю з'явилися оцінки в межах «добре» та «відмінно». Професор Мінцер зі своєю командою розпочали перевірку своєї програми і дійшли висновку, що її змінити неможливо. Таким чином, комісія поїхала до Києва з великим задоволенням щодо знань наших шестикурсників. Але я не був задоволеним. Пояснення, що студенти перших груп були емоційно збуджені, не мали навиків роботи з комп'ютером з тестування, мене не втішали. В кінці-кінців мені вдалося вияснити, що наші помічники з тестування студентів зуміли налагодити екзаменаторів-комп'ютерів таким чином, що вони могли «видавати наверх» тільки «добре» та «відмінно». І що мене здивувало: найкращого спеціаліста МОЗ України із складання комп'ютерних програм професора Мінцера «обійшов» наш аспірант хірургічної кафедри. Після цього я почав вірити в наявність у світі хакерів.

Я навів два власних приклада зі свого досвіду з метою переконати читача, що немає нічого більш переконливого в оцінці людини, її знань, аніж

безпосереднє спілкування. Ще в 1888 році Іван Франко у своєму вірші дуже вдало таку думку продемонстрував:

З ЕКЗАМЕНУ

З іспитової кімнати
Вибіг лютий кандидат;
Збіглося в сінях товариство
І давай його питать:
«Ну, а що ти, здав екзамен?
Маєш вчительський диплом?»
Він мовчить, лиш чорна хмара
Висить над його чолом.
Далі каже: «Ні, камраття,
Правди нині не зійськать!
Той професор зоології —
То тиран і лютий кат!
Три завдав мені питання,
Як закон йому велить,
Два я знав, не знав одного,
І він смів мене спалить!
— Був ти у саду? — питає,
— Був, — говорю сміло я.
— Бачив ти пчолу? — питає.
— Бачив, — кажу сміло я.
— Кілько ж ніг пчола та має?
— Ніг я їй не рахував. —
І за се одно питання
Спик мене, бодай пропав!»

Іван Франко

Ось чому в науці необхідно передавати перевагу якісному показнику перед кількісним, а не навпаки, як цього вимагають «ази» Болонського процесу.

У своїй педагогічній діяльності я дуже швидко, як ніхто, приймав іспити. Із розлогого питання в екзаменаційному білеті, я задавав студенту коротке, зрозуміле і стержневе, відповідь на яке давала змогу оцінити знання.

Наприклад. Питання в білеті: ваше уявлення про патогенез (розвиток) та клініку (прояви) гострої пневмонії у дітей. Я не давав студенту давати

розлогу відповідь, а просив сказати: без якого клінічного симптому неможливо поставити діагноз гострої пневмонії? Якщо студент відповідав правильно (без почашеного дихання), то було видно, що він розуміє і основи патогенезу захворювання (киснева недостатність), і основні клінічні прояви (задишка, ціаноз...). Такий студент з цього питання діставав «п'ять». Мої літа... Мої літа не дають мені змоги для того, щоб погодитися: вгадай, і ти на «коні» (яка правильна відповідь на запитання з 4–10 написаних). Для медичних вузів, з моєї точки зору, такий підхід неприйнятний.

Щодо Болонського «процесу», то я повністю згідний з Юрієм Кундієвим, віце-президентом АМН України, директором Інституту медицини праці АМН України, академіком, думки якого викладені в статті (газета «Ваше здоров'я», 19–25 серпня 2006 р.):

«БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС — ЦЕ ДОБРЕ, АЛЕ УКРАЇНСЬКІ ПОТРЕБИ ЗАЛИШАЮТЬСЯ УКРАЇНСЬКИМИ»

«Концепція реформування системи підготовки лікарів в Україні, безумовно, потрібна. Ми повинні прагнути підвищувати рівень підготовки лікарів. Але сьогодні стан нашої медицини нижчий не тому, що низький рівень лікаря, а тому, що він погано озброєний, що в нього не ті діагностичні прилади, не ті можливості, які є в лікаря Європи і США. Оце сьогодні головніше.

Європейський рівень, звичайно ж, приваблює. Однак просто так іти в Європу, аби йти, недоречно, це не державницький підхід. Треба туди йти зі своїм власним обличчям. А воно в нас є, і ми не повинні заради Болонського процесу ліквідувати те позитивне надбання, якого ми досягли. Як казав Тарас Шевченко: «І чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь». А в цій концепції ми якраз абсолютно відцуралися свого. На відміну від нас Швейцарія ввела Болонський процес тільки на одному медичному факультеті з п'яти.

Наша медицина має значні досягнення і неабиякий досвід. Один факт: 25 років тому система первинної медичної допомоги, яка була в колишньому СРСР, на алматинській конференції ВООЗ була визнана найкращою у світі, а тепер створюватимемо нову модель («...до основанья, а затем...»). Можливо, було б ефективніше адаптувати стару до нових умов.

Реформування системи підготовки лікарів, як на мене, має базуватися на конкретних сучасних потребах у кадрах. Однак ця концепція не виходить із потреб держави. Які ж із них сьогодні найголовніші в державі? Забезпечити медиками село, піднявши там зруйновану медицину. Але хіба

ми можемо терміново мати лікаря на селі, коли продовжуватимемо навчання його мінімум 8 років? У цьому плані корисний досвід Китаю. Свого часу для потреб медицини сільської місцевості там запропонували прискорену підготовку медичних працівників. Тоді після короткого навчання — за 2–3 роки підготували велику кількість так званих босоногих лікарів — так країна виходила із своїх потреб.

Я, звичайно, в жодному разі не вважаю, що цей шлях можна застосувати для України. Але це гарний приклад розуміння потреб держави.

На порядку денному в Україні гостро стоїть потреба відродити докорінно зруйновану промислову медицину. Адже колись на підприємствах працювали здоровпункти і робітників обслуговували цехові терапевти. У таких здоровпунктах лікар загальної практики потрібен, можливо, більше за все, адже саме робітник створює той національний продукт, за рахунок якого медицина потім живе. Щороку тільки в Донбасі на робочому місці раптово помирає понад 150 шахтарів. Цим смертям могли б запобігти медичні працівники, здійснивши попередній огляд, але таких на шахтах немає.

Тому здоров'я працюючого населення має стояти понад усе. Оце має бути пріоритетом у державі, і в європейських країнах так і є, особливо у скандинавських. Однак у поданій для обговорення концепції про це навіть згадки немає. Забувають цю вимогу, і говорячи про реформування всієї системи охорони здоров'я. Таким чином, Болонський процес — це добре, але українські потреби залишаються українськими.

Сьогодні відбувається декларування профілактики, але всіма діями з боку Міністерства охорони здоров'я насправді йде її знищення. Україна має епідемії туберкульозу, СНІДу, гепатиту, час від часу виникають спалахи захворюваності на тиф, дизентерію і навіть сибірку. То чи можемо ми допустити, щоб у санітарно-епідеміологічній службі сьогодні бракувало 4,5 тис. лікарів? І в той же час готувати лікаря загальної практики, а далі спеціалізувати з нього гігієніста, який потім не захоче працювати гігієністом, санітарним лікарем, лікарем-профілактиком. Він бажатиме бути акушер-гінекологом, хірургом, урологом тощо, бо захоче заробляти гроші. Отже, в цій концепції проблемам громадського здоров'я зовсім не приділено уваги, а вони в нас чи не найболючіші.

У Європі на профілактиці дійсно ніхто не робить акцент. Європейська медицина все-таки націлена на пацієнта. А профілактикою, public health, інколи займаються навіть не лікарі, а фахівці, яким не обов'язково мати медичну освіту. Однак їхній public health — це не той підхід, який існує у

нас. І руйнувати свої досягнення в цьому плані ми не маємо абсолютно ніякого права. Ще не так багато часу минуло відтоді як Європа вчилася у нас і в Україні, як у Мекку, їхали переймати досвід.

У концепції має бути надано належну увагу збереженню профілактичної медицини і підготовці лікаря-профілактика, санітарного лікаря. Тому факультет профілактичної медицини повинен мати окремий статус і бути виділеним окремо. Санепідслужба України довела свою ефективність в усі критичні періоди життя держави — під час Другої світової війни, чорнобильської трагедії тощо.

У сумнозвісному наказі МОЗ України №81 спеціальність «гігієна» стоїть аж після стоматології. Це ганьба. Цим самим ми підкреслюємо своє ставлення до профілактики. Однак це неприпустимо, бо наша країна не обійдеться без профілактичної служби, яка має бути пріоритетною. Це загрожує ще більшим спалахом інфекції. Тобто реформа має проводитися не заради реформи. Реформа покликана підвищувати рівень здоров'я населення на кілька порядків вище.

Академік Юрій Кундієв

Як проводити реформу, повчимося в історії. У цьому році виповнюється 100 років від дня народження мого вчителя академіка Левка Івановича Медведя. Він був першим міністром охорони здоров'я Української РСР (до 1947 року були наркоми охорони здоров'я) в тяжкі часи, одразу ж після війни, коли медицина була зруйнована, знищені лікувальні та профілактичні заклади. І відбудова повоєнної медицини — це подвиг, за який його було удостоєно найвищої нагороди радянських часів.

Як Л. Медвідь відбудовував медицину? Передусім враховуючи досвід усіх, хто його мав. Збиралися активи, обговорювалися проблеми, акумулювалися позитивні думки. Все це робилося прозоро — згадайте, за яких часів! І що важливо: рух за відбудову медицини йшов не лише серед медиків, це був всенародний рух. Тоді міністр зробив так, що на охорону здоров'я працювали всі, тому ця відбудова відбулася за короткий час.

Мій учитель передусім збирав учених, з'ясовував їхню точку зору. Як боротися з інфекціями — звертався до вчених зі світовими іменами Л. В. Громашевського, О. М. Марзєєва, з питань кардіології — до М. Д. Стражеска, М. М. Губергоїца та ін. Провідні вчені країни були радниками у міністра. На жаль, сьогодні міністерство цурається вчених. Поставлено віковий бар'єр, і головними спеціалістами можна бути тільки до 60 років. Цим самим підкреслюється, що досвід не потрібен, потрібні слухняні. І в цьому полягає корінна відмінність від того, що і як робив мій учитель.

На сторінках газети нині відбувається громадське обговорення концепції. Але я хотів би й у подальшому дискутувати з авторами цієї концепції у відкритому діалозі. Я хотів би знати, чи враховано мою думку, чи не враховано. Якщо не враховано, то нехай мені доведуть, що я помиляюся. До реформ треба залучити всіх, а не тільки чиновників. Я вважаю це важливим, бо ці корінні моменти працюють на майбутнє, а ми всі зацікавлені, щоб це майбутнє було кращим, ніж теперішнє.

Хочу посперечатися щодо тези про потребу підготовки конкурентоспроможного лікаря, бо рівень нашого лікаря, навіть випускника, не нижчий, ніж рівень лікаря у європейських країнах. Тому самоприниження, яке є в концепції, недоречне. Наведу приклад. Фахівці нашого інституту, які емігрували до США, з успіхом там склали іспити, нострифікували свої дипломи, хоча і з великими труднощами, але все-таки знайшли роботу. Таким чином, їх рівень визнано офіційно. Спеціалістів таких галузей, як генетика, молекулярна біологія, сьогодні приймають за кордоном з великим задоволенням. Передусім тому, що рівень їхньої підготовки і без Болонського процесу не гірший, ніж європейський.

Замість дільничного лікаря-терапевта ми тепер матимемо сімейного? Але хто такий сімейний лікар, наприклад, у Великій Британії? Це друг багатої сім'ї, який разом із господарем грає в гольф, потім сидять біля каміна, попивають віскі із содовою і розмовляють. Сімейний лікар знає, хто на що хворів у третьому поколінні, хто з ким поріднився і т. ін. Йому відповідно й платять. Але чи можемо ми перенести цю модель на терени сьогоднішньої України?

Є досвід інших європейських країн, які вже давно ввійшли в Болонський процес. Вони зробили так, щоб задовольнити ці вимоги, однак і свого не позбулися. От Словаччина, наприклад, підписала Болонський процес, але розповсюдила його лише на підготовку медсестер. Знаю, що й поляки роблять винятки в окремих спеціальностях. Це ж зрозуміло: є багато спільного в Європі, але навіть серед розвинених країн є суттєва різниця. Чого ж ми не враховуємо своїх особливостей? Я достеменно знаю, що є параметри, за якими Європа має вчитися в Україні. На відміну від європейської українська медична освіта навіть більш інтенсифікована. Зокрема, в нас запрошують студента в клініку вже на 3-му курсі (на другому — І. С.). В Європі такого немає. Там студент потрапляє в клініку дуже рідко, якщо потрапляє взагалі. Не можна відкидати й наших досягнень у галузі профілактичної медицини».

Дуже кортить вставити з цього приводу декілька слів із твору Івана Франка (1880 рік), що я й роблю:

...Не хвалися ж ти, Європо!
Шкода твоїх праць і трудів!
Що там маєш, те і маєш,
Та не маєш ботокудів...

«Важливо заглянути в перспективу, спрогнозувати, побачити кінцеву мету цієї реформи. Спробуймо це зробити. Через 10 років випустять молодих лікарів. Якщо є ринок, куди вони поїдуть? Найкращі з них поїдуть до Європи. Хто ж залишиться тут? Такий необережний підхід може завдати непоправної шкоди вітчизняній системі охорони здоров'я. Звичайно, ми демократична держава і не маємо ставити перепони для молодого спеціаліста. Нехай згодом і поїде працювати за кордон, але передусім нехай попрацює тут для свого народу, який створив йому умови для фахової підготовки. Я знаю, що жодна європейська країна не готує кадри для когось.

Тому нам треба певним чином застерегтися від цієї конкурентоспроможності. Паралельно потрібно запровадити певні контрзаходи, щоб висококваліфікований лікар надавав медичну допомогу все-таки українцям, а не, скажімо, німцям. Зробити це не так просто. Силою нічого не вдієш, а рівень життя в Україні до німецького найближчим часом не підвищиться.

Ще один прогноз: якщо прийняти цю концепцію, все закінчиться знищенням санітарно-епідеміологічної служби. Враховуємо те, що в ній сьогодні бракує 4,5 тис. лікарів, а після реформи перші гігієністи з'являться лише через 8 років...

Сьогодні існують наукові технології прогнозування, які мають застосовуватися під час впровадження будь-якої реформи. Навіщо доводити щось на словах чи діаграмах? Національна академія наук України має для цього спеціальний підрозділ, в якому працюють серйозні науковці і застосовуються наукові методи прогнозування. То даймо їм цю реформу, нехай вони залучать авторів, нас, учених, і зроблять прогноз на майбутнє. Точно так само нехай спрогнозують, чим закінчиться процес реформування системи охорони здоров'я. Це справді буде науковий підхід, а те, що діється нині, колись мало назву волонтаризм».

Я не думаю, що людина, яка уважно «вчитається» в цю статтю, буде з нею не згідна. Вона ґрунтовна, конкретна, пронизана великим болем за долю нашої освіти, вимагає від чиновників уважно вивчити надбання вищої школи в минулому та не піддаватися «моді». Хотілося б, щоб і чиновники-реформатори вивчили уважно цю статтю і зробили необхідні висновки. Але я в цьому чомусь сумніваюсь. Ми «вірні»... собі. Таке враження, що мудрі люди заважали і заважають спокійному життю «реформаторам». А може, й ні. На них просто не звертають уваги.

Отак живу: як мавпа серед мавп,
Чолом проґрішним із тавром зажури
все б'юся об тверді камінні мури,
як їхній раб, як раб, як нищий раб.
Повз мене ходять мавпи чередою,
у них хода поважна, не швидка.
Сказитись легше, аніж бути собою,
бо ж ні зубила, ані молотка.
О Боже праведний, важка докука —
сліпорожденним розумом збагнуть:
ти в цьому світі — лиш ковалок муки,
отерплий і розріджений, мов ртуть.

Василь Стус

І як наслідок мого «екскурсу» в Болонський процес — є надія, що спрацює закон Гамперсона: вірогідність отримання бажаного результату перебуває в зворотній залежності від сили бажання. Поживемо — побачимо.

Найхитріше в Болонському процесі те, що його ніхто не може добряче зрозуміти: що там є за «родзинка», яка так легко дозволяє зруйнувати власні столітні надбання. Мабуть, як і в усіх галузях народного господарства, руйнування (реформування) є добрим тоном «державницької» діяльності.

Вчора показували по телеку, як гине село. Стає моторошно. А ми на цьому фоні активно боремося за владу... Ох, пророче, ти Тарасе...

І виріс я на чужині,
І сивію в чужому краї;
То самотньому мені
Здається — кращого немає
Нічого в Бога, як Дніпро
Та наша славісна країна...
Аж бачу, там тільки добро,
Де нас нема. В лиху годину
Якось недавно довелося
Мені заїхати в Україну,
У те найкраще село...
У те, де мати повивала
Мене малого і вночі
На свічку Богу заробляла;
Поклони тяжкій б'ючі,
Пречистій ставила, молила,
Щоб доля добра любила
Її дитину... Добре, мамо,
Що ти заранне спати лягла,
А то б ти Бога прокляла
За мій талан.
Аж страх погано
У тім хорошому селі:
Чорніше чорної землі
Блукають люди; повсихали
Сади зелені, погнили
Біленькі хати, повалялись,
Стави бур'яном поросли.
Село неначе погоріло,
Неначе люди подуріли,
Німі на панщину ідуть
І діточок своїх ведуть!..

.....

І я, заплакавши, назад
Поїхав знову на чужину.

І не в однім отім селі,
А скрізь на славісній Україні
Людей у ярма запрягли

Пани лукаві... Гинуть! Гинуть!
У ярмах лицарські сини,
А препоганії пани
Жидам, братам своїм хорошим,
Останні продають штани...

.....
Погано дуже, страх погано!
В оцій пустині пропадать.
А ще поганше на Україні
Дивитись, плакати — і мовчать!

А як не бачиш того лиха,
То скрізь здається любо, тихо,
І на Україні добро.
Меж горами старий Дніпро,
Неначе в молоці дитина,
Красується, любить
На всю Україну.
А понад ним зеленіють
Широкої села,
А у селах у веселих
І люди веселі.
Воно б, може, так і сталося,
Якби не осталося
Сліду панського в Україні.
(1848 рік)

Але в тому ж таки номері газети «Ваше здоров'я» була й стаття про-
ректора (нашого ВНЗ) з національно-патріотичного виховання, доцента
Антоніни Пришляк:

ЩОБ БУЛО СТУДЕНТАМ ВЕСЕЛО

Ректор академії згуртував навколо себе викладачів-педагогів, для
яких виховання молодого людини в душі патріотизму, любові до своєї землі
і народу є справою життя.

Студентська молодь академії не тільки засвоює ази медичної деонто-
логії, а й співає українські пісні, декламує світових класиків і поетів «роз-
стріляного відродження», майстерно демонструє народні і сучасні танці,
грає на народних інструментах, святкує ювілейні дати.

В медакадемії створений музей народознавства, який постійно попов-
нюється старовинними речами побуту. Студенти завозять в музей взірці

унікальних вишивок, різьблені вироби, неповторні писанки, збирають спогади свідків історичних подій в Україні.

Просвітницька діяльність студентів-медиків проявляється також в нетрадиційних імпрезах. Третьокурсники академії підготували цікавий анти-СНІДівський спектакль.

Незабутні враження від літературно-поетичної феєрії «Ніч на Янові» повезли гості I міжнародної медичної науково-практичної конференції студентів і молодих вчених в різні куточки світу.

Антоніна Пришляк

З талановитою студентською молоддю мали можливість познайомитись в перервах між роботою гості пленуму Українського науково-медичного товариства дитячих лікарів, Міжнародного конгресу з інтегративної антропології, Всеукраїнського семінару фтизіатрів-пульмонологів... Щира гостинність, милозвучна українська мова, співуча бандура, пісні та гумор вітали їх на Тернопільській землі.

На порозі новий навчальний рік.. Тернопільський медичний вуз в новому статусі академії приймає своїх перших студентів. Як і в минулі роки, зустрінє їх легендарний Гіппократ і поведе у таємничу країну медичних знань. Студентські квитки першокурсники отримають від наставників-викладачів у найсвятішому місці — музеї історії Тернопільської державної академії (в 2006 році було рішення вченої ради, тепер уже університету, перенести музей у фойє). Попереду шість років студентських буднів з їх радощами і проблемами, безсонними ночами, студентськими вечорами,

КВК, олімпіадами, науковими конференціями. І вкотре будуть перейматися цим студентським життям ректорат, деканат, профком, вишукуючи можливості для заохочення талановитої, працьовитої молоді іменними стипендіями, грошовими преміями, цінними подарунками, грамотами, теплим словом подяки. Отож, хай щастить тобі, майбутній медику!»

Виховання не покидає людину з часу її народження. Наслідки його залежать від індивідуальних особливостей сприйняття збудників навколишнього та від:

1) характеру відносин «батько (мама, бабуся, дідусь, сестра, брат) — дитина»;

2) впливу дитячого колективу, вихователя, вчителя;

3) впливу «вулиці» — повсякденних та непередбачуваних дій дорослого (дійсно, на вулиці, в магазині, кіно, під час відпочинку...).

Отож: «У всякого человека бывает два воспитания: одно, которое ему дают другие, и другое, более важное, которое он дает себе сам» (Э. Гиббон). Цей вираз є ще одним із свідчень того, що за свою життєву незграбність людина може дорікати тільки собі, й ніяк вже на своїх близьких, знайомих...

І всім би нам хотілося, щоб думка Дж. Рескіна відобразилася в кожній людині: «Предмет истинного воспитания не только в том, чтобы заставлять людей делать добрые дела, но и находит в них радость; не только быть чистыми, но и любить чистоту; не только быть справедливыми, но и алкать и жаждать справедливости».

На жаль, іноді в мою голову закрадаються слова М. Ю. Лермонтова із його «Думи»:

Печально я гляжу на наше поколение!
Его грядущее — иль пусто, иль темно,
Меж тем, под бременем познания и сомнения,
В бездействии состарится оно.
Богаты мы, едва из колыбели,
Ошибками отцов и поздним их умом,
И жизнь уж нас томит, как ровный путь без цели,
Как пир на празднике чужом.
К добру и злу постыдно равнодушны,
В начале поприща мы вянем без борьбы;
Перед опасностью позорно малодушны
И перед властью — презренные рабы.
Так тощий плод, до времени созрелый,

12*Сміян І. С. На все ти, Боже, дай пораду.

Ни вкуса нашего не радуя, ни глаз,
Висит между цветов, пришелец осиротелый,
И час их красоты — его паденья час!

Мы иссушили ум наукою бесплодной,
Тая завистливо от ближних и друзей
Надежды лучшие и голос благородный
Неверием осмеянных страстей.
Едва касались мы до чаши наслажденья,
Но юных сил мы тем не сберегли;
Из каждой радости, бояся пресыщенья,
Мы лучший сок навеки извлекли.

Мечты поэзии, создания искусства
Восторгом сладостным наш ум не шевелят;
Мы жадно бережем в груди остаток чувства —
Зарытый скупостью и бесполезный клад.
И ненавидим мы, и любим мы случайно,
Ничем не жертвуя ни злобе, ни любви,
И царствует в душе какой-то холод тайный,
Когда огонь кипит в крови.
И предков скучны нам роскошные забавы,
Их добросовестный, ребяческий разврат;
И к гробу мы спешим без счастья и без славы,
Глядя насмешливо назад.

Толпой угрюмой и скоро позабытой
Над миром мы пройдем без шума и следа,
Не бросивши векам ни мысли плодovitой,
Ни гением начатого труда.
И прах наш, с строгостью судьи и гражданина,
Потомок оскорбит презрительным стихом,
Насмешкой горькою обманутого сына
Над промотавшимся отцом.

Ні над якою проблемою так «не знущаються», як над проблемою виховання дитини, молоді, людини. ЗМІ переповнені такою інформацією. Нас виховують, ми виховуємо... В районах, області, на рівні держави утворені відділи, управління, міністерства сім'ї та молоді... А з точки зору Ф. Достоєвського вони «крайні» і не потрібні: «Мы не должны превозноситься над детьми, мы их хуже (я також, як педіатр, можу це стверджувати — І. С.). И если мы их учим чему-нибудь, чтоб сделать их лучше, то они нас делают лучшими нашим соприкосновением с ними». Дитина завжди

дивиться в корінь. «— Мамо, пам'ятаєш ту китайську вазу із фарфору, — запитує донька, — яка передається у нашій сім'ї із покоління в покоління? — Безумовно, пам'ятаю. А що? — Та нічого особливого. Просто моє покоління перервало цю традицію» (Із сімейних історій). Інколи потрібно і так ставитися до традиції.

Я переконаний, що численність аспектів виховання така велика, що нею оволодіти одній людині неможливо за все своє життя.

Ось лише 7 принципів, які наводить Еверетт Шостром в розділі «Дисципліна — мати порядку», і які допоможуть дисциплінувати свою дитину без ризику втратити контакт і зруйнувати відношення з нею:

«1. Отделите чувства от действий. Не судите самого ребенка, даже если его действия достойны осуждения. Ребенок непременно должен понимать, что его самого любят, но что его действия неприемлемы и должны быть улучшены. Любые действия являются результатом чувств. Чтобы изменить поступки, прежде всего нужно понять чувства и научиться с ними обращаться.

2. Внимательно изучите ребенка и определите — нормальный ребенок перед вами или невротический. Действия ребенка в состоянии нервного расстройства должны рассматриваться родителями как симптом более глубоких эмоциональных затруднений, вызванных критикой, обвинением или наказанием. Наказывать ребенка в такой ситуации означало бы еще больше выбить его из равновесия.

3. Ответьте на чувства ребенка. Создайте такие условия, чтобы ребенок мог выговориться, «выпустить пар», дать выход своим эмоциям. То есть освободиться от враждебных чувств, которые он пытался подавить.

4. Если ребенку необходимо наказание, пусть ребенок сам его выберет. Практика показывает, что дети обычно выбирают более строгое наказание, чем хотели предложить родители. Но — что очень важно — они уже не считают его жестким и не справедливым.

5. Наказывая ребенка, убедитесь, что он понимает, за что. Что он винит в этом себя. А не тех, кто его наказывает. Помогите ему понять, что правилам группового поведения следует повиноваться также неукоснительно, как правилам спортивной игры.

6. Сделайте так, чтобы дисциплинарные проблемы были не вашими, взрослыми проблемами, а общими с детьми. Дайте ребенку знать, что вы чувствуете их как взаимные проблемы. Это поможет вам как самим отделаться от проблемы, так и отделить от нее ребенка. Тогда вы сможете поместить ее в некоторое отдаление и вместе исследовать ее, работать над

ней. Поняв, что у проблемы есть внешняя точка отсчета, ребенок не станет превращать дисциплинарную ситуацию в межличностный конфликт.

7. Наложите ограничения на опасные и разрушительные действия. Помогите ребенку направить свои действия по другим, дозволенным каналам. Это и есть основная формула динамического подхода к дисциплине».

Цей же автор в наступному розділі «Родителей не выбирают» наводить ще такі 17 постулати для батьків:

«1. Сотрудничайте с нами. Не старайтесь быть инфантильнее, чем это есть на самом деле, разыгрывая беспомощность и глупость. Протяните нам руку помощи и дайте понять, что мы можем расти вместе и что мы можем на вас рассчитывать.

2. Помните, что серьезная учеба означает серьезное дело.

3. Мы не были родителями изначально, мы стали родителями в момент вашего рождения. Поэтому наш родительский стаж равен вашему возрасту. Как родители мы ровесники вам и не меньше вашего нуждаемся в помощи и поддержке. От нас зависит, какими вы станете, но и от вас зависит, какие родители получатся из нас.

4. Мы стараемся свести до минимума наши требования и пореже употреблять «ты должен». Но и вы постарайтесь развить в себе ответственность и, не дожидаясь требований, совершить акт доброй воли: «Давай я сделаю...»

5. Поймите, мы (взрослые) не менее способны на ошибки, и зачастую мы не состоятельны. Будьте великодушны и примите нашу способность падать.

6. Очень хотелось бы, чтобы вы не обижали нас своим невниманием, когда мы о вас заботимся. «Спасибо» — это такой стимул!

7. Старайтесь принимать наши правила, даже если не совсем понимаете их. Мы действительно иногда знаем, что лучше.

8. Не всегда ждите ответа от нас. Постарайтесь сами проанализировать и понять вопрос. Понимание вопроса важнее, чем знание ответа.

9. Помните, что нам приятен ваш интерес к нашей деятельности. Взрослые не всегда консервативны, и сможете полюбить немало из того, что мы делаем.

10. Постарайтесь любить нас и тогда, когда мы ошибаемся. Родители — не Боги и не ангелы, хотя и стараются ими казаться.

11. Не стоит механически брать с нас пример. Не копируйте нас, подходите к этому творчески, будьте самими собой.

12. Постарайтесь относиться к нам как к равным. Родители отнюдь не рабы своих детей; нам также нужна справедливость.

13. Мы также нуждаемся в отдыхе. Уважайте наших друзей, как мы уважаем ваших. Наши действия могут показаться вам бессмысленными, но мы имеем на них полное право.

14. Наш дом принадлежит нам ВСЕМ. Вещи, конечно, не столь важны, как люди, но постарайтесь научиться уважать вещи, которые высоко ценят люди.

15. Мы хотим видеть вас младшими партнерами нашей семейной фирмы. Но не ведите себя так, как будто мы уже на пенсии. У нас еще активная роль в компании.

16. Учитесь принимать свои собственные решения, а мы будем любить вас вне зависимости от того, мудрыми будут эти решения или нет.

17. Мы растем и развиваемся вместе с вами. Так давайте грести вместе и в одном направлении, иначе наша семейная лодка запросто может опрокинуться».

А як «грести вместе», коли:

ПАПА + МАМА = ДРАМА

(песня из спектакля «мы взрослые лишь понарошку»)

Папа хочет жить, как хочет.
Мама хочет жить как люди.
Вот и спорят дни и ночи:
«Что с семьей завтра будет?!»

Если будем жить, как мама —
Значит, в доме будет драма,
Много слез и корвалола
И журнал «Семья и школа».

Если будем жить, как папа —
В доме будет много храпа,
Много рыбы, много пива
И большая перспектива.

Если будет перспектива —
Значит, будем жить красиво.
Будем ездить на рыбалку
И прогоним ту гадалку —

Ту, что маму так пугает,
Ту, что папу так ругает —

Чтоб не знала наша мама
То, что папа — это драма!

Чудові поради. Будемо до них прислухатися. Не дивлячись на те, що вони направлені на спілкування батьків з «дорослими» дітьми. Ще важче знайти правильні шляхи у вихованні дітей перших 3–5 років життя. А якраз в цей період закладаються основи поведінки дитини і майбутньої дорослої людини. Я не піонер у цьому твердженні, але нам усім необхідно пам'ятати, що цей період життя вимагає найбільшої уваги близьких і батьків. Характер нашого ставлення до дитини з перших секунд після народження, в найбільшій мірі, визначають майбутнє тепло, світло, привітність, добро, совісність..., холодність, заздрість, злість, ворожість..., які буде випромінювати «доросла» дитина і доросла людина. Виховати «самурая» чи «ангела» можливо тільки в перші 5–8 років життя.

Як сумно, що суспільство і кожний із нас не мають настирливості в перетворенні цієї істини в щоденний девіз життя. Як сумно, що всі ці дні (квітень 2007 року) ЗМІ, в тому числі і «Свобода слова», прикладають максимум зусиль, щоб переконати Україну: об'єднуючою національною ідеєю є футбол на чолі з Григорієм Суркісом. Це ж треба так глибоко зневажати свій народ, щоб серед білого дня стверджувати про його інтелектуальну неспроможність розрізняти людські цінності. Наш футбол перебуває багато років на «задвірках» футбольного поля Європи і світу, не дивлячись на його не український склад команд. І нас переконують в його найбільшу цінність України. Чи достане у нас ДУХУ отямитися. Цікаво («скрізь сльози»), що в цю «компашку» втягнулись і перші керівні особи країни. Оце ми! Ой, ви хлопці молодці!

Ну, що тут скажеш?

«...В Україні звістка про цей колосальний успіх викликала справжній триумф. Важко описати, яким сюрпризом це стало для футбольних уболівальників, які не наважувалися навіть мріяти про можливість на власні очі побачити видатне спортивне дійство. Додатковим приводом для ентузіазму стала та обставина, що безпосереднім учасником цього дійства обов'язково стане синьо-жовта дружина: відповідно до чинних правил, країна-організатор звільняється від участі у відбірному циклі і до фінального раунду потрапляє автоматично.

Почуття радості охопило безліч людей, які не відносили себе до категорії футбольних фанатів, — бодай тому, що в Україні не часто знайдеш об'єктивний привід для щирої радості за державу, у спроможності якої зневірилося чимало людей.

Причини для оптимізму з'явилися й у тих, хто навіть у лиху годину нескінченних політичних чвар і поглиблення розколу республіки вірив у появу ідеї, здатної примирити вождів та об'єднати населення. Гідна організації одного з найбільших світових форумів — чим не надзавдання, вирішувати яке можна й потрібно тільки спільно (а все інше можна і не спільно — І. С.). Стати свідком, учасником, господарем (останнє основне — І. С.) грандіозного свята однаковою мірою хочеться жителям Галичини, Волині, Сіверщини, Криму та Донбасу (а бути заможними бажають мабуть не всі — І. С.)...».

У мене немає такого ентузіазму, як у Сергія Рахманіна («Дзеркало тижня, 21–27 квітня 2007 рік), автора цих висловлювань, він (ентузіазм), мабуть, більше стосується:

«...Тим часом українська влада вже рахує майбутній прибуток (а ведмідь ще живий! — І. С.). Президент Ющенко каже про 3 млрд доларів. Уряд уточнює — 3,2 млрд, або 19,2 млрд грн., з яких 3,2 млрд грн. надійдуть у бюджет у вигляді ПДВ. Чистий прибуток суб'єктів господарювання очікується в розмірі 4,2 млрд гривень. Уже прикинули, що в Україну прийдуть 400 тисяч туристів, які за приблизно 20 діб перебування витратять по 400 доларів.

А от реальні витрати, схоже, взяті зі стелі (це приклад двійного підходу — І. С.). У довідці, підготовленій Мін'юстом, на організацію Євро буде витрачено 1,22 млрд грн. із держбюджету, 0,2 млрд грн. із місцевих бюджетів і 20 млрд грн. із позабюджетних джерел...» (вчора, 24 квітня, 2007 року, «по телеку» сповістили, що Євросоюз для проведення цього футбольного «чуда» виділяє Польщі 24 млрд доларів). У мене щось не клеїться з арифметикою — не бачу із цих цифр прибутку. Але сумніву немає — ділити є що і є кому. Я навіть фізично відчуваю, як «бізнесмени» зарядилися високим потенціалом азарту щодо придбання побільшого куса пирога з «ентузіазму» уболівальників. Це по-перше. По-друге. Пробачте мені, фанати футболу, в цій події я бачу всього-навсього — надання оренди футбольних полів та готелів наймачу, а правоохоронним органам — головної болі... Але кожний з нас має право на свою точку зору, на свої власні відчуття. В цьому напрямку ще залишилася свобода думки в Україні.

Як би мені хотілося, щоб наша держава, хоча б третину часу, який витрачає на футбол, приділила дітям, дійсно, своєму майбутньому, назвала б виховання дітей, збереження їх здоров'я — об'єднувальною національною ідеєю України, що звучало б гордо, достойно, з надією.

Наше спотворене ставлення до дітей, у більшості випадків, сприймається (якщо є бажання сприймати) як звичайне явище. Ми дожилися до того, що вже поет Едуард Асадов нас закликає:

Не бейте детей, никогда не бейте!
Поймите, вы бьете в них сами себя,
Неважно, любя их или не любя,
Но делать такого вовек не смейте!

Вы только взгляните: перед вами — дети,
Какое ж, простите, геройство тут?!
Но сколько ж таких, кто жестоко бьют,
Вложив чуть не душу в тот черный труд,
Заведомо зная, что не ответят!

Кричи на них, бей! А чего стесняться?!
Ведь мы ж многократно сильнее детей!
Но если по совести разобраться,
То порка — бессилье больших людей!

И сколько порой на детей срывается
Всех взрослых конфликтов, обид и гроз.
Ну как же рука только поднимается
На ужас в глазах и потоки слез?!

И можно ль разпущенно озлобляться,
Калеча и душу, и детский взгляд,
Чтоб после же искренне удивляться
Вдруг вспышкам жестокости у ребят.

Мир жив добротой и уважением,
И плетка рождает лишь страх и ложь.
И то, что не можешь взять убеждением —
Хоть тресни — побоями не возьмешь!

В ребячьей душе все хрустально-тонко,
Разрушим — вовеки не соберем.
И день, когда мы избили ребенка,
Пусть станет позорнейшим нашим днем!

Когда-то подавлены вашей силой,
Не знаю, как жить они после будут,
Но только запомните, люди милые,
Они той жестокости не забудут.

Семья — крохотная страна.
И радости наши произрастают,

Когда в подготовленный грунт бросают
Лишь самые добрые семена!

Прочитайте уважно цей вірш. Які важливі проблеми стоять перед кожним із нас, і як ми до цих проблем зверхньо ставимося. Невже ми й у подальшому будемо «кричати» про наш «захудалий» футбол, в догоду бізнесменам (ніжно), на шкоду людській душі? На шкоду основам держави — здорового фізично, інтелектуально і психічно ЩОЙНО НАРОДЖЕНОГО. Отяммось ж, браття мої і сестри!

Вчора (21 квітня 2007 року) по телевізору передавали зібрання громадського всеукраїнського форуму, присвяченого дитинству. На ньому з «програмовою» промовою виступив і спікер Верховної Ради Олександр Мороз на тему чи законний чи ні указ Президента про розпуск парламенту. Говорив довго, нудно, повторяв те, що говорив уже десятки разів. Що я цим хотів сказати:

1. Ні в одного діяча нашої держави немає домінанти щодо здоров'я і виховання дітей. Вони не проти цього, але є більш «важливіші» справи;

2. Нікуди людина не може заховатися від фізіологічних вчинків, які закладені в нашому організмі на генетичному рівні. Інстинкт самозбереження — понад усе в людини. Збереження крісла — це також самозбереження. І це стосується не тільки Мороза, Януковича, Ющенка..., а й кожного з нас. Тільки ті, які перебувають на «поверхні», оглядаються всією країною, а інші — меншою кількістю людей (область, район, місто, установа...). Пенсіонерське «самозбереження» вже з посадою не пов'язане — воно пов'язане зі здоров'ям. Фізіологічні прояви людські помітно обмежуються з віком.

Ми, старше покоління (не подобається мені слово «старики»), хоча воно зовсім адекватне), вже інакше, ніж молодь, сприймаємо слова пісні «Прийди, Христе», яку виконують ієром. Йосафат Савран та бр. Петро Савран:

Прийди, Христе, прийди,
Нам радість принеси.
Ми Тя благаєм, щиро вітаєм,
Прийди, Христе, прийди. (2 рази)
Прийди, Христе, прийди,
Любов нам принеси.
Прости провини, о Божий сину,
Прийди, Христе, прийди. (2рази)

Прийди, Христе, прийди,
Нам щастя принеси.
Щоб разом в Бозі, в трудній дорозі,
З тобою з'єднались ми. (2 рази)

Прийди, Христе, прийди,
Наш люд благослови!
На слізь долині просим Тя нині,
Прийди, Христе, прийди. (2 рази)

Вона (ця пісня) сприймається мною в надзвичайно емоційному полі, що, мабуть, в молодому віці неможливо. Почуття жалю, значного і високого напруження, і в той же час, теплого, глибокого, душевного, заспокійливого та, одночасно, хвилюючого до сліз відчуття не покидають мене не тільки в той період, коли я прослуховую цю пісню, а ще тривалий час після цього.

Тільки після тривалого життя розпочинаєш розуміти, що ти, як і інші —

ВСЕ МЫ СТРАННИКИ НА ЗЕМЛЕ

Как-то вечером один император сидел у дверей своего дворца. Близ него стояли его телохранители и слуги. В эту минуту проходил мимо один монах с посохом в руках и с сумкою за плечами. Вдруг он остановился и обнаружил намерение войти во дворец. — Куда ты отче? — Остановил его один из телохранителей. «Хочу войти в эту гостиницу, чтобы переночевать», ответил монах. — Это не гостиница, а царский дворец, проходи дальше. Император, слышавший этот разговор, приказал представить себе монаха и сказал ему ласково: «добрый отче! Это не гостиница, а дворец, а я император». Нисколько не смутившись, монах сказал: — Ваше Величество! Кому принадлежал этот дворец за пятьдесят лет тому назад? — «Моему деду», отвечал император. — А после вашего деда кому? — «После деда моему отцу». — А после отца? — «Мне». — А после вас, когда умрете, кому будет принадлежать? — «Моему сыну». Тогда монах воскликнул: — Как же, государь, после этого не гостиница дом, в котором пребывало столько народу?

Император понял, что хотел сказать монах, взял его за руку, ввел в свой дворец и приказал приютить и угостить.

Действительно, все мы великие и малые, богатые и убогие, только и делаем, что проходим по этой земле; нет у нас здесь постоянного вековечного жилища, все мы — и богатые, и бедные — лишь странники здесь, и

нікому из нас ни перед кем нечем гордиться. Богатый и бедный ничего здесь на земле не имеет на века. Только вера в Бога да добрые дела, благочестивая жизнь, вот какое богатство пойдет с нами туда и от нас не отнимается. Стяжавай же это сокровище и не говори никогда «довольно».. («Христ. Чт. 1889 г.).

Ці слова примушують повертатися мене у минуле, аналізувати та думати, думати...

ЯКБИ ПОВЕРНУТИ ЛІТА

Якби повернути літа,
Оті, що давно пролетіли!
У кожного днина є та,
Коли я болю завдавав
Людям, що їх вже нема.
Ті роки сховала пітьма,
Вони усе далі і далі, —
Мені ж то не можна услід.
Від того все більше печалі:
Немає людей отих літ.
Лиш чую серцець їхніх біль
І погляди їх на собі.
Якби повернути літа...
Ясніє дорога ота —
Рушаю я пам'яттю в путь,
Та років тих не повернуть.
Витікають повільно вони,
Наче кров із людини,
Перед якою я завинив:
Поранив лихої години.

Йона Грубер

Я написав цей вірш, сутність якого притаманна кожному із нас. Біда людська в тім, що більшість із нас цього не хоче визнати. Але я переконаний, що з віком таке розуміння прийде до кожного.

21–22 квітня (субота, неділя) 2007 року на першому національному каналі телебачення в найсприятливіший час доби виховував нас Ян Табачник: «Честь имею пригласить». Про те, що слово «честь» по-різному сприймається кожною людиною продемонструвало й це показове згуртування людей нашої невеликої планети — Земля. Видовище розпочалося з української співачки Білик, російською піснею. Молодець Йосиф Кобзон,

що виконав одну пісню українською мовою. Я не є фанатом Кобзона, його виступи сприймаю дуже, навіть дуже спокійно. Але подарований мені компакт-диск з українськими піснями Кобзона разом з Таїсією Повалій у мене на одному із перших місць. Я слухаю їх із задоволенням. Мені здається, що в цьому випадку він досяг апогею в мистецтві.

Кучма, Янукович, Горбулін... мали можливість показати себе у виконанні російських пісень. Крім Й. Кобзона, я ще один раз за весь багатогдинний, протягом двох днів, видовищний показ, чув українську мову. Наш «бомонд» показав на всю «катушку» свою прихильність старшому брату і неспроможність — самих себе. Роман Віктюк, видатний режисер світового рівня, родом зі Львова і місцепроживанням у Москві, у своєму виступі дуже здивував «високих» гостей та й мене. В кінці своєї промови він запропонував в наступній такій програмі прийти гостям сюди (бувний музей В. І. Леніна — на це він наголосив) з дітьми в піонерських галстуках, і він вигукне: «За дело Ленина-Сталина будьте готовы!». Один із гостей вигукнув із залу: «Всегда готовы!». Мені здалося, що це основний «циміс» цього вечора(ів). На видовищі було 5 экс-президентів (два наших, молдавський, польський та чеський чи словацький — забув, а може, ще чехословацький?). Ніхто з экс-президентів не танцював, і в цьому був недолік організаторів видовища. Відчувалась відсутність Бориса Єльцина. Науку представляли на цій зустрічі професори Азаров, Ківалов, Горбулін, Янукович..., кандидати наук Кучма..., політику — Тарас Чорновіл...; мистецтво — Ян Табачник, композитор Крутой, поет Євген Євтушенко, Гордон... Багато крапок я пишу тому, що багатьох присутніх на цій вечірці я не впізнав (я не дуже добре їх знаю) на екрані свого телевізора. У мене таке враження склалося, що при здійсненні подібних урочистостей у Москві українська мова там би звучала частіше, ніж у Києві, та й представників на сцені з України було б більше, ніж на цьому видовищі у Києві.

З цього приводу наведу декілька слів з інтерв'ю Анатолія Гарасюти («Літературна Україна», 11 січня 2007):

«... — Гадаєте, не встанемо з колін?

— Як же його встанеш, коли ми без Москви вже й слова сказати не можемо? Коли та частина України, що в повоєнні десятиліття поставала з рекрутованих та вербованих дітей «ворогів народу», котрі кров'ю своєю зобов'язані були змивати «позор отцов», уже й не мислять себе не російськомовними? Принаймні, так заявляють їхні лідери, абсолютно ігноруючи культуру спілкування, закони цивілізаційного розвитку. Та ж у Франції, до

прикладу, тільки 60% франкомовних її громадян, але ж ніхто не ставить під сумнів обов'язковість державної мови в усіх сферах тамтешнього політичного і культурного життя?

— Обізнані люди кажуть, що і Верховній Раді й досі вся документація ведеться російською мовою і тільки згодом перекладається на кострубату канцелярщину, що має певне відношення до української...

— От бачите!.. То як же ти встанеш з колін, коли в нашої «еліти» культура — на замку? Ви читали Універсал національної єдності? Я вже на другому пункті розплакався! Замість огненної української публіцистики — ходульні, неоковирні словеса, що їх і літературною мовою важко назвати...

— Хоч як воно давно, та саме про це сказав було й Леонід Макарович на першому засіданні. На жаль, ніхто чомусь не зауважив, що Універсал у Казацькій Республіці, завжди видавався Гетьманом, а не підписувався певним колом урядників чи полковників...

— «За різними вродженими схильностями і шлях житія різний» — повів би Григорій Савович (Сковорода — І. С.), син козака, який закладав у славному Харкові основи національного «шляхетного виховання». Тобто, навіть за царату посполиті в Україні могли — мали сміливість! — насправді плекати, творити Культуру. Нині ж навіть київський письменник мусить заздрити будь-якому російському літератору, бо там легше видати книжку і можна розраховувати на гонорар. У такому ж сирітському становищі й артисти українські, що ходять у пасинках... А от московські у нас — жирують. Чом не парадокс? І чи не винищує в такому разі українська держава на пні паростки й того патріотизму, що з таким боєм і відчаєм прокільчився?! Чи не відщуралися села, святих традицій хліборобства?!

— Ваша правда, Анатолію Андрониковичу...

— Та не в правді моїй справа! Гріх наш великий, що даємо змогу воївничим учора безбожникам фарисействувати сьогодні в Божому храмі — знущатися зі Слова в найпідліший спосіб замовчуванням його святої ролі в житті суспільства. Чи не перевертаються у гробах кістки наших славних предків? Ось Яків Русалів, котрий мав до діла з козаками сімнадцять літ перед Хмельниччиною, називав їх — цитую з пам'яті — благородними, мужніми й хоробрими лицарями, що над усе цінували свободу...

Якщо ми вже заповзялися вторити за Святим Письмом, що Слово — Бог, то маймо мужність сказати, що кожен, хто нехтує нашою мовою, не навидячи її в хамському своєму невігластві нелюдською ненавистю, наш лютий ворог. А «ворогам Бога нашого прощати не дозволено». Хіба не цим законом запам'яталося світові українське лицарство?!

— ...

— Згадайте, як прощався — за «Літописом Самовидця» — видатний козацький полководець Самійло Зорка з Гетьманом Хмельницьким у своїй надгробній промові: «Яким мужнім і прекрасним, лицарською і богатирською відваги воювали ви серцем!» Ясна річ, це данина славетному небіжчику. Але ж і Сен-Бев зі своєю «Іліадою запорозькою», як і Проспер Меріме чи Байрон, такої данини не відали. Що змусило їх прославляти козацтво? Безперечно, лишень неймовірна мужність, хоробрість і героїзм, незнаний у тодішній Європі. Ось саме такого «мужнього серця» нам якраз і не вистачає нині.

А стара українська Церква надзвичайно пильно стежила за моральними якостями тодішніх володарів. Ось як застерігав С. Яворський сучасників от зловорожої недуги: «Дружество єсть річ ізрядная, но друг должен уподобитися врачу: врач не любит больного, аще не вознавидит его болізни. Аще хотяши поістині любити друга, возненавидь его злонравіє і зловіріє!»...

Розмовляв Віктор Грабовський».

Ось такі ми різні. Можна сказати: з протилежними поглядами на можливість уславити нашу неньку-Україну: «СЛОВО — БОГ» (Анатолій Гасюта) і «Честь имею пригласить» (Ян Табачник)...

Я не бачу нічого іншого, як:

ДАВАЙТЕ, ДІТИ!

Простіть, соотчичу! Їй-право, встидно
Народом величать вас під хмельком,
Коли ми й днесь не вибралися з бидла,
А знак раба не стерти рушником.

За звичай стоїмо в холопській позі
Під чоботом чужім у срамоті,
Та все ллемо по запорожцям сльози,
Споганюючи імена святі.

Вчерговши здавши крамарям Соборну,
Волаємо з каналів і газет,
Що це ж і є, мовляв, сама свобода,
І незалежність, й суверенітет.

Кому ми, рідний, брешемо, як сводня?!
Та з нас уже глузує дівтора:

«Якщо, батьки, оце у вас свобода,
То нам з-під стріхи доставать пора!»

Давайте, діти! По козацьки вдарте,
Щоб сколихнуло села і міста!
І не кляніть нас, — ми й того не варті,
Щоб ви об нас поганили уста.

З гетьманами непевної доби
Самі собі ми присуд учинили:
Затерти власні імена й могили,
Щоб ви й не знали, де лежать раби.

Покваптесь, діти!
Тільки ви ще й годні
Нас зупинити на краю безодні!

*Борис Олійник
(із поеми «Суворий Янгол»)*

Я наводжу різні думки, різні погляди і цим підтверджую відсутність однорідності людської, а, навпаки, вияв індивідуальності кожною людиною, кожною о с о б и с т о с т ю. Якраз цим я обґрунтовую призив до порозуміння між homo sapiens, незалежно від моїх симпатій і антипатій. А тому:

ХРИСТІАНИН, НЕ РОПЩИ НА СВОЙ КРЕСТ!

Однажды бедному человеку, который всем жаловался на свой крест, на свою бедность, представилось в сновидении, будто он находится в пространной комнате, которая вся уставлена разной величины крестами, и все эти кресты покрыты покрывалом. Тайный голос говорит бедняку: «ты жалуешься на свой крест, на свою бедность: выбирай же себе другой, любой крест». Бедняк начал выбирать. Взялся за первый крест, этого не поднял; другой хотя и приподнял, но и этот не по силам, — очень тяжел; третий крест и не тяжел показался ему, но углами своими больно режет плечи. Таким образом он, переиспытав все кресты, ни одного не нашел по своим силам. Оставался в углу еще один крест, которого бедняк не испытал, потому что этот крест казался ему больше и тяжелее других. Приподняв этот крест, бедняк радостно закричал: «вот этот крест я возьму на себя; он хотя и велик, но легче других!» Сняли покрывало с этого креста и на нем была надпись: «бедность». И так бедняк остался опять при своем кресте, при своей бедности; теперь он нашел, крест его, посланный ему Богом, самый легкий и удобный для несения. Усмиряя гордость, удаляя праздность,

соединенную с пороками, роскошь, которая ведет при богатстве к пьянству, невоздержанию к пище и питию, от чего рождаются разные болезни, приучая полагаться на промысел Божий и от него одного ожидать себе помощи и утешения и устремляя взоры человека к будущей загробной жизни, где нет ни болезни, ни бедности, ни печали, но вечное блаженство и радость бесконечная, — крест бедности есть самый удобный и легкий крест для человека». (Протоірей Гр. Дьяченко).

І не тільки цей вислів, а й усе життя переконливо доводить в необхідності отримання задоволення своєю долею. Ступінь задоволеності своїм життям, насамперед, залежить від прозорості і кольору твоїх (моїх) «окулярів», від уміння своєчасного користування самонавіюванням.

Всего и дела, что вчитаться, — Боже мой,
Всего и дела, что помедлить над строкою —
Не пролистать нетерпеливою рукою,
А задержаться, прочитать и перечесть.

Всего и дела, что вглядеться, — Боже мой,
Всего и дела, что внимательно вглядеться —
И не уйти, и никуда уже не деться
От этих глаз, от их внезапной глубины.

Мне жаль не узнаной до времени строки.
И все ж строка — она со временем прочтется
И перечтется много раз и ей зачтется,
И все, что больно в ней, останется при ней.

Но вот глаза — они уходят навсегда,
Как некий мир, который так и не открыли,
Как некий Рим, который так и не открыли,
И не открыть уже — и в этом вся беда.

Но мне и вас немного жаль, мне жаль и вас
За то, что суетно так жили, так спешили,
Что и не знаете, чего себя лишили,
И не узнаете — и в этом вся печаль.

А впрочем я вам не судья. Я жил как все.
Вначале слово безраздельно мною владело —
А дело после было, после было дело,
И в этом дело все — и в этом вся печаль.

Мне тем и горек мой теперешний удел —
Покуда мнил себя судьей, в пророки метил,

Каких сокровищ под ногами не приметил,
Каких созвездий в небесах не разглядел...

Юрий Левитанский

Більше двох сторінок газета «Ваше здоров'я» присвятила нашій академії. І останньою була стаття проректора з адміністративно-господарської роботи Едуарда Рубіна:

АКАДЕМІЯ ЖИВЕ, РОЗВИВАЄТЬСЯ

Перед Тернопільською державною медичною академією, як, мабуть, і перед іншими бюджетними організаціями, свого часу стояла дилема: що робити в умовах фінансової скрути — жити або саморозпуститись, викинувши на вулицю висококваліфікованих медичних працівників. Щоб мати кошти для нормального функціонування навчального процесу, ректор академії вжив усі необхідні заходи.

Було переглянуто підхід до існуючих основних фондів економії матеріальних і фінансових ресурсів, запроваджено суворо лімітовану систему матеріального забезпечення навчальних корпусів і гуртожитків. Організовані централізовані бригади з їх ремонту.

Маневрування необхідними коштами, котрі виділялися у невеликих обсягах і тільки на необхідні потреби, дала можливість підтримувати навчальні корпуси і гуртожитки в нормальному технічному стані і забезпечити навчальний процес.

На ці потреби Міністерство охорони здоров'я за останні п'ять років не виділило жодної гривні. Фактично ж на ремонті роботи щороку в останнє п'ятиріччя витрачалося 165 тис. гривень.

На 1997 рік ректор академії виділив необхідні кошти для підготовки навчальних корпусів і гуртожитків до нового навчального року. Тепер ведемо роботи щодо заміни системи центрального опалення гуртожитку №3, ремонту адміністративного, біологічного і навчального корпусів, виконуємо ремонтні роботи в усіх п'яти гуртожитках.

Повністю замінимо систему центрального опалення морфологічного і адміністративного корпусів, капітально відремонтований спортивний корпус і котельня гуртожитку №5.

Все це вселяє надію, що академія живе, розвивається і нормально зустрічає новий навчальний рік».

Як це не парадоксально, але лікар, доктор медичних наук, професор, будучи ректором, велику частку свого робочого дня віддає фінансовій і господарській діяльності. Діяльності до якої він не готувався, діяльності, яка основана на інтуїції, доцільності, особливостях характеру... В минулі часи заробітна плата проректора з АГР була незначною і знайти кваліфікованого господарника було важко. Інколи мені радили на цю посаду людину без певної кваліфікації та казали: «Та що там робити у вашому невеликому закладі?» Установа, дійсно, невелика, лише 3–5 тисяч чоловік, але ж обсяг роботи дуже різнонаправлений: кафедра теоретична і клінічна, наукова лабораторія і віварій, спортивний корпус і студентський профілакторій, гуртожиток для студентів, сімейних студентів, аспірантів, магістрів, лікарів-курсантів, опалення, газ, водопостачання, електрика, (раніше ще й мазут), каналізація, благоустрій... А вимоги у студента, професора часто безкомпромісні. Я не пам'ятаю такого дня, щоб не приділяв якоїсь уваги (частіше мимоволі) фінансовим чи господарським проблемам. Якщо деякі проблеми викликали головну біль в прямому значенні, то це фінансово-господарські. І я розумів декого з моїх знайомих ректорів, які лишили це почесне крісло із-за «господарського» навантаження. Правда, були і є такі ректори, які вважали і вважають себе неперевершеними адміністраторами і господарниками. Я їм завжди заздрих. Мене не покидало відчуття, що моє рішення того чи іншого питання, не є найкращим. І цим я денно і нічно «мучився».

Господи, яка краса природи (квітень): з кожною годиною (!) підростають півонії, півники, нарциси, тюльпани..., дивляться на мене багатокольоровою красою, а барвінок, який вкриває майже 20-метрову ділянку, найпершим показав своє привабливе блакитне сузір'я, а... І на цьому фоні

я кажу про зруйновану каналізацію, пошкоджені двері, вікна... Гріх! Немає нічого більш заспокійливого, з більш емоційно піднесеним впливом на організм людини, ніж незліченні прояви природи. Особливо весна. Минула осінь, минула зима, і настає нове життя — весна. Весна — це дійсно —

ПЕРЕМОГА

Довго я не хотіла коритись весні,
Не хотіла її вислухати,
Тії речі лагідні, знадні, чарівні
Я боялась до серця приймати.

«Ні, не клич мене, весно, — казала я їй, —
Не чаруй і не ваб надаремне.
Щоб мені по красі тій веселій, ясній?
В мене серце і смутне, і темне».

А весна гомоніла: «Послухай мене!
Все кориться міцній моїй владі:
Темний гай вже забув зимування сумне
І красує в зеленім наряді;

Темна хмара озвалася громом гучним,
Освітилась вогнем блискавиці;
Вкрилась темна земля зіллям-рястом дрібним;
Все кориться мені мов цариці;

Хай же й темнее серце твоє оживе
І на спів мій веселий озветься,
Бо на нього озвалося все, що живе,
В тебе ж серце живе, бо ще б'ється!»

Тихо думка шепоче: «Не вір тій весні!»
Та даремна вже та осторога, —
Вже прокинулись мрії і співи в мені...
Весно, весно, — твоя перемога!

Леся Українка

Найщирішою та захмарною мрією у мене було перетворення в життя Шевченківського «садка вишневого коло хати...». Це була тільки мрія, і я ніколи не думав, що її можна втілити в життя. А сьогодні близько 7 години ранку я виходжу на ганок і в двох метрах зліва мене вітають великі білі, з рожевим відтінком, розквітлі черешні; в трьох метрах від мене справа тягнуться до мене великі та розкішні білі-білі, ніжні та привабливі численні «руки» двох вишень, а позаду, в 10–15 метрах від мене, чотири яскраво-білі вишні тихо-тихо, приємними звуками, перемовляються з бджолою,

джмелем... Невже цього мало людині, щоб бути «під зав'язку» задоволеним сьогоднішнім? А за вишнями стрункі груші дивляться на тебе (все це я пишу про своє постійне оточення) зібраними до купи окремими букетиками розквітлих, розкішних та привабливих квітів. Яка щедра природа! Яку незбагненну красу вона нам дарує!

Небо блакитне, зелена земля,
Груші і яблоні білі...
Квітоньки милі! Зірвіться з гілля...
Вітряно! квітоньки милі.
Вітер на північ летить крізь садок,
Північ, ще вкриту снігами...
Квітоньки білі! зірвіться з гілок, —
Журиться мила за вами.
Ой полетіть, до вікна припадіть,
Мов голубки білокрилі...
Візьме на груди вас мила зогріть...
Вітряно! квітоньки милі!..

Олександр Олесь

Коло хати садок вишневий, внучка Вікторія, її мама і наш загальний вірний друг Ярик. Іноді навіть не віриться, що таке щастя можливе

О, природо! Як мало ми даємо тобі і як багато отримуємо від тебе. Прости!

Ще зовсім близько ревниво схилилась яскраво-біла сливка, опецькуваті та привабливі розквітлі яблуні... Зелені кущі смородини, порічок, малини посилають свої промені вітання із далини (10–15 м від мене, біля огорожі). А бузок. Добродушний бузок. Він розкинув в різні боки свої яскраві бузкові квіти-початки. Він діє на людину своїми запаморочливими та запахними запахами, заспокійливим виглядом суцільного цвітіння.

Найкращими вважаються французькі духи. О, брате (сестре) мій! Підійти до кожного Божого сотворіння! Уважно визнач запах кожної квітки. Це ж він намагається доставити тобі насолоду. І ти переконаєшся в ніжності, різнобарвності, неповторності своїх відчуттів. Ніяке виробництво не в змозі отримати щось подібне. О, природо! О, весно! «Ми живемо серед природи, ми друзі її. Вона безперервно з нами розмовляє, але тайни своєї нам не видає. Ми постійно виявляємо на неї дію, але не маємо над нею ніякої влади» (І. Гете).

Коли спілкуєшся з природою, яка здатна тільки на добро, розумієш, що «суєта із суєт» — політика, це — «помий» від неї (природи). І дійсно «якби природа мала стільки законів, як держава, сам Господь не в змозі був би керувати нею» (Л. Берне). І це при тому, що природа відрізняється надзвичайною складністю. «Якщо стільки розумових зусиль вимагає від нас дослідження одного крилечка якої-небудь мізерної комахки, то скільки необхідно їх для пізнання всієї безмежно великої, різноманітної і дивної природи» (Г. Лінднер).

Так відволікся від прози життя, що «забув» нитку розповіді своєї книги. Таке враження що я піднявся над землею, пролітаю її та бачу з вишини. До речі, мені й сьогодні часто надходять сни про те, що я літаю, оглядаю землю з її принадами й отримую від цього неабияке задоволення.

Майже вся ця книга спогадів і роздумів присвячена більш ніж 2-сторінковій публікації в газеті «Ваше здоров'я» (6 серпня 1997 р.) про наш медичний інститут (академія, університет), які підготували Микола Берник, Світлана Тернова, Лада Бондаренко.

Через три тижні після цієї публікації, коли я перебував в обласній клінічній лікарні із серцевим нападом, Леонід Якимович Ковальчук, проректор з лікувально-профілактичної роботи на громадських засадах, завідувач кафедрою госпітальної хірургії привіз з Києва наказ про моє звільнення з посади ректора у зв'язку з закінченням мого контракту з міністром охорони здоров'я Андрієм Михайловичем Сердюком. Андрій Михайлович

пішов на порушення трудового законодавства (звільняв під час мого перебування в лікарні; термін контракту вже закінчився біля трьох місяців тому — це підстава для автоматичного продовження контракту), тому що свого часу я сказав йому: «У будь-який час, коли ви скажете, я подам заяву про звільнення з посади ректора». Правда те, що з мене заяви не вимагали. Правда й те, що в мене не було навіть у думках оскаржувати наказ А. М. Правда й те, що мені ніхто не сказав жодного доброго, жодного лихого слова за мою багатолітню роботу ректором. Але цю подію я сприйняв як належну. І ніякої образи ні на кого не тримав. 68 років, які мав, казали мені — поступись молодому. І я гадав:

Я буду жити, бо я хочу жити!
Не щадячи ні трудів, ані поту,
При ділі, що наш вік бересь вершити,
Найду й свою я тихую роботу.

З орлами я не думаю дружити,
Та я опрусь гниючому болоту;
Щоб через нього й другим шлях мостити —
Та не віддам свій труд, свою охоту.

Як часом послабне моя сила,
І серце в груді біль сціпить пекучий,
І людська злість зморозить кров у жилах,
То човник мя перенесе летючий —
Твоя любов підніме мя на крилах,
Аж поки вал не зломиться ревучий.

Іван Франко

І дійсно, десятиліття після ректорства було найбільш «плодовитим» часом. Я не стану говорити про організовані і проведені мною численні конференції, обходи, лекції, практичні заняття зі студентами, сотні статей, доповідей... Відмічу тільки найважливіші віхи: за цей час захистилися два моїх докторанта і 14 — здобувачів кандидатського ступеня; підготовлено і видано 21 книгу (самостійно й у співавторстві). Я аж сам собі «вжахнувся», — а що б я «натворив», якби не витратив багато часу (22 роки) на проректорство і ректорство? І виникає доволі дискусійне питання про користь для особистості посади ректора. Хоча: «Надежда на выгоды порождают стремление; мотив жертв есть стремление; признано, что строгая набожность и благочестие порождаются надеждой на награду» (Законы Ману).

Виходить, що в наших діях завжди закладене прагнення до чогось. Часто ми наче й не помічаємо цього — інстинктивна реакція.

«Все мы, конечно, как выражается Шиллер, рождены в Аркадии, т. е. вступаем в жизнь, исполненные притязаний на счастье и наслаждение, и питаем пустую надежду осуществить их на деле. Обыкновенно в скором времени является судьба, грубо налагает на нас свою руку и доказывает нам, что здесь ничего нет нашего, а все принадлежит ей, так как она имеет неоспоримое право не только на все наши владения и доходы, на нашу жену и детей, но даже на наши руки и ноги, глаза и уши, не исключая также и носа посреди нашей физиономии. Во всяком же случае рано или поздно приходит опыт, принося с собой уразумение, что счастье и наслаждение — мираж, который, будучи видим лишь издали, исчезает при приближении к нему; что, напротив, страдание и горе реальны, дают знать о себе непосредственно сами и не нуждаются ни в какой иллюзии, ни в каком ожидании. И если наука идет впрок, мы перестаем гоняться за счастьем и наслаждением и, наоборот, начинаем думать о том, как бы по возможности оградить себя от печали и страданий. Мы узнаем тогда, что лучшее чего можно ждать от жизни, это — беспечальное, спокойное, сносное существование; им мы и ограничиваем наши притязания, чтобы тем вернее достигнуть его. Ибо надежнейшее средство, чтобы не быть очень несчастным, это — не требовать для себя большого счастья. Это понял и Мерк, друг Гетевой юности, писавший: «скверная претензия на счастье, притом в той мере, в какой его рисуют наши мечты, губит все на этом свете. Кто в силах от нее освободиться и ничего не вожделеет, кроме того, что у него в руках, тот сможет проложить себе дорогу» (Письма к Мерку и от него»). Поэтому рекомендуется умерять свои притязания на наслаждение, ранг, честь и т. д. до самых скромных пределов: ибо именно стремление и погоня за счастьем, блеском и наслаждением и сопряжены с большими несчастьями. Но совет этот уже и потому полезен и мудр, что быть очень несчастным крайне легко; обладать же большим счастьем не только что трудно, но и совершенно невозможно. С большим правом, стало быть, поэт житейской мудрости говорит: «Кто предпочитает златую середину, тому для его безопасности нет нужды в грязном обветшалом жилище, тому, в его умеренности, не нужен возбуждающий зависть дворец. Огромная сосна терпит более жестокий натиск ветров; более тяжким падением рушатся высокие башни; в вершины гор ударяют молнии» (Гораций. «Ода X»).

Кто же вполне усвоил учение моей философии и потому знает, что все наше бытие нечто такое, чего лучше бы совсем не было, и что величайшая мудрость заключается в самоотрицании и самоотказе, тот не соединит больших надежд ни с какой вещью и ни с каким состоянием, ничего на свете не будет страстно добиваться и не станет много жаловаться на свои неудачи в чем бы то ни было. Он будет проникнут платоновским: «ничто из человеческих дел не заслуживает особых состраданий» («Государство, X, 604»), а также правилом:

Если ты утратишь целый мир,
Не горюй: это — ничего.
Если ты обрешь целый мир,
Не ликуй: это — ничего.
Мимо пройдут скорби и радости,
Пройди, минуя мир: это — ничего.

*«Анвары Сохейли»
(Артур Шопенгауер)*

Коли я читаю такі пророчі твори минулих століть, то я, можливо, несправедливо, думаю про високий потенціал інтелекту людини 100, 1000 і більше років тому, про відсутність «зростання» потенціалу інтелекту сьогоденної людини (м'яко кажучи). І це — незважаючи на відчутні досягнення в розвитку космічної науки, електроніки, генетики... О, людино! Яке ти складне і неосяжне Боже творіння!

І все-таки:

Каждый выбирает для себя
женщину, религию, дорогу.
Дьяволу служит или пророку —
каждый выбирает для себя.

Каждый выбирает по себе
Слово для любви и для молитвы.
Шпагу для дуэли, меч для битвы.
Каждый выбирает по себе.

Каждый выбирает по себе.
Щит и латы, посох и заплаты,
меру окончательной расплаты
каждый выбирает по себе.

Каждый выбирает для себя.
Выбираю тоже — как умею.

Ни к кому претензий не имею.
Каждый выбирает для себя.

Юрий Левитанский

Так що й у людини багато можливостей. Вона може вибрати для себе. Але не завжди. Не завжди те, що хотілося б.

За 50 років Тернопільського медичного університету (інституту, академії) ним керували три ректора і продовжує керувати четвертий. Про них написані розлогі, прихильні, доброзичливі статті в газеті «Медична академія» (24 квітня 2007 р.) під загальним заголовком «На чолі нашого ВНЗ». Я хотів би підкреслити тільки «кінець» ректорства.

Перший ректор — професор, доктор медичних наук Петро Омелянович Огій, виходець із села, протягом 15 років із «нічого» зробив «ляльку». Закінчив ректорство ув'язненням.

Другий ректор — доцент, кандидат медичних наук Іван Ілліч Гетьман активно розвивав та протягом 8 років закріплював традиції першого ректора. Також виходець із села. Ніколи жодним словом не образив свого попередника. У 50 років, у ніч свого ювілею, раптово помер від інфаркту.

Третій ректор — це я. Про себе я написав у дев'яточх книгах своїх спогадів і роздумів (та ще й буду писати). Ще живий (29 квітня 2007 р.).

Що нас — 3-х ректорів — об'єднує?

1. Бажання покращити статус свого медичного вузу;

2. «Патологічний» відхід від цієї керівної посади. У мене навіть складається враження, що над цим кріслом у Тернопільському медичному інституті (академії, університеті) зависає фатальний стяг.

Умирають майстри, залишаючи спогад, як рану.
В барельєфах печалі уже їм спинилася мить.
А підмайстри іще не зробились майстрами.
А робота не жде. Її треба робить.

І приходять якісь безпардонні пронози.
Потираючи руки беруться за все.
Поки геній стоїть, витираючи сльози,
метушлива бездарність отари свої пасе.

Дуже дивний пейзаж: косяками ідуть таланти.
Сьоме небо своє пригинає собі суета.
При майстрах якось легше. Вони — як Атланти.
Держать небо на плечах. Тому і є висота.

Ліна Костенко

Але він (фатальний стяг) притаманний кожній людині:

«...Задумываюсь: в статистику рождаемости я уже вошел, теперь мне еще предстоит однажды увеличить показатель смертности. Ну и хорошо: я вполне допускаю, что когда-нибудь умру. С тех пор как я прошел паломником по Пути Сантьяго, я понял, что, хотя мы вечны и наша жизнь никогда не кончается, существование на этом свете имеет предел.

Люди очень мало думают о смерти. Они больше озабочены всякими глупостями, а важные дела все откладывают на потом или оставляют без внимания.

Не рискуют, потому что считают это опасным. Много возмущаются, но, когда нужно действовать, прячутся в кусты. Хотят изменений, но сами меняться не желают.

Если бы люди чуть больше думали о смерти, то никогда не забывали бы сделать звонок, без которого нельзя обойтись. Они были бы немного более безумными. Не испытывали бы страха, оттого что придется покидать эту жизнь, — ибо нельзя бояться того, чего не миновать.

Индейцы говорят: «Сегодняшний день ничем не хуже других, для того чтобы оставить этот мир». А некий колдун однажды сказал: «Пусть смерть всегда находится рядом с тобой. Когда тебе понадобится сделать что-то важное, она придаст тебе необходимых для этого силы и мужества»...» (Паоло Коэльо).

І з цими думками не можна не погодитися. Народження, життя і смерть — єдиний сплав, єдиний, але різнобарвний, різновекторний, наповнений емоційним різноманіттям, притаманний лише окремій людині. І все це в динаміці. В моєму ж віці приходять на думку слова романсу О. Білаша:

Тікають дні зайцями прудконогими,
І не мені, на жаль, їх доганять.
Думки повільними волами круторогими
Бредуть, лишають на чолі печать.
Тікають дні, на щастя й горе множені,
І не мені, на жаль, їх повернуть.
Тікають дні, мов коні розтриножені,
Ковтає їх вечірня каламуть.
Тікають дні, і не мені їх повернуть.

Літературно-художнє видання

Іван Семенович Сміян

На все Ти, Боже, дав пораду

(книга дев'ята)

В авторській редакції

Обкладинка *Світлани Демчак*
Випусковий редактор *Маргарита Більчук*

Підписано до друку 30.04.07. Формат 60х84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times. Друк офсетний. 12,13 ум. др. арк., 9,19 обл.-вид. арк.
Тираж 250. Замовлення 07-165.
Редакція газети «Підручники і посібники». Свідоцтво ТР №189 від 10.01.96.
46020, м. Тернопіль, вул. Поліська, 6а.
Тел. 8-(0352)-43-15-15; 43-10-21. E-mail: pp@pp.utel.net.ua
www.pp.utel.net.ua
Книга – поштою: а/с 430, Тернопіль, 46018